

جمهوری اسلامی ایران
سازمان برنامه و بودجه

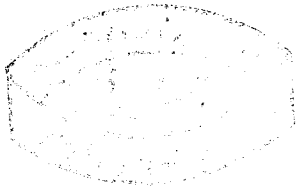
دستور عمومی اسلام... ولعظم امرکم
۱۹۷۹

علی (ع)

انجمن کلامیه خراسان
یزد

فهرست فصول

مقدمه
شرح کفر
شرح محوطه
تجزيه و تحليل
دستور العمل
معیار تقاضا
الفبا کلاسیک
کتاب نامه فارسی
دوره نامه فارسی

الف

مستند

"مادی‌ها"، در درون محلات، مصداق شکل‌گیری بافت تحت تاثیر آب روان و آشکار است. (

در نمونه پنهان، آب از طبقات تحت‌الارضی عبور می‌نماید و برای دسترسی به آن راه‌حل‌های خاص فراهم می‌شود.

بزد، نمونه‌ای از شکل‌گیری شهر براساس آب پنهان است. عبور مسیرهای قنات، از طبقات زیرین سطح زمین و نیاز دسترسی به آب بافت پیچیده‌ای را به وجود آورده است.

علاوه بر آب، عوامل دیگر مانند نور خورشید، باد و گیاه نقشی حیاتی در ساخت معماری سنتی می‌گیرند، چه اصولاً "معماری سنتی به "بوم" و روابط موجود در محیط طبیعی مسلط بود، است و براساس این ارگان عمل می‌نموده است. *

۱- مردم‌واری: یا کاربرد مقیاس انسانی و پرهیز از هرگونه بیهودگی و شکوه بی‌جا و آذین بی‌سود.

۲- خودبستگی: یا بهره‌گیری از امکانات و مصالح محلی و آنچه را که معماران، بوم‌آور می‌گفته‌اند و پرهیز از هرگونه وابستگی و نیاز به بیگانه.

مجموعه حاضر، با نام الفبای کالبد خانه سنتی، کوششی برای شناخت معمارانه و توصیف مفاهیم به‌کارگرفته شده در ساخت خانه سنتی است تا با عبرت از مصداق آن به راه‌حلی ریشه‌دار در طراحی پرداخت.

در اقلیم گرم و صحرایی، از میان نیروهای موجود در زیست محیط، آب با ارزش برین است و دیگر عوامل نسبت به آن در درجات دیگر اهمیت قرار گرفتند.

و طایف مادی و معنوی آب، که جنبه‌های حیاتی‌بخش و طهارت است، انسان سنتی را با کزیرار دسترسی داشتن همیشگی به آب روان و پاک می‌نمود.

وجود آب نیز به دو صورت موحیات شکل‌گیری شهر سنتی را فراهم می‌آورد. آب یا صوری آشکار دارد و یا پنهان، در نمونه آشکار، ظهور آب روان، در ترازهای بسیار بالا، نزدیک به سطح زمین، چشمه‌سارها و رودخانه‌ها را می‌سازد و جریان زندگی نیز در کنار با نزدیک بدان شکل می‌گیرد.

(اصفهان نمونه شکل‌گیری شهر براساس آب آشکار و وجود

۳- پیمون: یا اندازه و معیارهایی که تناسب اندام‌های ساختمان از لحاظ درختی طرح و تناسب و استواری و زیبایی تضمین می‌کرده است.

۴- درون‌گرائی: بویژه در خانه‌ها که همیشه مورد توجه مردم این سرزمین بوده و خوش دانستند که "چهار دیواری اختیاری" باشد.

۵- گنج‌وینار: یا برهیز از کار براندازه‌هایی بیش از نیاز که باعث هدر رفتن مصالح و بالا بردن هزینه و عدم اطمینان به استواری بنا می‌شده است.

معمار سنتی سده‌های سبب در جستجوی انتظامی براساس بهره‌وری از مواهب طبیعی و هماهنگ با نظم حاکم بر طبیعت است. به دنبال آماده کردن مکانی است که کلبه مواهب طبیعی را در محدوده زیست، بدون آنکه خصوصیت زندگی برهم خورد و در چشم غیر و غریب قرار گیرد. در پاسخ به آن، خصوصی‌ترین باغ درونی را می‌سازد، آن را با نام حیاط یا به اعتباری "باغ درون شهری"، می‌شناسیم. در این باغ درونی، با استحاله و تغییر کیفی شرایط اقلیمی، محیطی بوجود می‌آید، که در آن درختان نارنج هم عمل آورده می‌شود و این اوج یک منظومه از فن‌آوری‌های هماهنگ است، که مفهوم آن همبستگی است و با زمان نمی‌تواند تغییر یابد، مگر آنکه در بود یا نبود عوامل زیست محیطی خللی ایجاد گردد.

در مقابل مفاهیم همیشگی و ثابت می‌توانیم بخش‌هایی تحت عنوان "عبره‌میسگی" یا زمان‌پذیر دسته‌بندی کنیم، از جمله، فنون ایستائی و استواری بنا است. چه امروزه معادل کارآ آن می‌تواند حاشین مناسب‌تری باشد.

اما برای شناخت خانه سنتی چه راهی را دنبال نمودیم به توضیحی از روند کار انجام شده که محصول آن در صفحات ا مجموعه ارائه گردیده است، پرداخته می‌شود:

براساس مطالعات محیطی و استناد به کتب تاریخی ییز، آب را عامل تعیین کننده قرار دادیم و از طریق حرکت با آب بیرون به درون شهر و از درون محلات به اندرون خانه‌ها، رسیدن ابتدا، منطقه یزد و حول و حوش آن را از طریق نقشه و عکس‌ها هوائی بررسی و مناطقی از یافت سنتی را محدوده مطالعات قرار دادیم، سه محله عمده در درون شهر با نام‌های: دارالسه گازرگاه و مصلی و افزون بر مناطق درون شهر، در جستجوی نمونه روستائی و واحدهای وابسته به قنات و فن‌آوری‌های آبی، به مناد بیرون شهری و روستاهای محمدآباد، اشک‌زر و مزویرآباد و مه رفتیم. از طرف دیگر، کثرت خانه‌های دوره قاجار و عدم وجود خانه‌های دورمه‌های ماقبل امکان حصول به نتیجه‌گیری را دورمه‌های مین، ممکن ساخت و حوزه مطالعه محدود به دوره قاجار شد. اما در طبقه‌بندی فصول هنری دوره قاجار به نیز زیرفصله

هنری مختلفی داریم که با حذف نمونه‌های دوره آخر قاجار به که مشخصات عمومی آن را طبقه‌بندی نموده بودیم، توانستیم نمونه‌های ارزنده‌ای را برای بررسی و مطالعه انتخاب کنیم.

برخی از مشخصات عمده خانه‌های دوره آخر قاجار که تحت تاثیر هنری و فرهنگی بیگانه دچار تناقضات و تغییراتی در جهت از دست دادن هویت خودی شده بود منحمله به‌قرار زیر:

- ۱- منسوخ شدن قوس‌های جناغی، کلیل و سیری و جایگزینی آنان با قوس‌های نیم‌دایره در سردر، کتیبه‌در، طاقچه،
- ۲- حذف پوشش کاذب غیر باربر از سقف اطاق‌ها .
- ۳- حذف بالآخانه و گوشوار.
- ۴- حذف سقف‌های آفتاب شکن عمودی و افقی .

که اجازه تشخیص و تمیز واحدهای اصیل‌تر را از نمونه‌های التقاطی می‌داد.

از میان ردیف مجموعه خانه‌های همجوار، پس از برداشت‌های تصویری که شامل اندازه‌گیری و عکس برداری از این‌ها و خانه‌های نمونه بود، بافت یکپارچه خانه‌های مجاور بازار پنجه‌علی برای معرفی در رساله انتخاب گردید. هر چند که از نمایش نمونه‌های منحصر به فرد دیگر نیز فروگذار نکردیم.

پس از جمع‌آوری اطلاعات تصویری و موزایی و هماهنگ با آن، به تدوین و تنظیم اطلاعات اسنادی، بر حسب موضوعات پرداختیم.

اطلاعات تصویری که اصل عکس و برداشت (یا "رولسوه") از محوطه‌ها بسود، هر بار در مراجعت تبدیل به نقشه‌های رسمی می‌گردید و در سفرهای بعدی کمیوندهای احتمالی هر برداشت تصویری رفع می‌شد.

پس از تنظیم اطلاعات، به تجزیه و تحلیل و باز ترکیب آن پرداخته شد. و اجزاء و کل نمونه‌شناسی شد.

برای شکل‌شناسی هر یک از تک‌فضاها، با توجه به نالوده خانه و بافت سنتی که انضمام یکپارچه جزء و کل را در بر می‌گیرد، روشی در خور نمایش شکل‌شناسی آنان، بر اساس هندسه، به کار بستیم. سپس آنان را بر حسب صورت‌های نهادین‌شان طبقه‌بندی و در ردیف‌های خود قرار دادیم تا امکان مطالعه مقایسه‌ای انواع اشکال هر ردیف یا یکدیگر و یا دیگر ردیف‌ها امکان پذیر گردد.

با استفاده از مطالعات تاریخی، به شرحی در اسباب و روش کار معمار سنتی، و دستورالعمل‌هایی که می‌بایست برای رسیدن به طرح خانه رعایت شوند، بازگو می‌شود. پس از آن به معادل‌سازی فضاهای هر ردیف از واحدهای نمونه‌شناسی شده خانه و محوطه نمونه، بر حسب تعاریف و طبقه‌بندی آنان پرداخته شده است.

در پایان با بهره‌گیری از معادل‌ها به بازسازی محوطه نمونه مورد مطالعه در محله مصلی پرداخته می‌شود.

* - " پنج اصل معماری سنتی ایران " . به نقل از آقای مهندس محمد کریم پیریا .

شرح

شهر یزد به استناد کتب تاریخی سابقهای طولانی دارد و نزد زرتشتیان شهر مقدس و زیارتگان پارسیان هند محسوب میشده و مانند کعبه نزد مسلمین، دارای حرمت و احترام بوده است. کهنه‌ترین روایت از پیشینه تاریخی شهر یزد، مسنفاذ از نظر مرحوم حسن بربنیا در کتاب "تاریخ ایران باستان" جلد دوم است که نام قدیم شهر را "ایسانیس یا فراکا" در دوران سلطنت هخامنشیان به ولایات ایران منضم گشته است ذکر نموده‌اند. این بلخی در کتاب فارسنامه که در قرن هشتم هجری نالیف شده نام اصلی یزد را "کنه" نامیده و احمد بن حسین بن علی کاتب در کتاب تاریخ جدید یزد نام "کنه" را تایید نموده و عده‌ای از مورخین بنای شهر یزد را به یزدگرد نسبت داده، نام شهر را مربوط به او می‌دانند. چنانکه احمد بن حسین بن علی کاتب بدین مطلب اشاره کرده است. "بنایان در کار و اخترشناسان زیج برداشه و به طالع سنبله طرح عمارتی بینداختند و بکار مشغول شدند و چون شهر را به نام یزدان می‌ساخت آن را "یزدان‌گرد" نام نهاد و اسم او که شاپور بود به یزدگرد مشهور شد و این خطه به یزد مشهور گشت."

دوره‌های پررونق تاریخی شهر از عهد دیلمی تا صفوی و کثرت ابنیه عام المنفعه نظیر آب‌انبار، کاروانسرا و خانه‌های مسکونی بجای مانده از عهد قاجاریه قابل ملاحظه است.

شهر یزد در مشرق اصفهان و جنوب کویر لوت با طول جغرافیائی ۵۴ درجه و ۲۴ دقیقه و به عرض جغرافیائی ۳۱ درجه و ۲۵ دقیقه در مرکز ایران قرار گرفته است. وجود رشته کوهها و ارتفاعات که دورادور فلات وسیع ایران را گرفته است، سبب شده که دامنه‌های مشرف به خارج آن از رطوبت بیشتری برخوردار باشد و دامنه‌های داخلی آن از نعمت آب و باران کافی برخوردار نباشد. بنابراین کمبود نزولات آسمانی (برف و باران) و آفتاب داغ آسمان صاف ایران، زندگی تب‌آلودی را در حاشیه کویر به وجود آورده است.

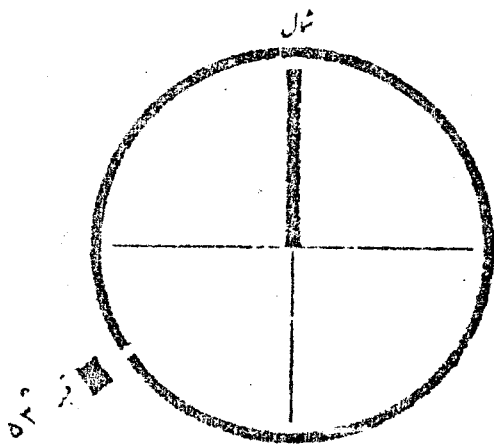
سیمای طبیعی محوطه، جلگهای، کویری و کوهستانی است که درازای آن به حدود ۱۲۸ کیلومتر و ارتفاع آن در مناطق صحرائی حداقل ۶۰۰ متر از سطح آبهای آزاد و در مناطق کوهستانی به حد اکثر ۲۵۰۰ متر می‌رسد.

سه جانب مشرق، جنوب و شمال پوشیده از ردیف کوههاست و تنها ضلع غربی آن به اصفهان رو گشوده است.

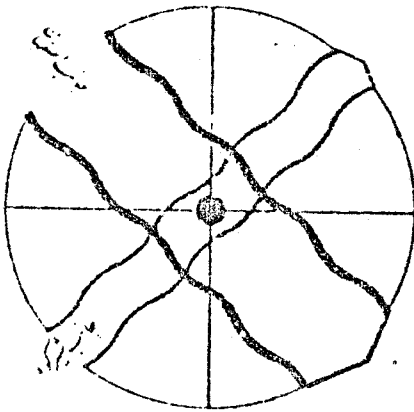
میزان بارندگی بطور متوسط حداقل ۱۶/۷ میلی‌متر تا حد اکثر ۹۸ میلی‌متر در سال و مییزان رطوبت نسبی که با بارندگی ارتباط مستقیم دارد، رقم حداکثر ۳۸ درصد در زمستان و حداقل ۱۰ درصد در اواخر تابستان را نشان می‌دهد. ❖

آبهای تحت‌الارضی، عمدتاً "ازدوب برفهای مناطق کوهستانی منرف به دشت"، (بخصوص شیرکوه در ضلع جنوب غربی یزد) و مقدار اندکی نیز از نزولات آسمانی در طول رشد بعضی از انواع گیاهان ناعین می‌گردد، هر چند بعلت پراکندگی بارندگی و بخصوص نالاب بودن درجه حرارت، قبل از آنکه آب باران در سطح زمین جاری شود دوباره تبخیر می‌شود و به‌جای بازمی‌گردد. قسمت کمی از آبهای سطحی که به طبقات زیرین نفوذ می‌نماید از طریق منظومه قنوات که عمل انتقال‌دهنده آبهای تحت‌الارضی به سطح خاک را دارند، بار دیگر به سطح زمین بازگردانده می‌شود (عمل آب‌های تحت‌الارضی در گذشته‌های دور تا حدود ۴۰ گز معادل تقریبی چهل و سه متر می‌رسید و در نیم قرن اخیر این عمق ارقام بالابری را نشان می‌دهد. با توجه به این که میزان تبخیر بیش از میزان بارندگی است، بنابراین محیط نامساعدی برای موجودات فراهم می‌آورد، خاک بعضی از نقاط بیابانی شور و بعضی دیگر نیز بعلت کمی مقدار "هوموس" (مواد آلی پوسیده)، ناپایدار و گاهی به صورت ریگهای روان به حرکت در می‌آید. ❖

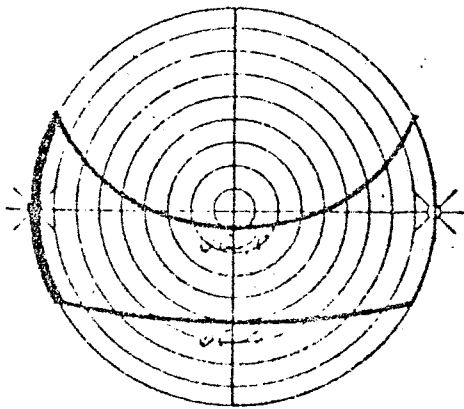
جنس خاک منطقه یزد ترکیبی از خاک رس و شن است که نسبت آن در موقعیت‌های مختلف متفاوت است. هر قدر که به منطقه

نمودار جهات جغرافیائی و حالت قبله.

نمودار بادهای مطبوع از دو جانب شمال غربی و جنوب غربی.

نمودار طلوع و غروب و میل خورشید در جدول مختلف.

کوهستانی نزدیک توپم ، صورت شنی می گیرد و برعکس هرچه به جانب دست و نیامسا " درون شهر پیش رویم صورت رسی می یابد . بادهای مطبوع دودستانند که از جانب اصفهان (شمال غربی) و شرکوه (جنوب غربی) به شهر یزد می وزند . بادهائی که از ناحیه اصفهان (جانب شمال غربی) و در عمده روزهای فصول تابستان ، باثر و زمستان می وزند با خود مقداری رطوبت که موجب تلطیف هوا می گردد ، به ارمان می آورند . مقدار آن نیز ۵۲٪ روزهای زمستان و ۴۱٪ روزهای تابستان و پائیز است .

بادهائی که از جانب غرب به شمال می وزند در مقام دوم اهمیت است و ۱۷/۳ درصد روزها را در سال شامل می گردد . شدت بادهای به قدرت از ۱۷ تا ۲۸ گره در ساعت تجاوز می نماید .

درجه حرارت حداقل مطلق ۱۶- درجه سانتیگراد و حداکثر مطلق ۴۵+ درجه سانتیگراد گزارش شده است . همچنین حداقل متوسط ۵/۵- درجه سانتیگراد در بهار و حداکثر متوسط ۲۹/۵+ درجه در تیرماه محاسبه گردیده است .

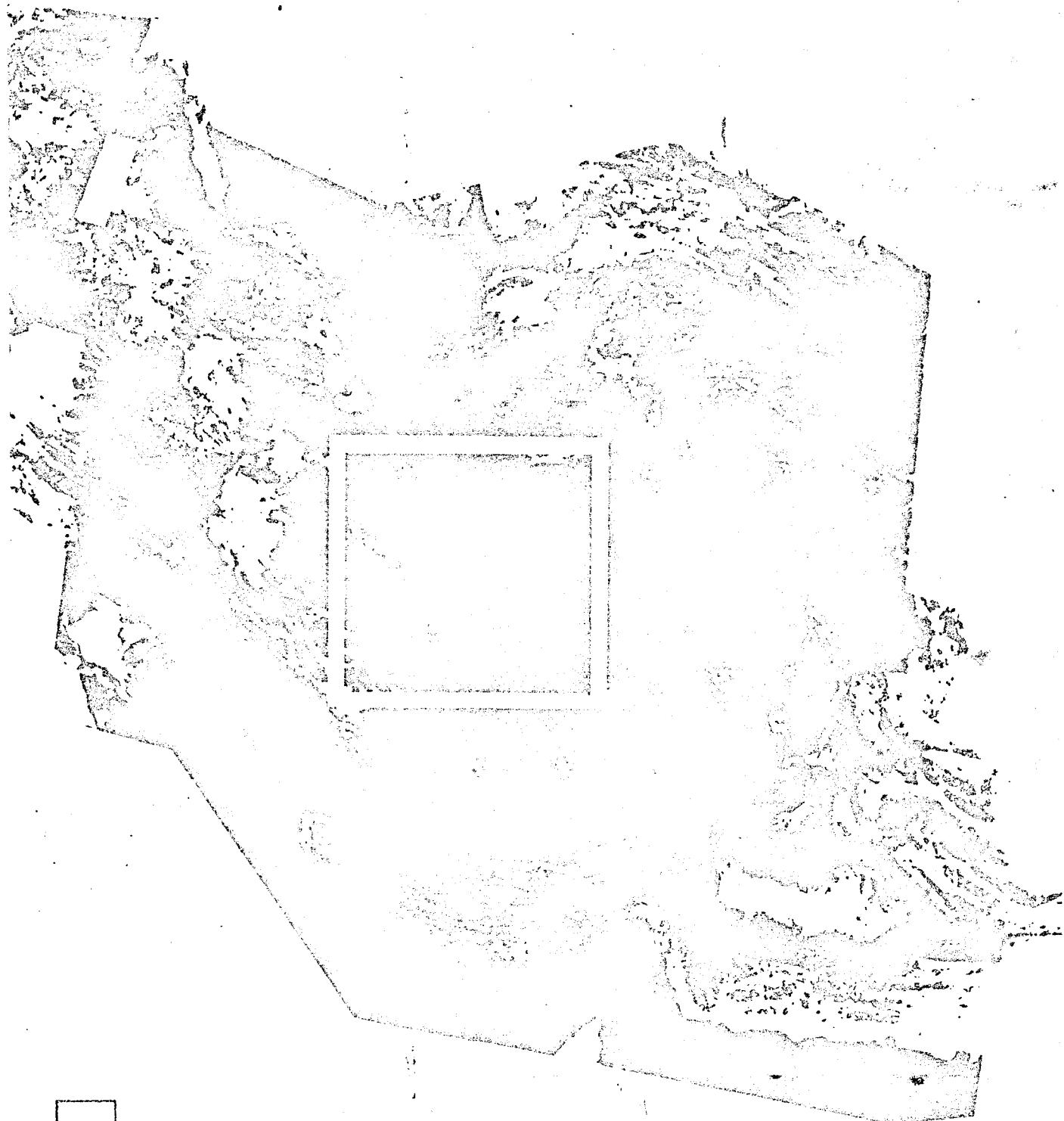
تعداد روزهای آفتابی نیز رقمی برابر متوسط ۳۰۰ روز است و از این طریق شهر یزد را در طبقه بندی اقلیم بیابانی قرار می دهد .

بویش گیاهی در نقاط مختلف کویر نسبت به شوری و جنس ساختمان خاک تغییر می کند . در این نواحی چنانچه آب تحت الارضی عمیق نباشد درخت های پده و سنجید و بعضی از گونه های گز خصوصا " درخت گز شاهی به علت مقاوم بودن در برابر خشکی و بی آبی با محیط سازش می یابد .

گروه دیگر نباتات تیره اسفناج اند که مجموع بویش گیاهی منطقه را تشکیل می دهند و در مجموع مهمترین درختان و درختچه های که در نواحی بیابانی و کویر نمکزار کشور می روید عبارتند از : باغ ، عمده ، شوره ، اشنان ، کاروان کش ، پسرند ، خارو ، کاسخ ، گرگ نمغ رالک و گونه های گز و بعضی تیره های دیگر .

گزارش طرح جامع برد ، مرحله دوم ، مهدس مساور دانشکده

جسرای ریسا ، دانشگاه تهران .

محدوده مساحتی مورد

عکس ماهواره‌ای ایران

عکس ماهواره‌ای منطقه یزد.

خانه های موجود در سالنامه جدید در شماره دارالاسلام

خاندانهای حومه، مطالعه سده در محله نازرگاه.

خانه‌های سرود، مطالعه شده در محله منلی.

شرح محیط

زمانی که سخن ارجانه سستی است، منظره به هم پییده سارل در بافت سستی، نقش حیانبخش و مذهبی آن. و سایر نیروهای طبیعی، "نیروهای موجود در زیست محیط نظیر خورشید و باد" و بهره‌وری هماهنگ از آنان براساس دور طبیعی، در شالوده‌هایی فن‌شناسانه، نظیر قنات، بادگیر، آسیاب آبی و نظائر آن، انتظام بسیار پیچیده‌ای را پیش روی می‌نهد که اساس برسرشت زمین دارد. وجود هزاران حلقه جاه که رشته‌های قنات و سرانتهای حیاتی شهر را تشکیل می‌دهند تا کمندی بر همین بهره‌وری و هماهنگ شدن با زیست محیط طبیعی است.

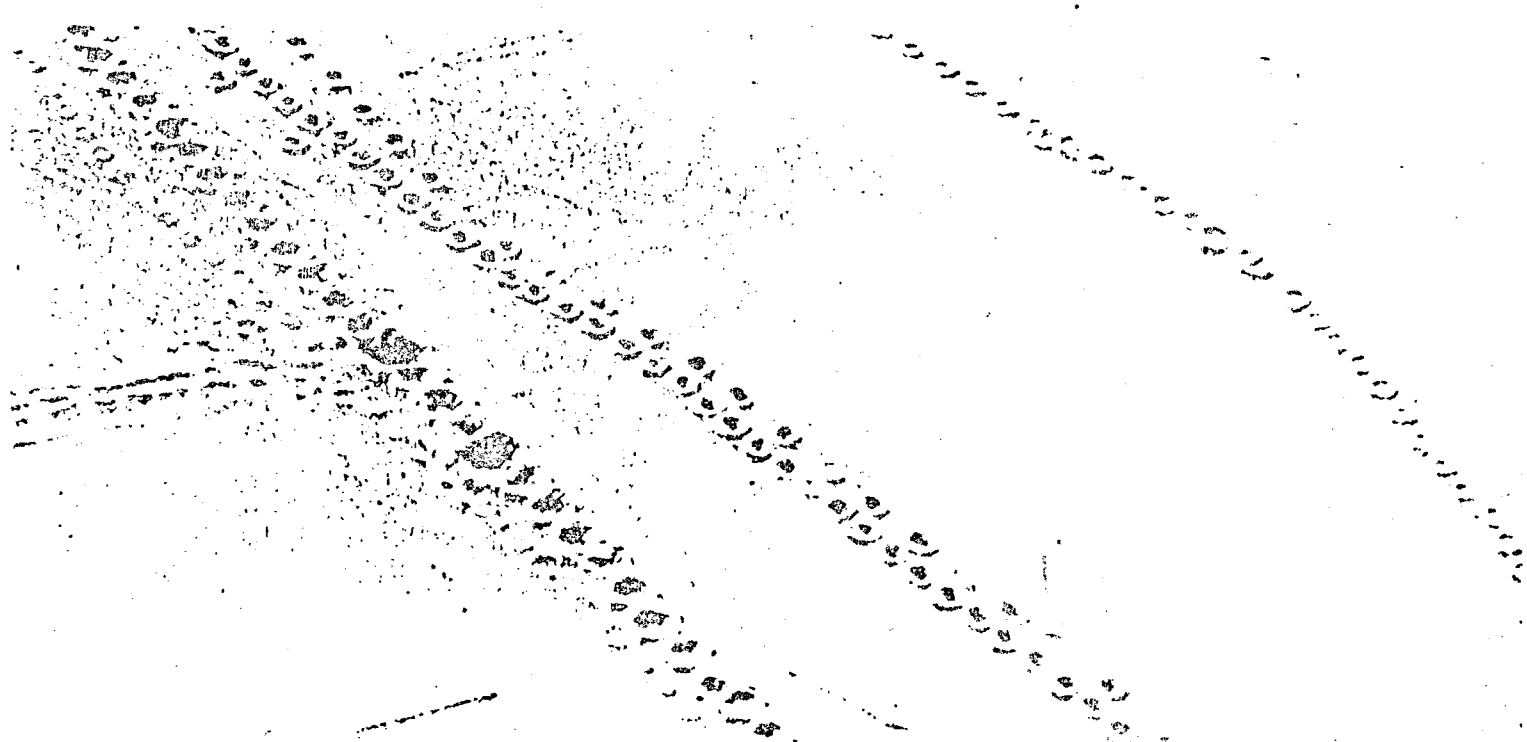
شهر سستی در دست‌های حصار نسیده از کوهپای بنارنفاع چندین هزار کر مکان می‌گیرد و آب از کوهسنانهای مشرف به‌دشت از طریق منظومه قنوات پس از عبور از آسیاب‌ها و کشتخوان‌ها به شهر می‌رسد.

تاریخ حفیری:

ص - "و آن پنج قنات کسه به هم متصل می‌شوند و چون از آسیای ملک می‌گذرد در نغار شرف‌الدین مظفر منقسم می‌شود و ده آسیاب بدین آب دایرست در زمسان و نایستان، از آنجا به باغستان نعیم آباد و کشتخوان و چون به مقسم رسیده، قسمت می‌گردد و بقایب ضعیف شده از بخت‌خا‌نسه‌ها می‌گذرد و به نارواسرا و حانده و مبادخانه اسرحخماق می‌گذرد."

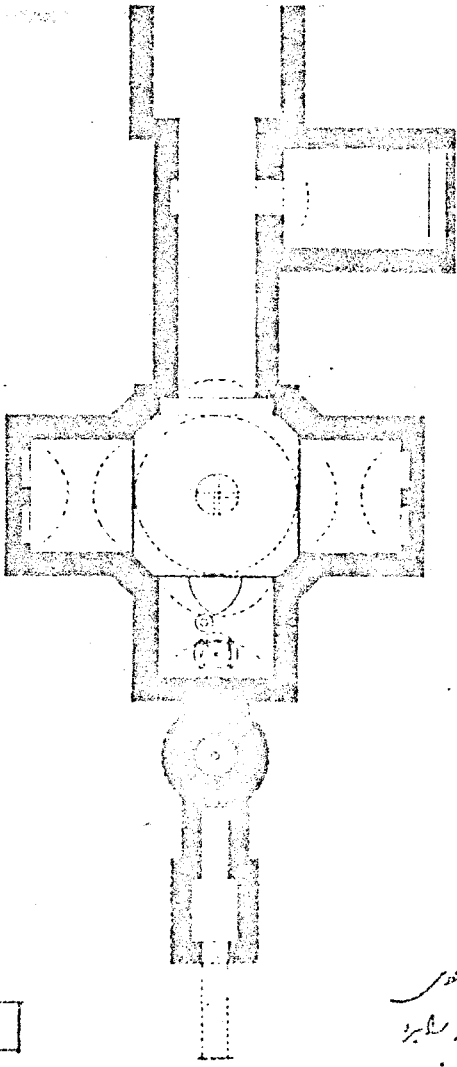
و در تاریخ جدید نزد می‌جوایم:

ص ۲۱۸ "و آب بقب و نصیری از جم به حایب شهر می‌آید و از نغار شرف‌الدین مظفر فرود می‌آید و به باغ خواجه سعیدی می‌گذرد و به محلات و باغستان منقسم می‌شود تا دامن "ریگ فیروزی"، و در برزالی آب اهرسان به چند موضع قسمت می‌کند

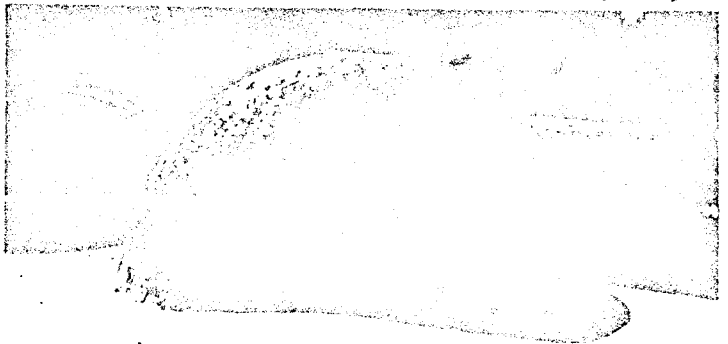
مطرده مسیر قنوات

Dr. H. M. ...
 Annual Report of the ...
 National Geographic Society, Vol. 147, No. 1,
 Washington, D.C. 1975

آسیاب آبی

مسیر آشکار آب

- ۱- سرد در زعفران
- ۲- دکنش رملیوز
- ۳- پستور زعفران
- ۴- صخر
- ۵- ضننه
- ۶- سنگ در کتیبه
- ۷- توره دایب
- ۸- منظر قنات

۲

۵

۰ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰

مسئله باغ دولت آباد . سرد .

و به رسم نامزد مثل : جدید و سرچم و کنتویه و برسویاد و دهاباد و ایرند آباد و کینرامرز و زارج . و قریب پانصد مصنعه در شهر و بیرون از این آب مملو می گردد و مردم مستفیض می گردند . و جاههای آب سرد از این آب مملو می گردانند و بیشتر باغات معمر برکنار این آب واقع است و قریب هزار کوچه از شارع اهرستان برمی خیزد و همه باغ و خانه و سانس و مسکن مردم می باشد . و این آب به شهر می رود و به " دارالسفای صاحبی " می گذرد و از آنجا به در مدرسه وردانزور می رود و به " دارالفتح " ، و از در مسجد می گذرد و تمام شهر سیر می کند .

... و البیوم دوازده آسا در اهرستان بدین آب دایرست :

اول آسنای عرالدین ، دوم آسنای برسا

شهر سنی با حماری از دیوار و برج و بارو ، فقط از طریق دروازهها قابل نفوذ است .

تاریخ جدید برد :

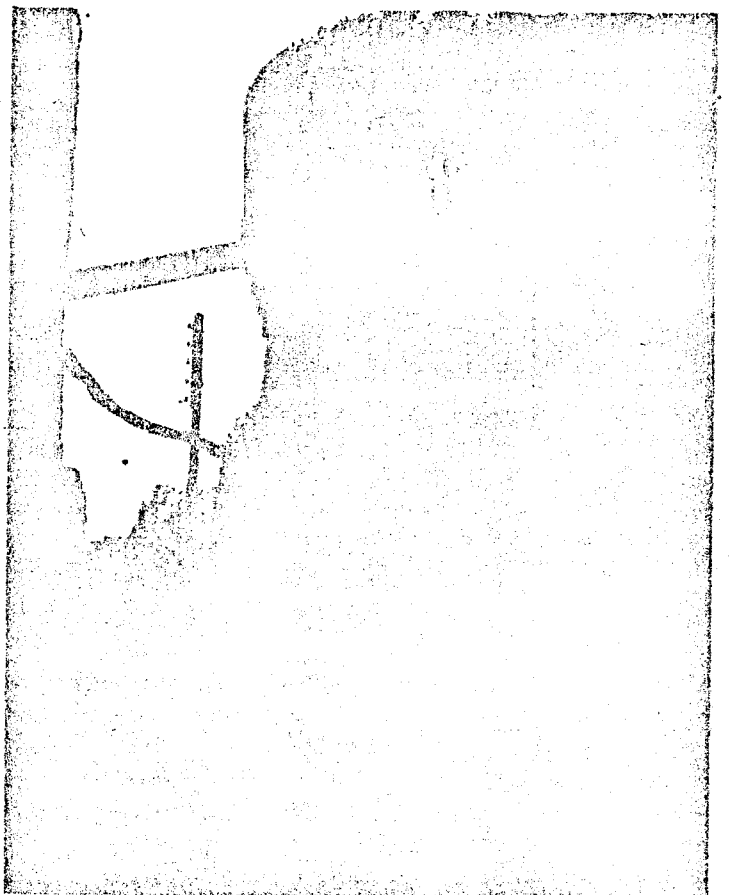
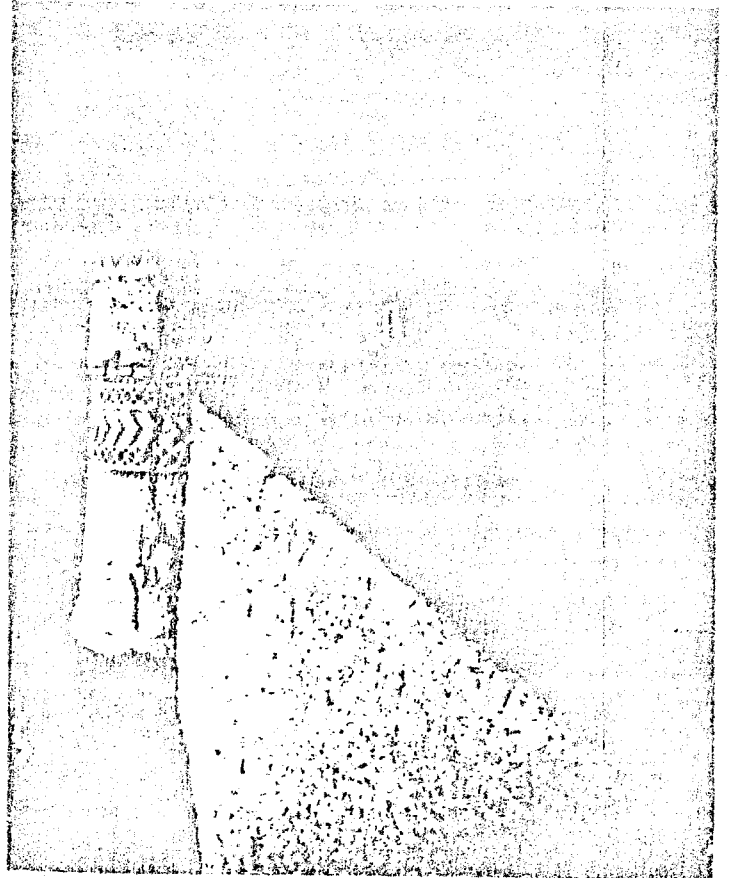
" و گرد باروی شهر فصلی با سنگانداز و مقابله بسیار سازداد و حجر خندق کرد ، و بر هر دروازه دری دیگر ساخت و در آهنین نصب کرد ، و چون باروی شهر را به طرف خراسان " گاوپهلو " نبود ، سس برج کسبخته بر آن طرف بنهاد به عوض گاوپهلو . " دروازهها نیز اسارانی به بارار و ساختمان درونی شهر و از سوی دیگر اساردهای عمده و با اهمیت و تجارتی بیرون شهری دارند .

در حقیقت پس از آب مشخصه دوم شهر سنی ، بازار است که کالبد آن را شکل می بخشد ،

تاریخ جدید برد :

... " در میان شهر گنبدی چهارسوی با چهل دکان معتبر ساخت و آن را بازار گنبد نام کرد . "

بارار بعنوان توازن بین دو جنبه مادی و معنوی ، بنیادهای مادی و معنوی نظیر مسجد ، مدرسه ، حمام ، کاروانسرا ، تجمعه ، عزاری را به راستای خویش فراخوانده است . هماهنگی و توازن دو جنبه مادی و معنوی در سازمان بندی درونی شهر سنی

حوزه فعالیت‌های خیلی عمومی نظیر بازار با حدلی خصوصی نظیر خانه را نقش می‌نماید .

کوچه‌ها از طریق بازار، راه بسوی محلات می‌کشایند و بتدریج به راه‌های کوچک‌تر و کوچک‌تر و خصوصی‌تر تقسیم می‌شوند، برای مثال ، "بازار به‌گذر، گذر به‌کوچه، کوچه به‌دریغ، الی" ، راه‌هایی که وسیله دیوارهای بلند یا پوسته خارجی خانه‌ها، از سایه مطبوع برخوردار است و مکان مناسبی را در روزهای گرم تابستان عرضه می‌نمایند .

هریک از محلات نیز با فاصله گرفتن از بازار اصلی، خود صاحب بازارچهای که شامل دکانین و حجرات، سرا و عماری، حمام و مسجد است می‌گردد .

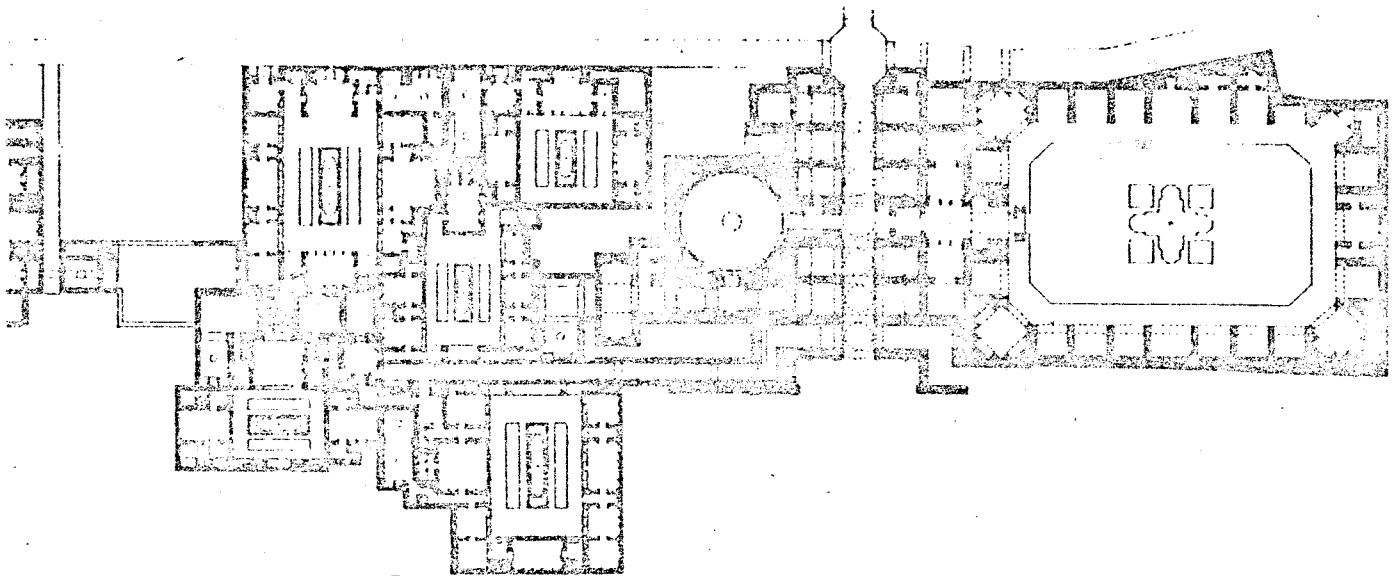
تاریخ حدید یزد :

" در محلهٔ سرریگ محاذی دروازهٔ مهریچرد، بازاری

مستقل بر دوازده دکان ساحبه و بازار مسقف کرده و در، فنادخانه عالی و خانه‌های نیکو برست کرده .

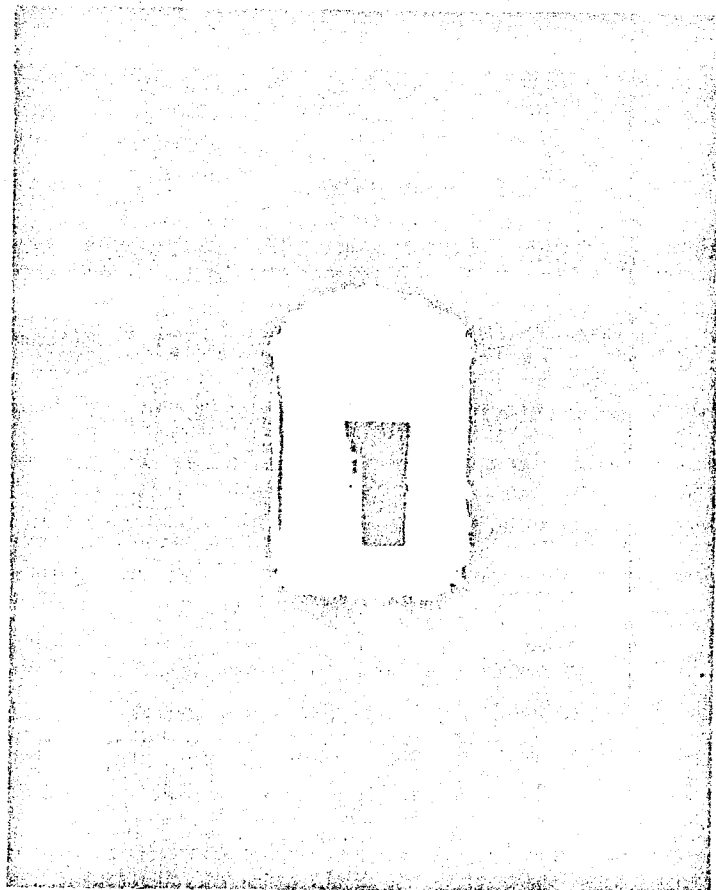
این اشارات تا حدودی خودبستگی هریک از محلات کلینت شهر سنتی توصیف می‌نماید و تا آن حد پیش می‌رود موافقی، محله‌ای خاص، دروازه اولیه خویش را حفظ می‌نماید و صورتی کاملاً مستقل به زندگی ادامه می‌دهد .

هریک از محلات از ویژگی خاص برخوردارند و به خصوصیتی قومی و مذهبی، نظیر محلات خاص زرتشتی، اقلیت‌های مذهب، دیگر، "اما عموماً" اساسی در ویژه‌گی معیارهای ضعف و قوت مالی نداشته و همواره ترکیب خاندها و وضعی در کنار یکدیگر حاکی از وحدت معنوی جامعه بود

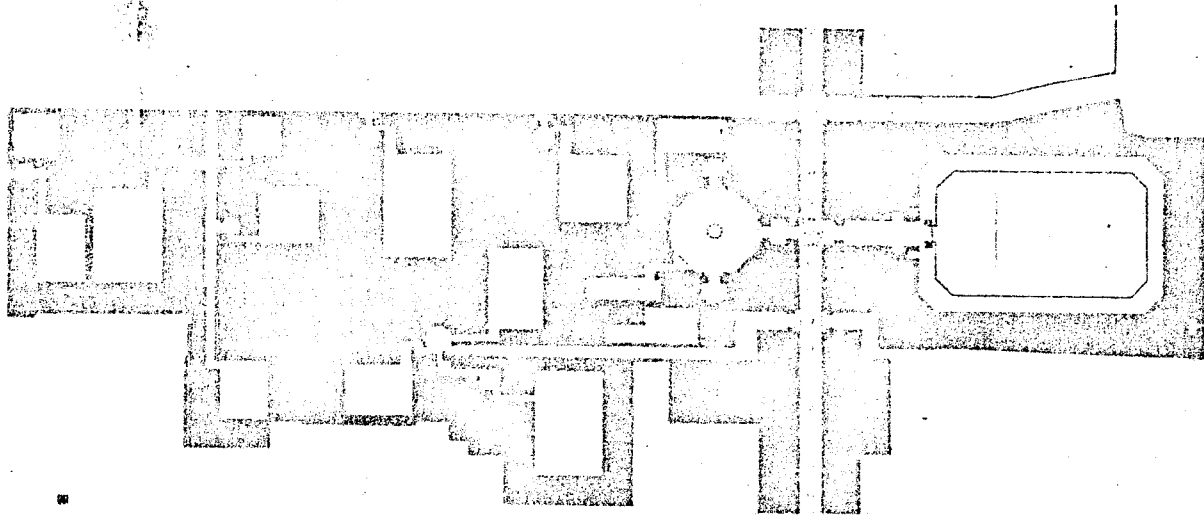
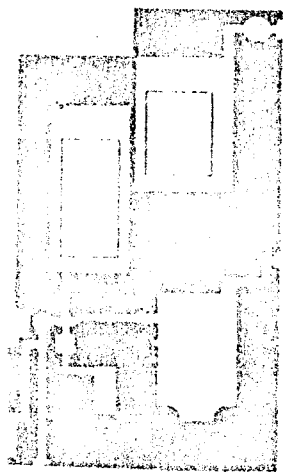

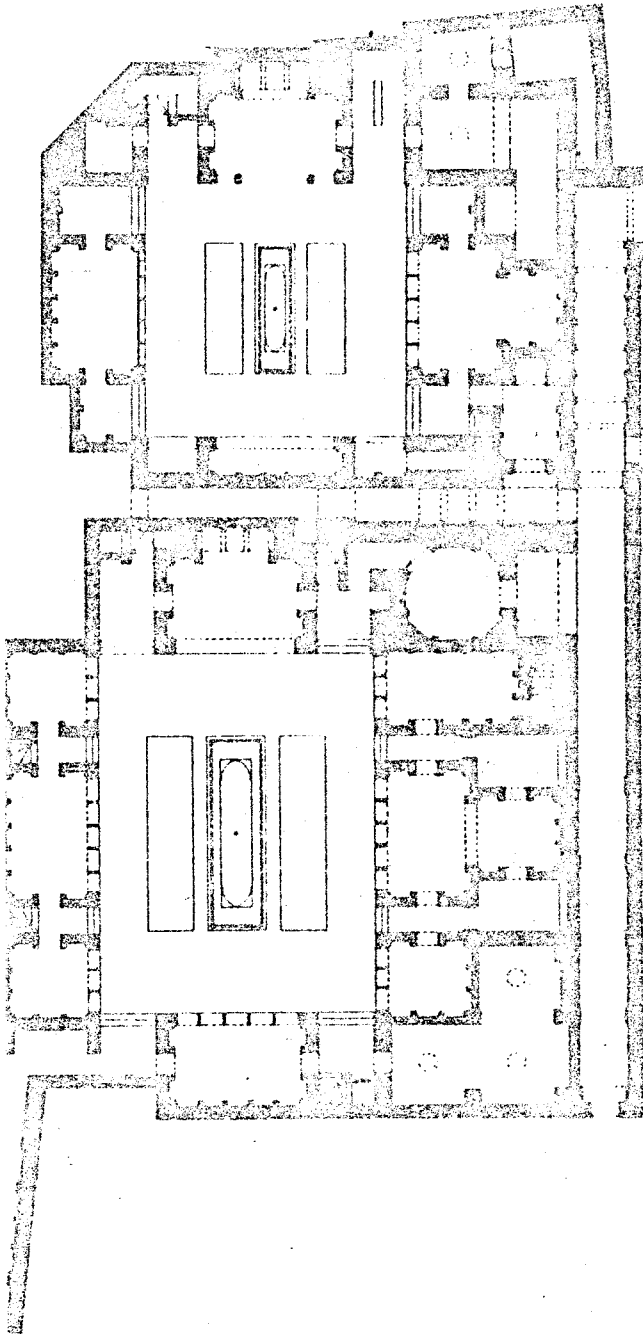
کوچه منتهی به بازار پنجه علی . محله مص

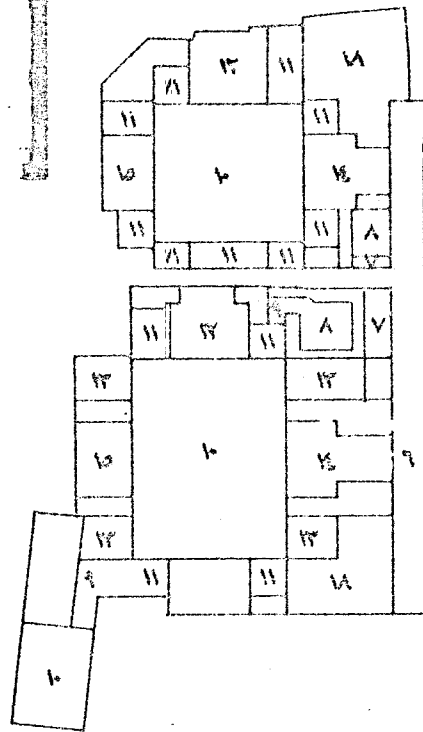
در بندلاری ها ، محله مصلی .

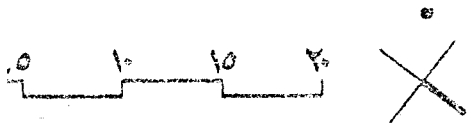
مسئله عمومی محوطه مورد مطالعه در خوار بازار پنجه علی . محله مصلی .

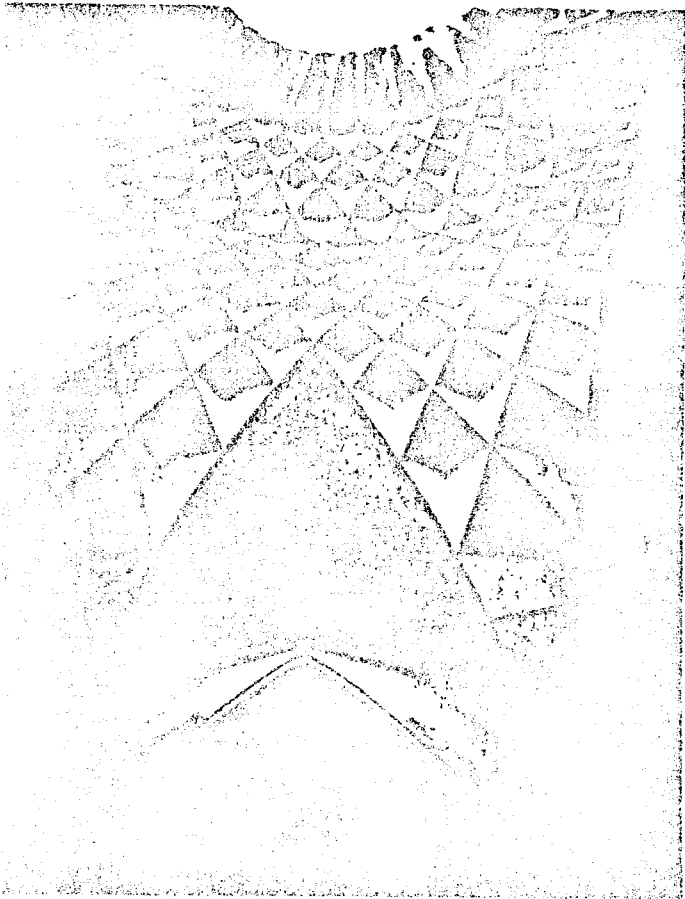
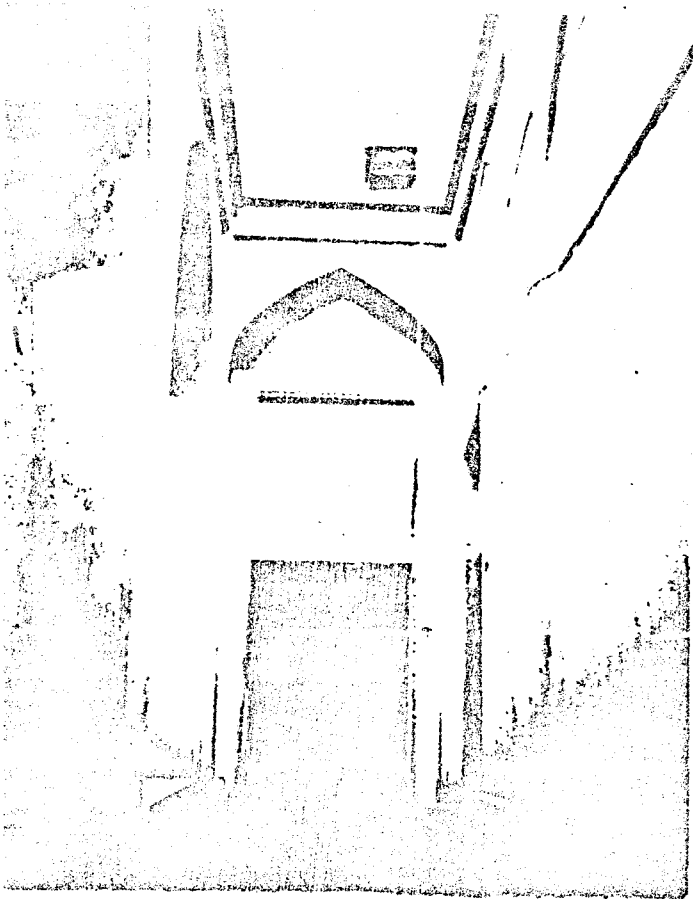

شهر سنتی در مرحله اول میان‌گرا اسلام بعنوان قانونی برای زندگی مذهبی - اجتماعی است و از این دیدگاه موجب انسجام انسان‌ها در کرد و نیکدیگر می‌شود، از طرف دیگر تاکید بر شخصیت فرد در اسلام، اعضاء خانواده فرد مسلمان را "منزل" یا حرم و منسوس مقدس او محسوب نموده و تاکید این مفهوم سهادین و حرم خصوصی، که مکان نزدیکترین افراد یک فامیل است، خصوصی‌ترین عرصه زندگی است و حیاط یا قلب خانه سنتی، به عنوان خصوصی‌ترین فضای باز و باغ درون شهری، دور از چشم غیر و مختص منسوسین باقی می‌ماند. این ویژگی خانه سنتی است که حیاط را در مرتبهای بالاتر از مفهوم فضایی باز قرار می‌دهد. خانه‌ها به صورتی فشرده، پشت تا پشت، تنها نگاه به حیاط دارند و از بیرون دیوارهای بلند هاله خارجی خانه‌ها معین نموده

۱. کوچه و حیاط
۲. سردر و دروازه
۳. حیاط
۴. دالان و راهرو
۵. حیاط
۶. حاکاه
۷. اتاق خواب
۸. اتاق خواب
۹. اتاق خواب
۱۰. حیاط
۱۱. حاکاه
۱۲. اتاق خواب
۱۳. اتاق خواب
۱۴. اتاق خواب
۱۵. اتاق خواب
۱۶. اتاق خواب (سردر و دروازه)
۱۷. سردر و دروازه
۱۸. اتاق خواب و فضای آب و گلزار

دریسد ملک الحجار . مشعب اربازار پنجه علی

است . مانند حصار شهر سنتی ، و هیچ راه و روزنی ندارد ، مگر از طریق سردر ورودی که تنها مکان آرایش شده‌ای است که برپهنه ساده دیوار خشتی خودنمایی می‌نماید .

تاریخ جدید یرد :

" . . . و سایاطی عالی بودرگاه آن خانه ساخته و کت به‌کاشی بخط مولانای سعید شمس‌الدین محمد شاه حکیم ثبت کرده و قصیده غرا در توحید از سخنان مولانا کمال‌الدین خواجو کرمانی نوشته ، و در وصف آنجا مولانای اعظم شرف‌الدین علی یزدی فرموده :

خواجه وطن در حرم دادگیر

حام طلب ملکت جم بادگیر"

اتصال به حیاط یا قلب خانه ، تنها از طریق دروازه ورودی صورت می‌گیرد ، ولی هیچگاه این اتصال مستقیم نیست بلکه در پس در ورودی فضای هشتی قرار گرفته است ، و سپس با پشت سر گذاشتن هشتی و طی دالان امکان وصول به حیاط میسر می‌گردد .

بنابراین هرگونه نگاه مستقیم به این باغ درونی حتی در زمان باز بودن در ورودی خانه ، ناممکن می‌گردد .

خانواده یا "منزل" نیز حق خود را صرفاً در زندگی محدود به درونی خانه ، حوزه خیلی خصوصی یا "چهار دیواری اختیاری" که منصف ظهور بر حستدیرین ویژگی‌های هسری فرهنگ سنتی است ، می‌دانند ، این رسم ناکسین نیز در بسیاری از خانه‌های سرد باقی است ، که دستگاه بافندگی با رجه پنبه‌ای و آبریشی در اطاقی تعبیه شده است ، و زبان در ساعات فراغت ، سدکار بافت اشتغال می‌ورزند .

در اندرون ، حیاط خانه‌های سنتی یزد ، عموماً "صورتی مربع مستطیل دارد ، در محور طولی حوضی کشیده ، (در اصطلاح محلی ، دریاچه) ، که مزین به دو باغچه به صورت قرینه در طرفین حوض است .

نظم قرارگیری فضاهای اطراف حیاط نیز بر حسب موارد استفاده آنان در فصول چهارگانه و احتیاجات آشکار است . به‌طور معمول فضاهای گرداگرد حیاط را اطاق‌های سکونت روز و شب تشکیل

می‌دهد و فضاهای دیگر نظیر آسبزخانه، انبار، هشتی و طویله... در لایه پشت اطاق‌های روبه حیاط جای دارند.

هویت و عمل‌کرد فضاهای اطراف حیاط براساس عمل‌کردی خاص نیست بلکه برحسب روز، ماه و سال به‌فراخور زمان، جایگوی

کارکردی متفاوت‌اند، و از سوی دیگر هر یک از اطاق‌ها وظیفه‌ای اقلیمی خاص به‌عهده می‌گیرند و می‌توانند معنا و کارکردی متفاوت داشته باشند، هرچند این ردیف از عمل‌کردها برای اطاق‌های مختلف شاخه شده است.

تالار و بادگیر: اطاق جماعت و مراسم مذهبی - تابستان نشین.

سه دری: اطاق کار، خواب، ناستا - بهار و پائیز و زمستان نشین.

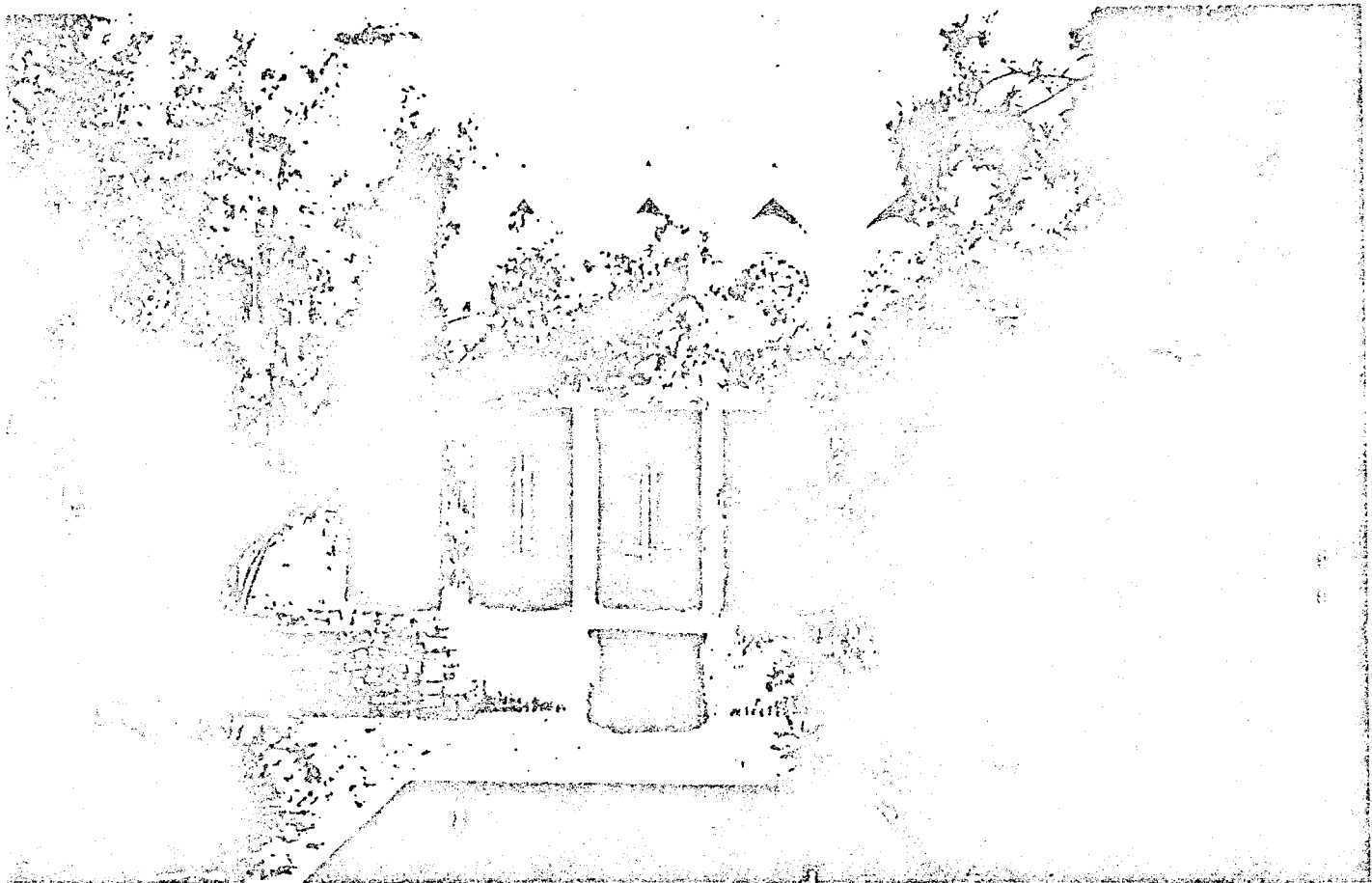
پنج دری: اجتماع اهل خانه، میهمانی، سفره‌خا اهل منزل - بهار و پائیز و زمستان نشین.

ارسی: میهمانی، سفره‌خانه، جماعتخانه بزرگان پائیز و زمستان نشین.

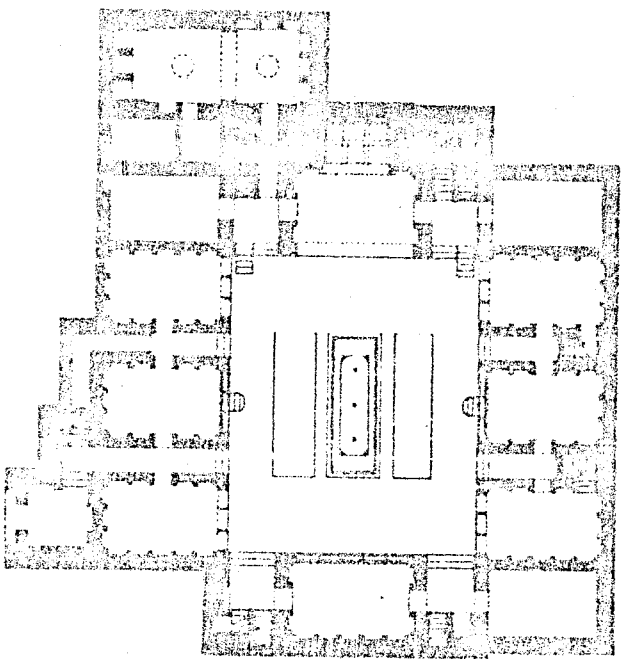
طنبی: خواب، استراحت (اطاق واقع بین دو اطاق بادگیر)، تابستان نشین.

حیاط: معادگاه حس و سرورهای سالانه، مراسم مذهبی است هرچند که اطاق پنج دری هم از برگزاری میز و سفره انداختن برکنار نیست.

نمای درونی حیاط -

تخت جمشید

آب ، گیاه ، خورشید و باد هر یک به روشی و از طریق فن‌شناسی
سنتی به‌کار گرفته می‌شوند و مجموعه‌ای هماهنگ از کاروری‌های زیست
محیطی را فراهم می‌آورند .

آب ، به‌دو صورت پنهان و آشکار ، مهمترین نقش را در شکل
دهی بافت سنتی به‌عهده دارد . فضاهای وابسته به آب به اشکال
مختلف از پائین‌ترین تا بالاترین تراز آب روان ، نام‌های مختلف
دارند ، نظیر پایاب ، کودال ، باغچه و حیاط .

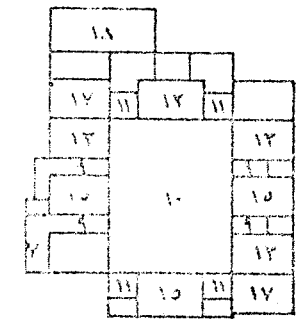
خیز آب روان در ترازهای بسیار پائین تراز سطح زمین امکان
دسترسی به آن را در سطوح بالا غیرممکن می‌سازد ، بنابراین فضایی
خاص به‌منظور دسترسی به آب روان استفاده از آن در روزهای تب
آلود تابستان در اعماق زمین ساخته می‌شود . این فضا که معمولاً
قواره اطافی را دارد " پایاب " نامیده می‌شود .

پایاب درکف مفروش به آجر ، حوض سنگی به شکل مربع ، مربع
مستطیل و یا هشت گوش است . دیوارهای آن آراسته به درگساره و
طاقچه بندی و درموانمی تخت گاه است .

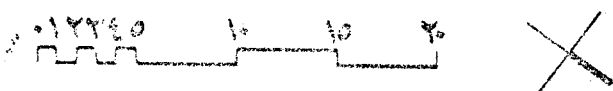
سنگ گسادی پایاب دارای نورگیری در رأس است که تنوره آن
ناکف حیاط ادامه می‌یابد و از این طریق به میزان رطوبت و لطافت
هوای داخل حیاط کمک می‌نماید . حوض موجود در پایاب ، در مسیر
را در پاشویه داخلی نشان می‌دهد که یکی مسیر آمد و دیگری مسیر
رفت آب است .

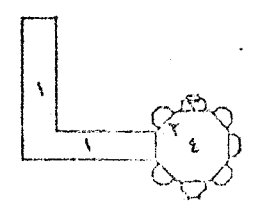
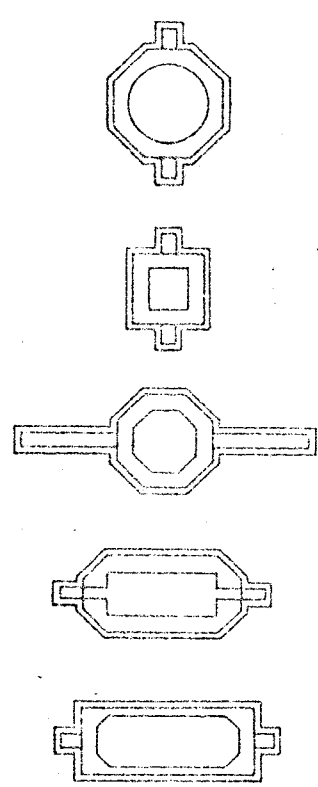
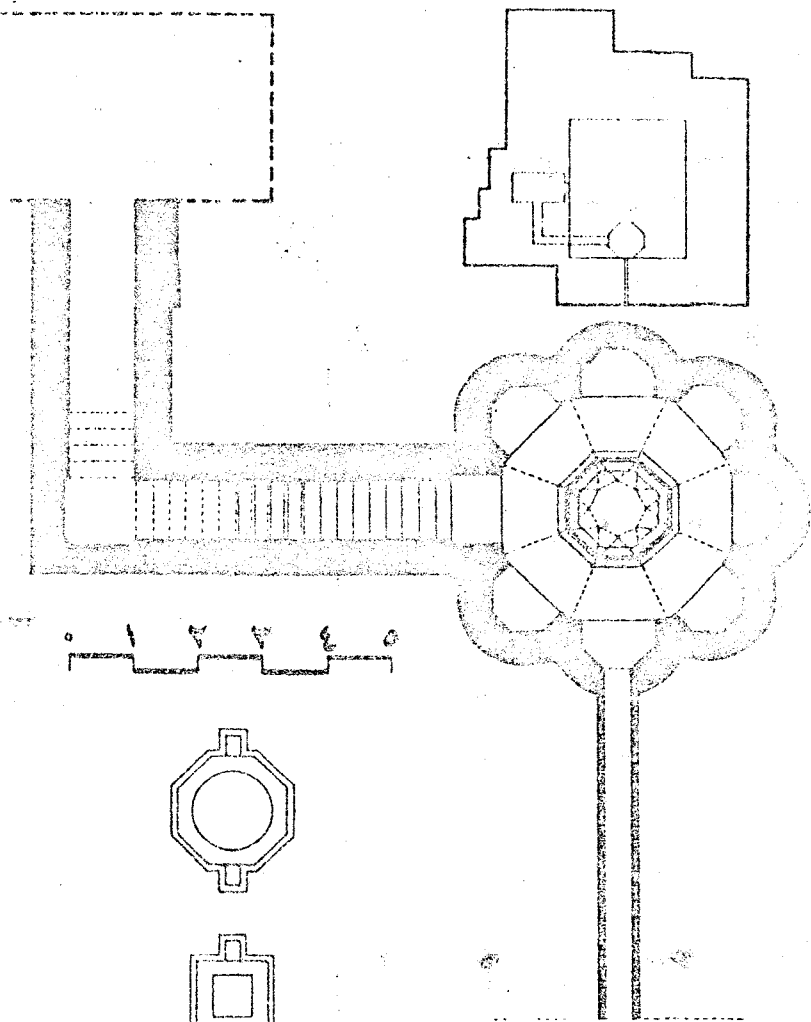
آبی که از طریق مسیر آمد یا بریده از فتاب و در اصطلاح محلی
" جوی " به این حوض سرازیر می‌شود ، مواقعی ضمن بازگشت به مسیر
اولیه فتاب ، از پایاب چند خانه دیگر عبور می‌نماید . پایاب ها در
مناطق از شهر که خیز آب بسیار پائین بوده است ، مجموعه‌ای از
فضاهای وابسته به آب را در اعماق زمین شکل می‌دهند .

حاشیه در محله دارالاسف

- ۷- سردر دروازه
- ۸- حوض
- ۹- دروازه آجر
- ۱۰- حیاط
- ۱۱- تخت گاه
- ۱۲- دروازه بزرگ
- ۱۳- لفظ سیر
- ۱۴- لفظ بزرگ
- ۱۵- لفظ کوچک
- ۱۶- بلانزه (سردر رادرس)
- ۱۷- سردر بزرگ رادرس
- ۱۸- سردر بزرگ رادرس

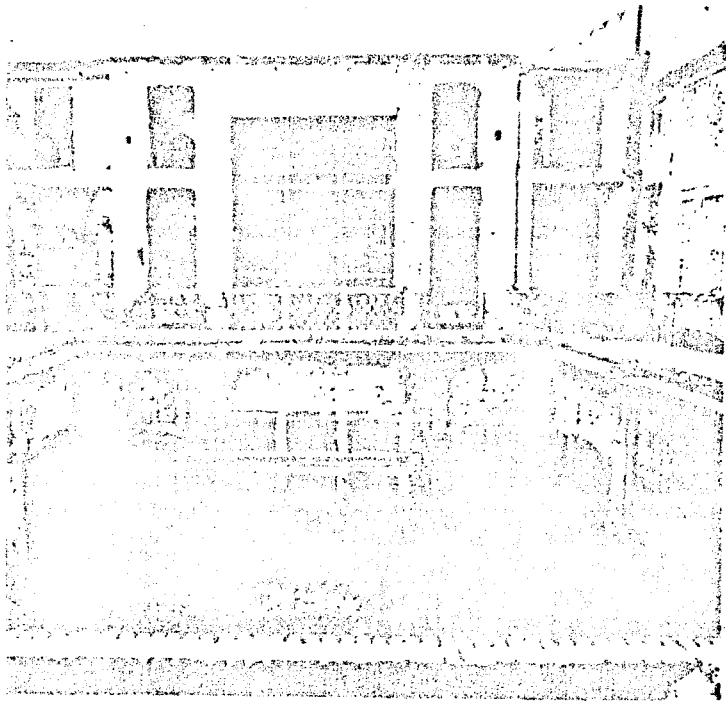

- ۱- سازه
- ۲- سقف
- ۳- شند
- ۴- نظریات

بیانات ، محله دارالاسعاف ، انواع حوضهای درون بیانات .

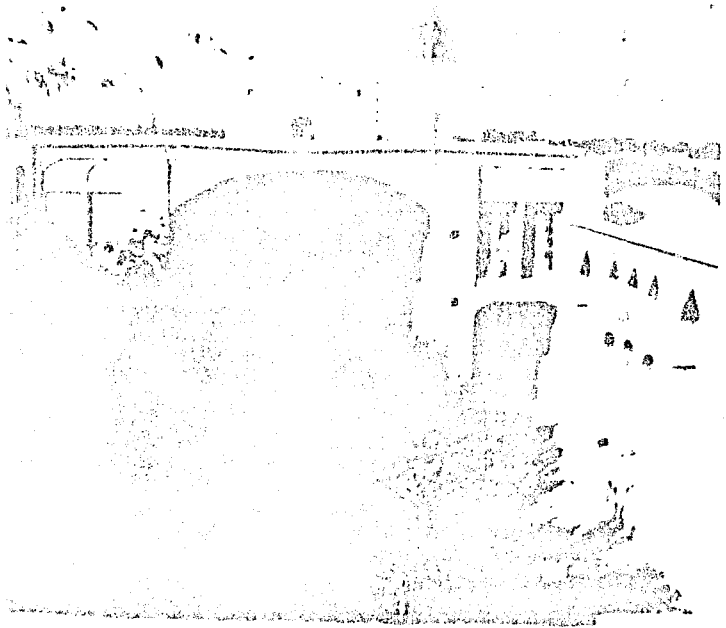
گودال باغچه ، خانه در دریند لاریها

مواقعی که آب روان قنوت از اعماق بسیار پائین نمی گذرد ، راه حل دیگری مورد استفاده قرار می گیرد ، در این حالت آب صورت آشکار می گیرد و در مرکز صحن " حیاط " یا در دل حیاط اصلی ظاهر می شود ، این حیاط گود در حیاط اصلی به " گودال باغچه " مشهور است ، آب قنات پس از سرریز کردن حوض گودال باغچه از طریق جوی دیگری به مسیر اصلی قنات باز می گردد .

نوعی دیگر از فضاهای وابسته به آب ، حیاط های اکثر ابنیه شهری و روستائی است . در مناطقی از شهر و عمدتاً در روستاها که آب قنات آشکار شده است و از طبقات نزدیک به سطح زمین عبور می نماید ، حیاط در نوازی نزدیک به نواز آب روان آشکار واقع می شود و بدین ترتیب ، آب با عبور از حیاط ، حوض را سرریز می کند و توسط حوضی به مسیر اولیه عودت داده می شود . در مواقعی نیز پس از عبور از چندین حیاط به مسیر اصلی قنات باز می گردد .

در محله ای از شهر که امکان دسترسی به آب به صورت پایدار شده باشد و یا به جهت علل اقتصادی و سایر دلایل از آب چاه خاص خانه ، آب را از چاه " آب غیر غصبی " بالا می کشیدند و در سطح آب که عموماً در آسپرخانه قرار دارد ذخیره نموده و در مواقع احتیاج از طریق مجرانی به حوض و نواره های موجود در آن سرازیر می نمودند .

خانه روستائی و باستان ، ده محمدآباد ، یزد

۷- سردر ذره‌خوار

۸- مشرف

۹- دالانخ راه‌بر

۱۰- سال

۱۱- تونل

۱۲- تالار و پذیرایی

۱۳- اتاق سبز

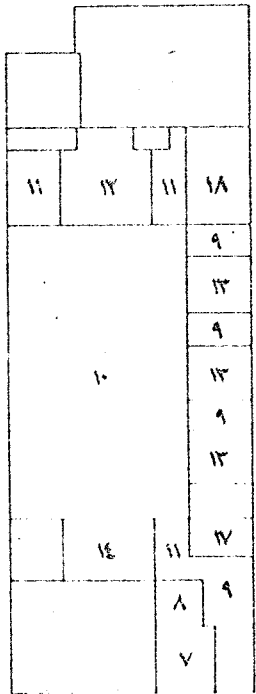
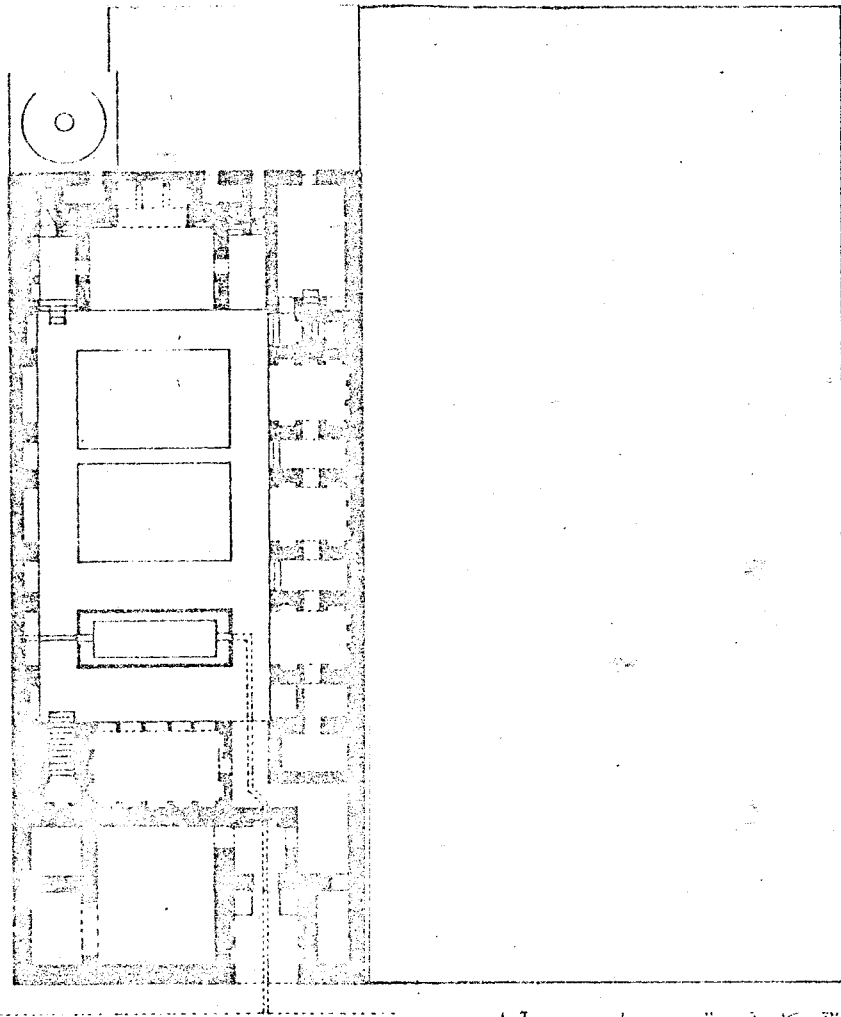
۱۴- اتاق قرمز

۱۵- اتاق آبی

۱۶- بالکن سردر راه‌بر

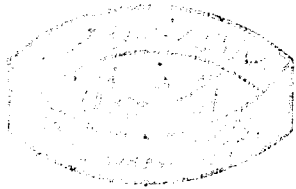
۱۷- سردر راه‌بر

۱۸- آشپزخانه و فضای آب راه‌بر

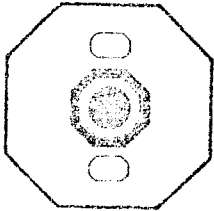
خانه ترانسپور، سمن "آسکار آب"، روسای محمدآباد، یزد

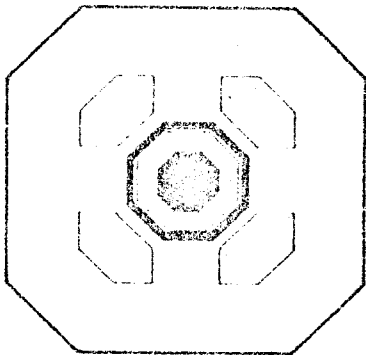
انواع حیاط معمول در خانه سنی، که بر اساس نیازهای مادی و معنوی و رعایت سلسله مراتب عرضه های خصوصی و عمومی درون و بیرون خانه، شکل گرفته اند، شامل انواع بارحسان، بیرونی و اندرونی سه پرت دارند.

بارحسان

هر یک از انواع خانه های حیاط دار، بدنه انتهایی واحدهای مستقل و کاملی هستند، منحصر به انواع اطلاعات معمول نظیر تالار، سه دری، پنج دری، ارسی، کوسوار، و فضاهای خدماتی نظیر: آشپزخانه، انبار، پستو، آبریزگاه و درموانعی بسیار نادر، حجام.

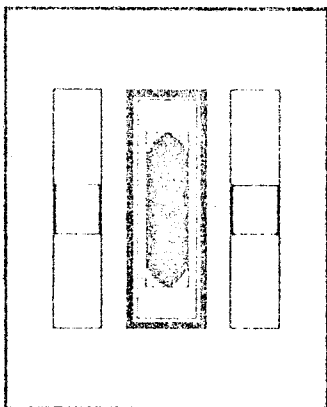
ردیف حیاط بارنخسان:

حیاطی است بسیار کوچک، وسعتی قابل پوشاندن روی حیاط یا اصطلاحاً "پوش بسن" بر روی حیاط در فصل سرما برای جلوگیری از سرمازدگی درختان مرکبات است. در مرکز حیاط، حوض کوچک به اشکال مربع، مربع مستطیل و یا هشت ضلعی با دیوار چهار یا هفت دره کرداگرد یا ترمین حوض و آراسته به درختان نیمویرس، لیموسیرس، نارنج و نارنگی است.

ردیف حیاط بیرونی:

بیرونی

حیاطی است کوچک، به اشکال مربع یا مربع مستطیل، در مرکز این حیاط حوض دایره، هشت ضلعی و یا ستاره ای است. باغچه در چهار گوشه حوض یا طرفین آن و آراسته به درختان مرکبات است. حیاط بیرونی، خانه پذیرائی میهمانان و افسراد غیر ماضل و نامحرم به منزل است.^۴

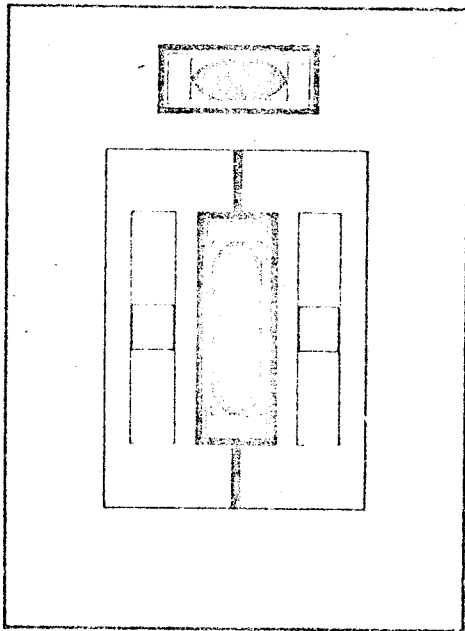
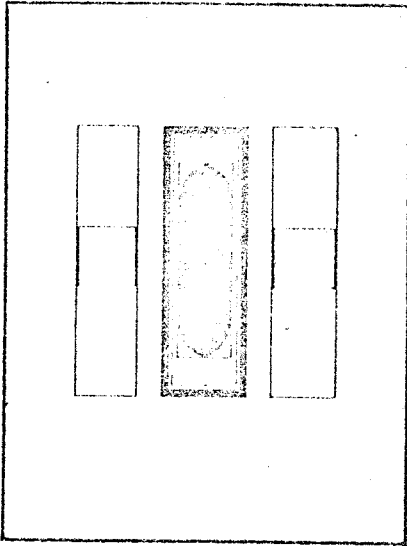
۴ - همجواری چندین واحد از انواع خانه در کنار یکدیگر، بر اساس نیازهای مادی و معنوی و اختصاص یکی از خانه ها برای ادای مراسم سوگواری سیدالشهدا (ع)، نام حسینیه را به آن حیاط می دهند.

حسینیه عموماً حیاطی از نوع بیرونی و بدون باغچه است.

ردیف حیاط اندرونی :

حیاطی است بزرگ و وسیع که متناسب آن تابع آهنک قرارگیری اطرافهای اطراف حیاط ، و در موافقی با ابعادی نزدیک به باغ است . *
 به اشکال مربع مستطیل ، با حوض کشیده و دو باغچه مستطیل در طرفین آن ، آراسته به درختان انار ، انجیر و درختچه ها و بوته های گل زرد و گل سرخ و مسکینچه است . " حد فاصل بین باغچه و حوض راه باریکی به عرض ۵ الی ۶ سانتیمتر (معادل ۹ پا ده کره) است که به " بریسه " مشهور است .

حیاط اندرونی ، خاص زندگی افراد خانواده است و در سلسله مراتب عرصه های خصوصی و عمومی محرم ترین حیاط ها است و افراد عیبرا به آن راهی نیست .

کودال باغچه ، حیاط در دل

حیاط (عموماً " در دل حیاط اندرونی) برای دسترسی به مسیر آب فئات است ، کودال باغچه متناسب با شکل هندسی حیاط و تعداد اطرافهای موجود در طرفین آن است . حوض آن مربع و مربع مستطیل و باغچه ها کشیده و در طرفین حوض است .

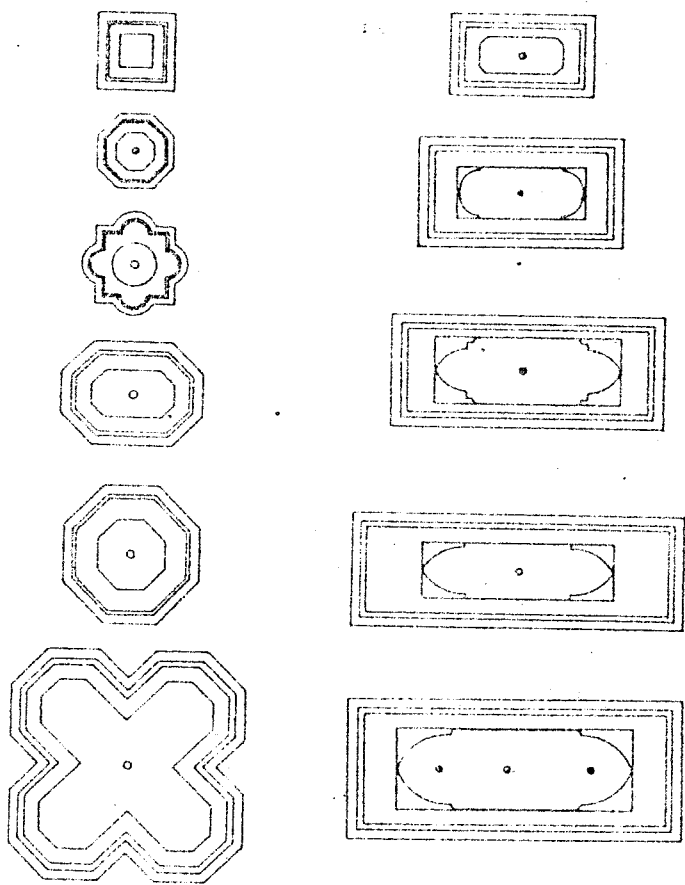
کودال

میزگلهای زرد، سرخ، مسکجه، شاه سرفی، شاه پسد و فرغل رایج ترین کلهاست.

عمده ترین اشکال باغچه های حیاط، مربع مستطیل است که این باغچه نیز به باغچه ای میانی مربع شکل و دولنگه باغچه مستطیل تقسیم می شوند، در مرکز باغچه مربع، عموماً "درخت انار، اسجیر، مورد، یا خرزهره میکارند، در لنکه باغچه های طرفین این مربع میانی، گونه هایی مثل گل زرد، گل سرخ و بخصوص مسکجه، و در داخل باغچه بمسیر کلهای سبک سالد نظیر شاه سرفی و اطلسی و کسر فرغل، بیخک و شاه پسد می کارند و در گوشه های باغچه عموماً "زینق کاشند می سزد.

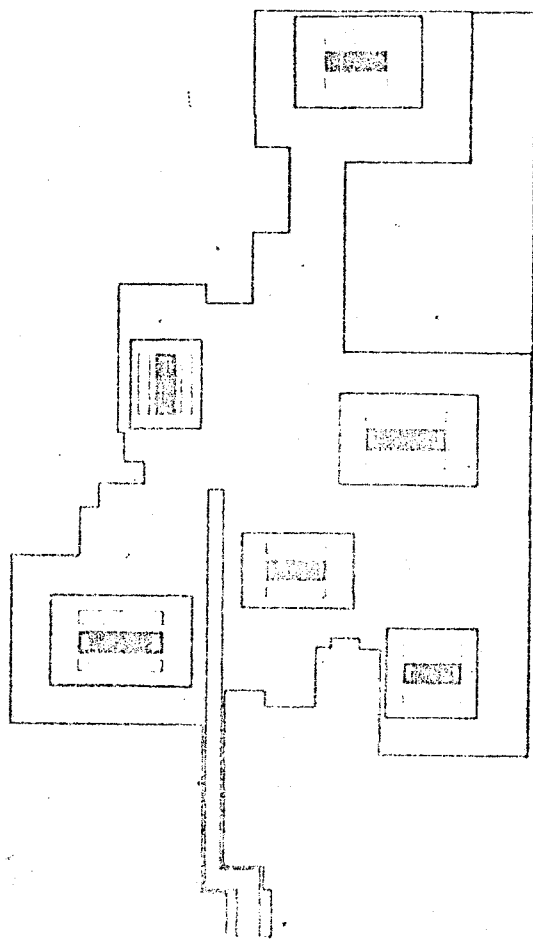
اشکال حیاط مناسب با تعداد و نوع اطاقهای آن است که در اطراف آن قرار می گیرند. درختان و درختچه هایی که در حیاط های ایرانی و بخصوص یزد کاشته می شود، بعین و در مواقعی ارجحیت افلجی و گاهی فرهنگی موجبات غرس آنان را در باغچه خانه فراهم آورده است. عمده ترین درخت ها در گذشته درخت

سرو بوده است که بعدها درخت مشعر انار جانشین آن گردیده است. بحرات هیچ حیاطی در "یزد" نیست که درخت انار در آن غرس نشده باشد. پس از انار درخت اسجیر عمده ترین رقم درختان را در حیاط خانه تشکیل می دهد. از میان کلهای

۱ ۲ ۳ ۴ ۵

انواع حوضهای درون حیاط

اسلام حوض و باغچه درون حیاط، محله سنایی

میان غرب و جنوب در حوض در دروسی است
درختهای نارنج است درختهای از هم است کرد
سبز گز را است جای عین معیت در و
نارنجها بسیار خوب می نماید چنانچه حول طر

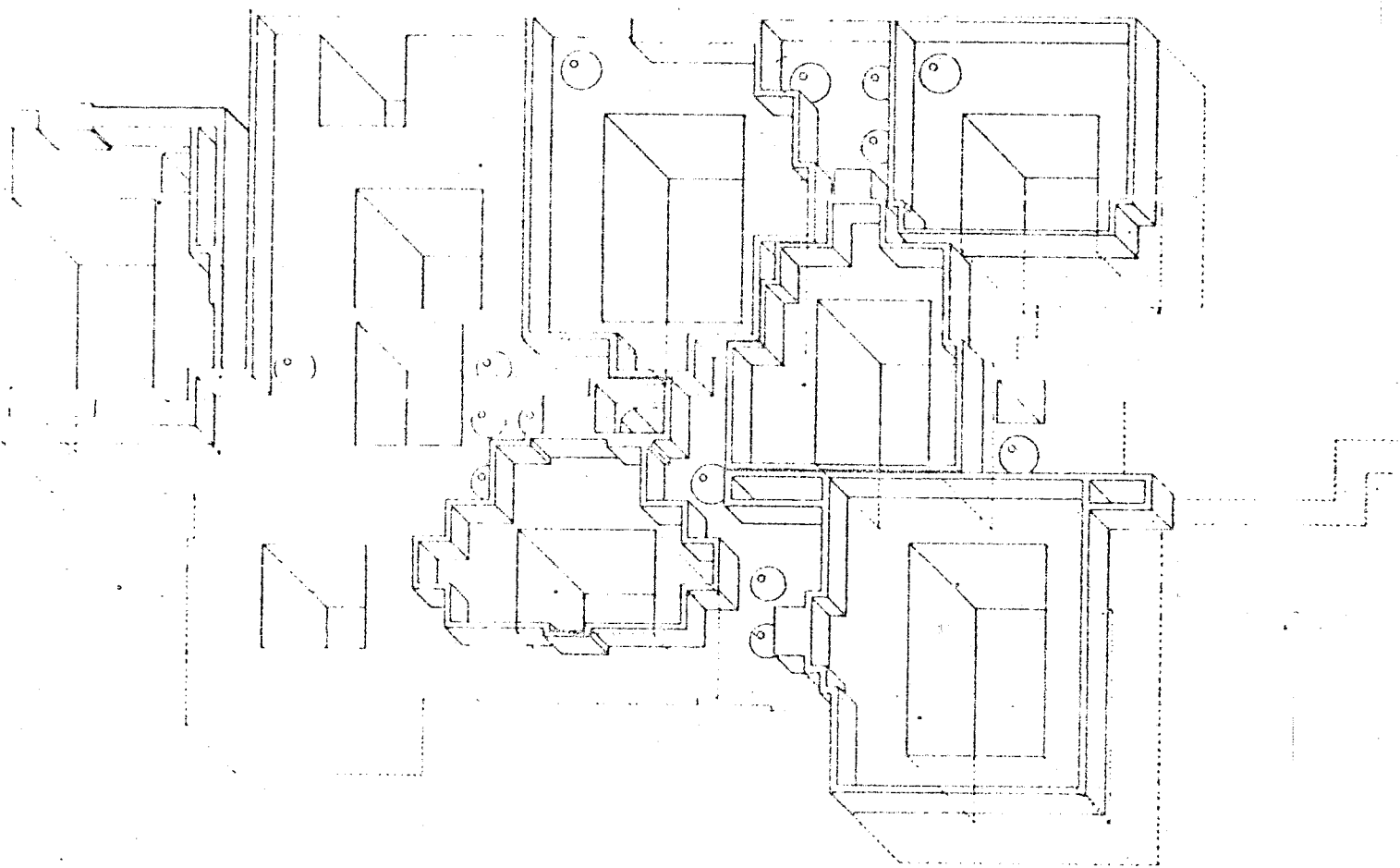

انار: انار درخت جداست زیبا با برگهای لته صاف و سبز خوش رنگ که آهاری از زنگ حنائی در آنها پیده میشود. گلهای انار سرخ آتشین بوده و میوه اش قهوه ای متمایل بسرخ است. این درختچه در حیاط منازل در اغلب مناطق کویری که زمستان لایخی دارند کاشته میشود.

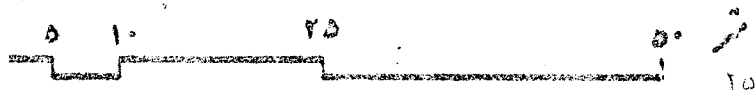
انجیر

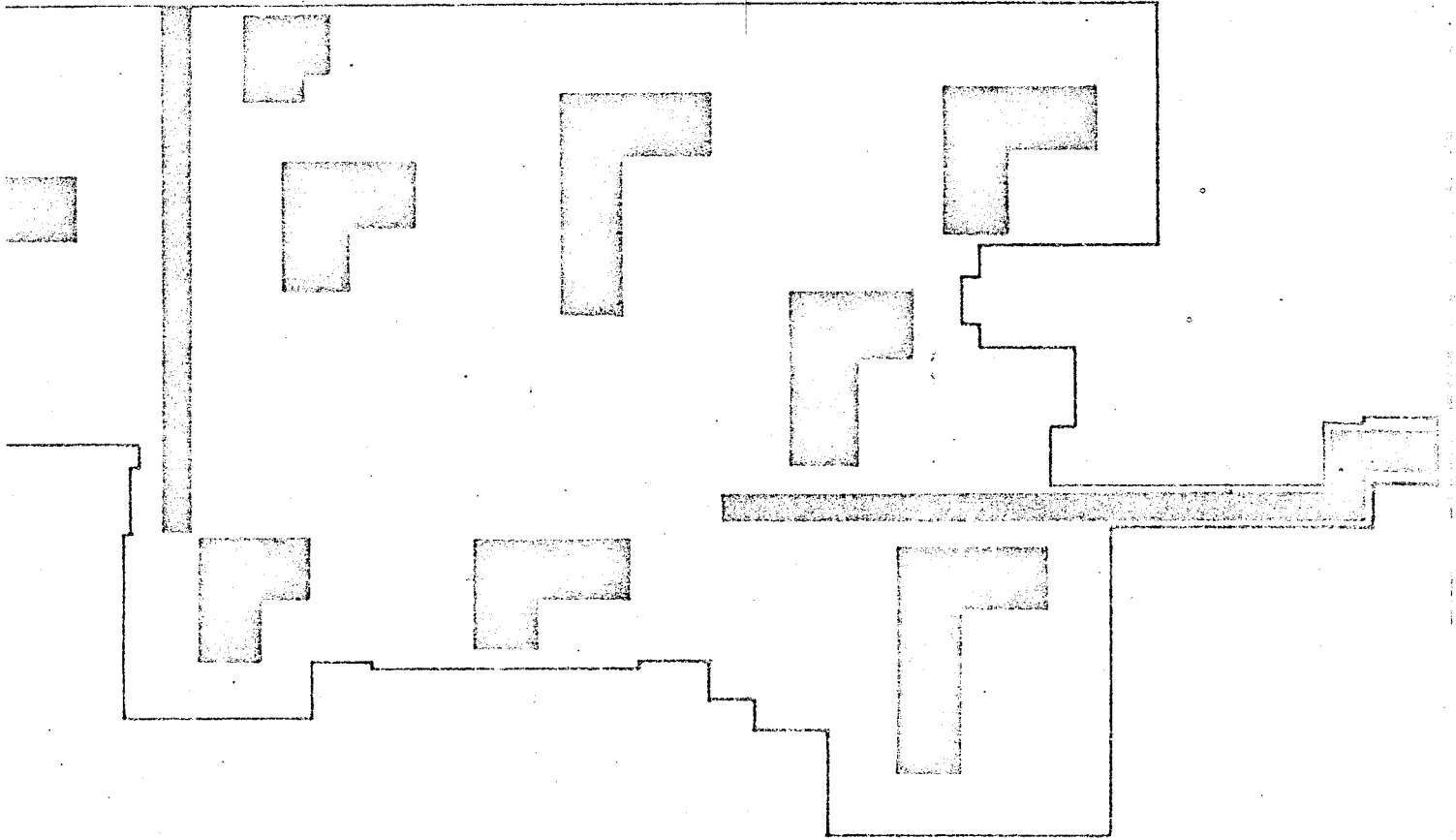
انجیر معمولی درخت زیبایی است که قامت آن به ۶ متر و یا بیشتر بالغ میشود. شاخه های نحیر باز پخش شده است و گاهی گسترده گی شاخه ها با طواف درخت بیشتر از ارتفاع آن است. انجیر درخت سریع الزشده است و یک سال یک متری در عرض ۵ سال تبدیل بیک درخت ۳ تا ۵ متری میشود. هرچه درخت مسن تر میشود با شاخه بندی رتبه خاکستری که دارد منظره بدیعی را بوجود می آورد. برگهایش پهن (۱۵ تا ۲۰ سانتی متر قطر) سبز تیره میباشد. میوه از ۳ تا ۸ سانتی متر قطر پیدا میکند و برگهای قهوه ای، بنفش یا زرد کم رنگ دیده میشود. بسبب داشتن ریشه های سطحی، اگر پای درخت انجیر سیل بخورد ممکن است لطمه شدیدی بدرخت وارد شود. در آسپه ای خشک و باد خیز رشد خوبی مینماید.

در هنگام بنای خانه سنی ، خاک برداشته شده از مکان حید
 صرف ساختن اتاق های سود و خانه را در سطحی با شیب برابر ترازو
 قرار می دهد . فضای بار درونی یا حیاط و پوست اطرافهای کرد آ
 باعث مسجعی از فضاهای پر و خالی را بدو جود می آورد .

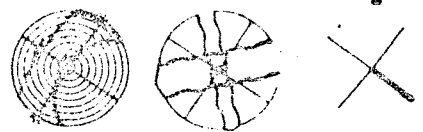
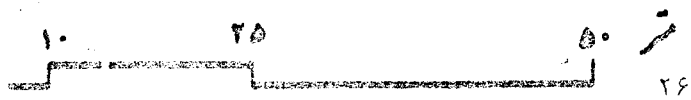

جهت گیری خورشیدی :

بخش آفتاب را تا عمق اطرافها در زمستان فراهم می آورد
 با جهت گیری خورشیدی حیاط ، محورهای چهارگانه
 چهارگانه فرعی مکان فضاها را خاص فصول چهارگانه سال ،
 هرچیز از حیاط اختصاص به فصلی بدین دارد و ردیف
 نالار و بادگیر ، سردری ، پنج دری و ارسنی تعریف معماری
 خصوصیت است ،

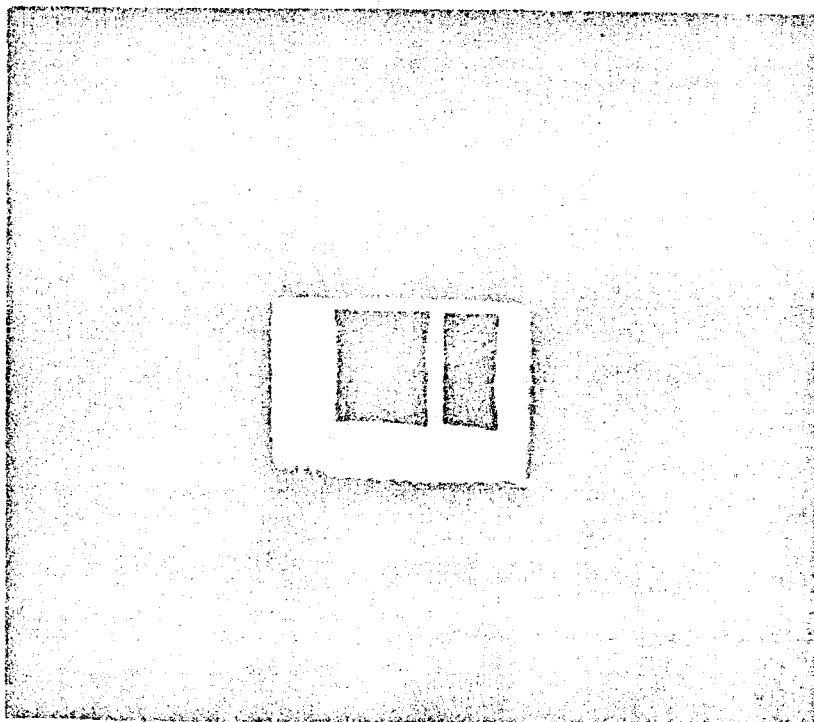
کود سس حیاط در سطوح باین برآز کوجه ، دیوارهای بلند
 حصار بپررسی و جهت گیری خورشیدی خانه که مترادف با انطباق
 اضلاع حیاط بر محور شمال و جنوب ، (و با جهت گیری یکی از اضلاع
 حیاط به جانب قیبه) است ، ساختنی را به وجود آورده است که بیشترین
 میزان سایه را در ساعات تاب آلود تابستان و بیشترین نفوذ نور حرارت

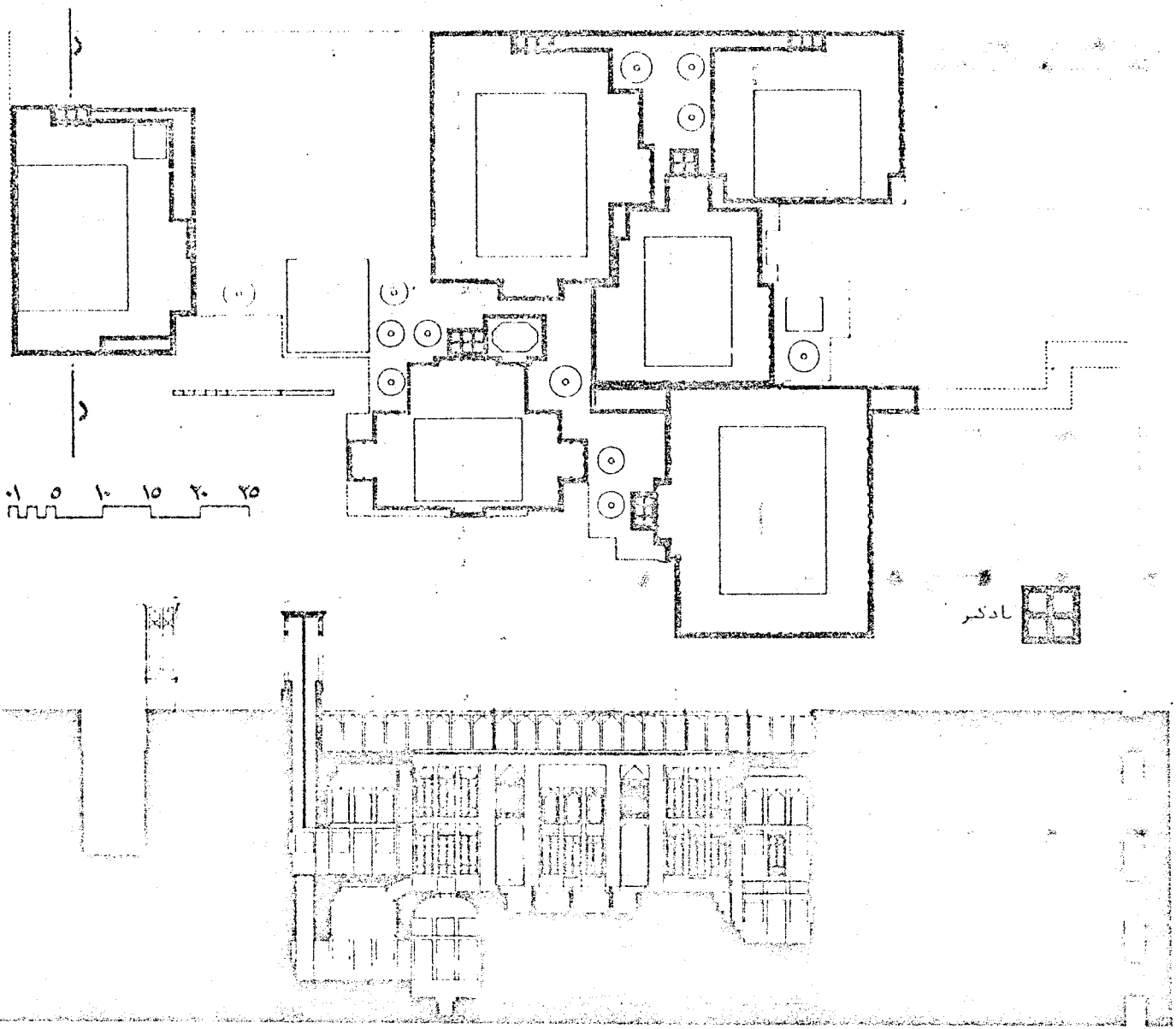
اسطخام بر اساس بادهای مطلوب :

دو جهت وزش بادهای مطلوب (یعنی محورهای جانب اصفهان و شیره کوه) ، تاروبودی را بدو جهت می آورند که تعیین کننده شکل و مکان برج بادگیر است .

باد گرم پس از عبور از داخل تنوره بادگیر ، و تبادل حرارت خود با محیط داخل بادگیر ، به تالار وارد می شود . قسمتی از باد از طریق شبکه چوبی که در کف تالار و در زیر تنوره بادگیر نصب گردیده است ، به زیرزمین منتقل می شود . فضای زیر زمین از دو جهت صاحب رطوبت است ، یکی طبیعت قرار گرفتن در طبقات درون خاک و افزون بر آن در بعضی موارد عبور آب قنات از کف زیرزمین ، که موجبات تلطیف هوای گرم را در اثر اصطکاک سطحی بادگرم با آب درون حوض فراهم می آورد . هوای لطیف شده در مسیر گردش از زیرزمین به حیاط و تالار باز می گردد . نهایتاً آب موجود در حوض حیاط و رطوبت و عطر حاصل از گیاهان و گلپای حیاط کامل کننده دور " استحاله هوا " از صورت " گرم و خشک به صورت لطیف و خنک " قرار می گیرد و در مجموع منظومه ای هماهنگ با عوامل محیط زیست و دور طبیعی آنان کدویزگی خاص خانه های سنتی یزد است از کار درمی آید .

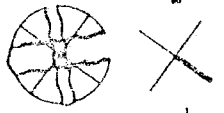
نمای درونی بادگیر تالار نایسان یزد . محله محلی

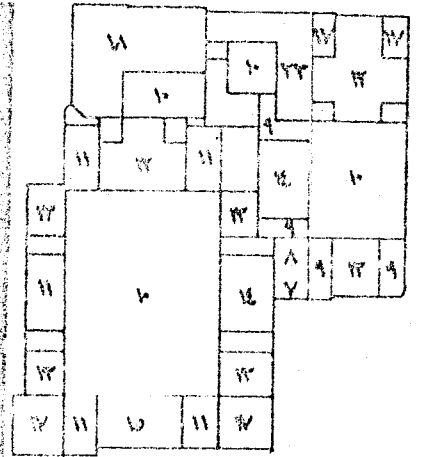
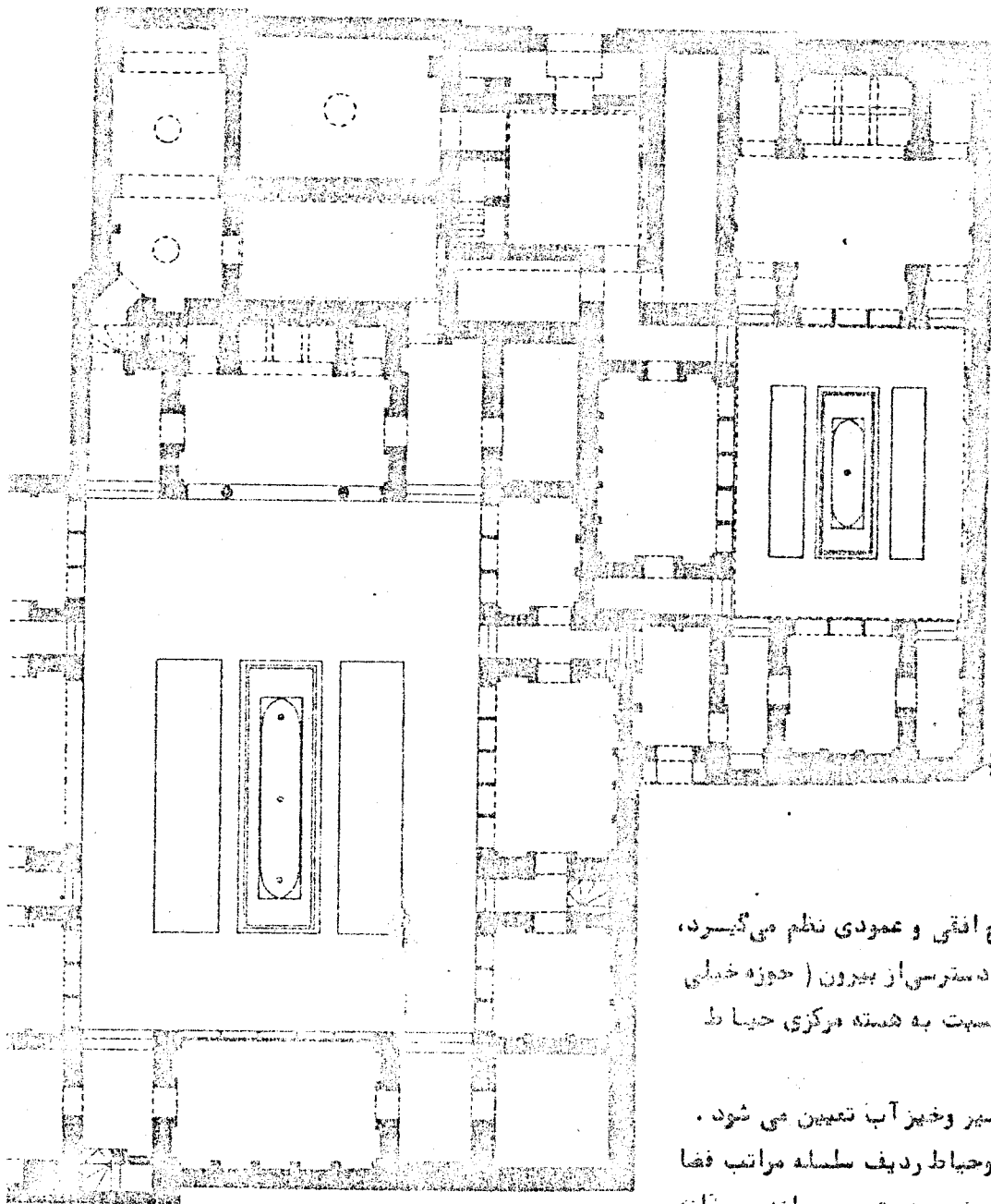
۰ ۱۰ ۲۰ ۳۰ ۴۰

نادکیر

۰ ۱۰ ۲۰ ۳۰ ۴۰ ۵۰

مقطع از درون نادکیر، بالار، حیاط، ریزرئیس و پسات / حوضخانه

- ۷- برآمدن در
- ۸- پیشتر
- ۹- درون
- ۱۰- سال
- ۱۱- تختگاه
- ۱۲- درگاه
- ۱۳- ادر
- ۱۴- در
- ۱۵- در
- ۱۶- در
- ۱۷- در
- ۱۸- در

سازمان بندی خانه سنتی :

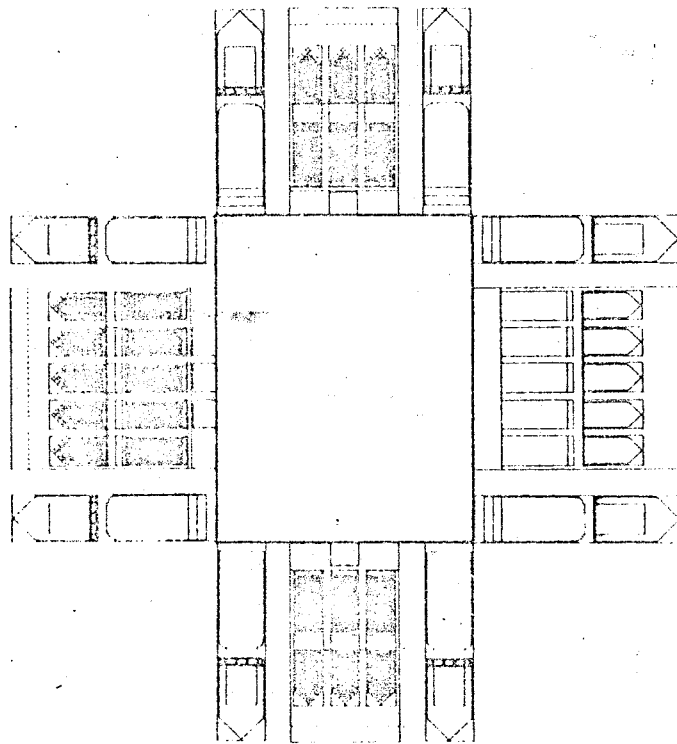
فضاهای خانه سنتی در سطوح افقی و عمودی نظم می‌گیرد، در سطح افقی، بر اساس سلسله مراتب دسترسی از بیرون (حوزه خارجی عمومی)، و لایه بندی نور و تاریکی نسبت به هسته مرکزی حیاط است.

و در سطح عمودی، بر اساس مسیر و خیز آب تعیین می‌شود. سردر ورودی، هشتی، دالان و حیاط ردیف سلسله مراتب فضای هایی است که با حفظ محرمیت باغ درونی، دسترسی به اندرون خانه را ممکن می‌سازد.

لایه‌های اطراف حیاط به ترتیب مکان اطاقهاست که مستقیماً با نور، آب، گیاه و هوا و به‌طور کلی با باغ درونی در تماسند. اطاقهای سردری، پنج دری، نالار و بادگیر، ارسی، بالاخانه، گوشه و تختگاه در اطراف حیاط جاسی‌گیرند.

خانه شامل دو حیاط اندرونی و بیرونی، محله کارگاه.

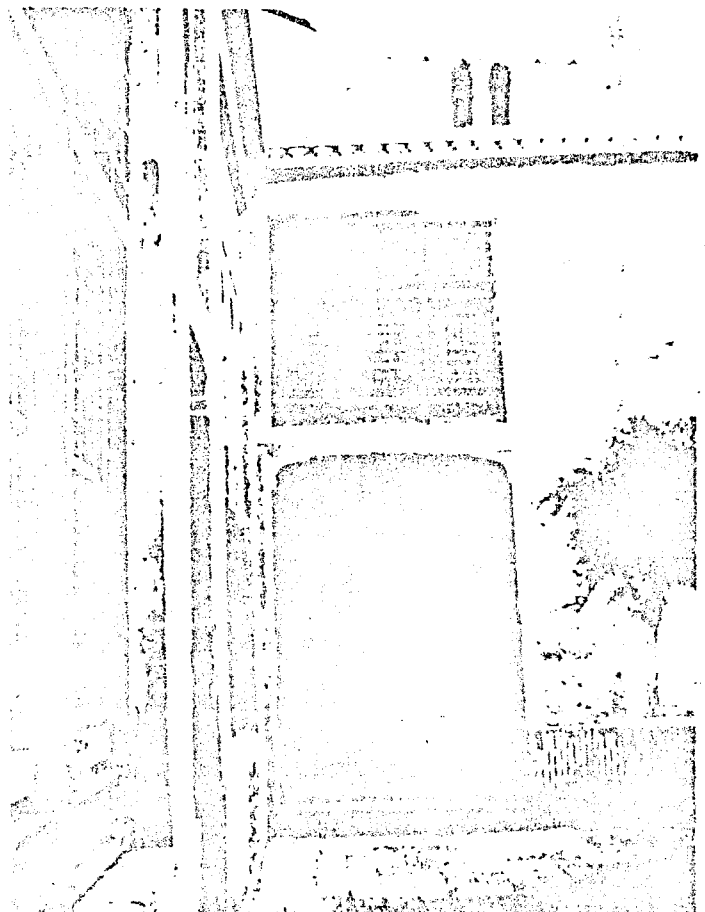
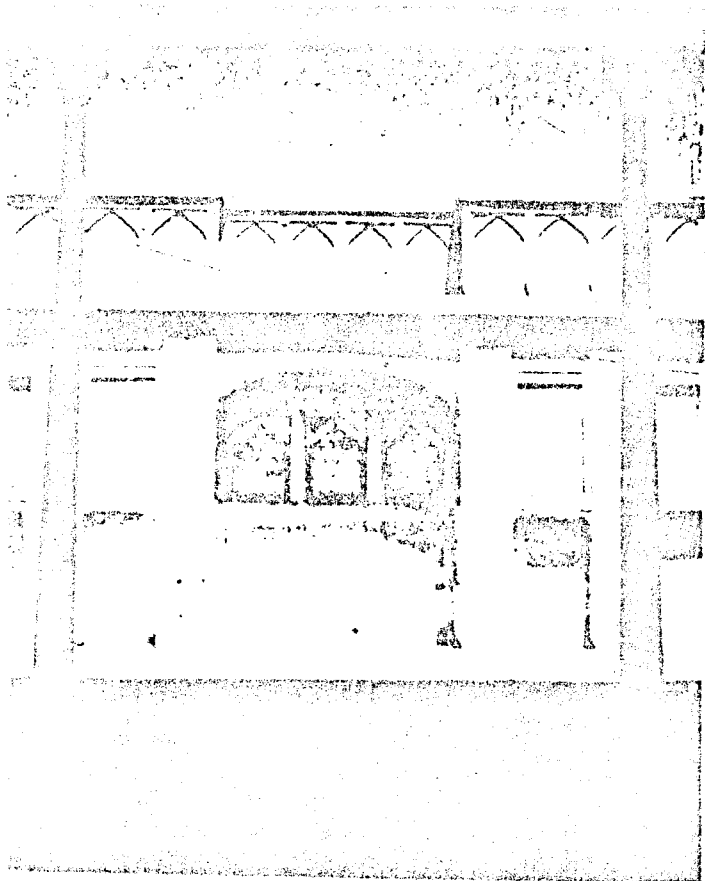

نمای حیاط بیرونی حانه در محله داررکاد

در لایه دوم، نسبت به حیاط، فضاهایی جای می‌گیرد که به علت دوری از حیاط، تاگزیر از بهره‌وری سوری و هوا از طریق نورگیر سقفی است. فضاهای آشپزخانه، هشتی ورودی، اصطبل و حمام در این ردیف قرار می‌گیرد.

در خانه‌ای که شامل چند دستگاه حیاط است، فضاهای خد، باتی بخصوص آشپزخانه در فصل مشترک لایه دوم حیاط‌ها واقع می‌شود. در بهترین صورت همجوار فضاهای زمستان نشین و در راستای عمودی مسیرهای آب روان قرار می‌گیرد.

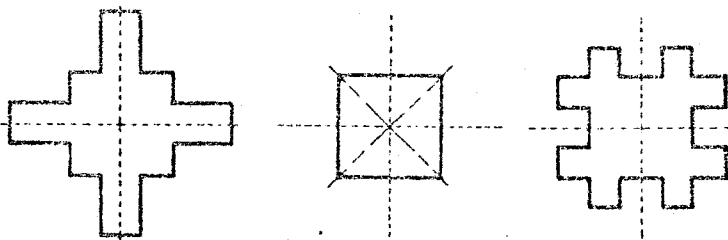

تالار و بادگیر نماهای سه دره دار

اطاقهای اطراف حیاط در سطحی بالاتر از کف، بر روی تخت گاهی به ارتفاع تقریبی ۹ تا ۱۰ گود برابر ۵ تا ۶ سانتی متر بنا می شود. چهار دیوار حیاط بیابگر، چهار فصل و تعلق هر ردیف از اطاقها به تعلق خاص، مکان اتصال آن را به حیاط تعیین می کند. درخانه سنتی دوردیف اطاق وجود دارد:

- ۱- اطاقهای با ارتفاع بلند (دو طبقه ارتفاع).
- ۲- اطاقهای با ارتفاع کوتاه (یک طبقه ارتفاع).

این دو ردیف اطاق برگرد حیاط از پیش معین است و همواره اطاقهای با ارتفاع بلند بر روی محورهای فریبه حیاط و اطاقهای با ارتفاع کوتاه در طرفین محورهای فریبه حیاط قرار می گیرند.

اطاقهای با ارتفاع بلند عبارتند از:

- ۱- تالار و بادگیر
 - ۲- سه دری با عمق زیاد
 - ۳- پنج دری با عمق کم
 - ۴- اطاق ارسی سه یا پنج لنگه
- اطاقهای با ارتفاع کوتاه عبارتند از:

- ۱- تخت گاه
 - ۲- کوسوار
 - ۳- سه دری
 - ۴- بالاخانه (سه دری)
 - ۵- بالاخانه (ارسی)
 - ۶- ارسی (سه لنگه)
- بر حسب فصول، هر یک از این اطاقها درجانی خاص از حیاط، شمال، جنوب، شرق و غرب فرا می گیرند.

اطلاق تابستان ارسنی سه لنگه

آرایش صورت ظاهری و نمای رو به حیاط اطاقها ، موازنه ای بین تابش اشعه خورشید و نوع کارکرد فصلی آن اطاق است . برای مثال این ردیف عمل کردها برای اطاقهای اطراف حیاط شناخته شده است :

نالار و بادگیر : اطاق جماعت و مراسم مذهبی - تابستان نشین سه دری : اطاق کار ، خواب و ناستا - صبح بهار و پائیز و بخصوص زمستان نشین .

بیج دری : اجتماع اهل خانه و میهمانی و سفره خانه اهل خانه بهار و پائیز و زمستان نشین .

ارسی : میهمانی ، سفره خانه و جماعتخانه بزرگان - بهار ، پائیز و زمستان نشین .

طنبی : خواب و استراحت (اطاق واقع شده بین دو اطاق نالار و بادگیر) ، تابستان نشین .

بالاحانه : خواب و اطاق کار - بهار و پائیز و زمستان نشین ، گوشوار : خواب ، حجله خانه ، خلوت و کاسخانه .

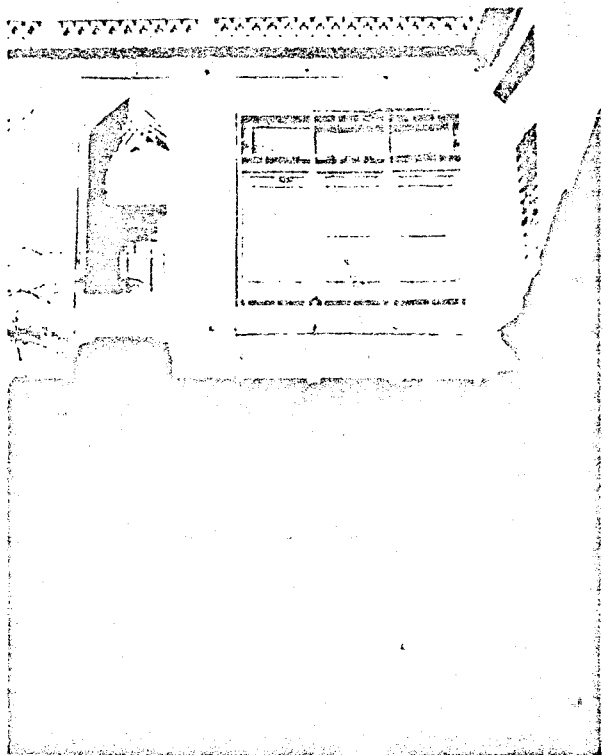
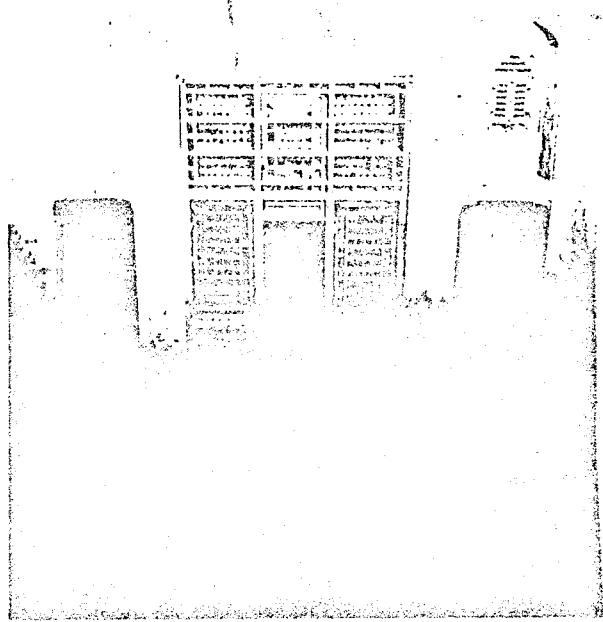
کرسی خانه : اطاقی است که دروینجره به حیاط ندارد و متصل به اطاق زمستانی است و اختصاص به جای کرسی دارد . پستو : انباری .

ترکیب انواع اطاق در اطراف حیاط ، تابع مکان اقلیمی آنان است .

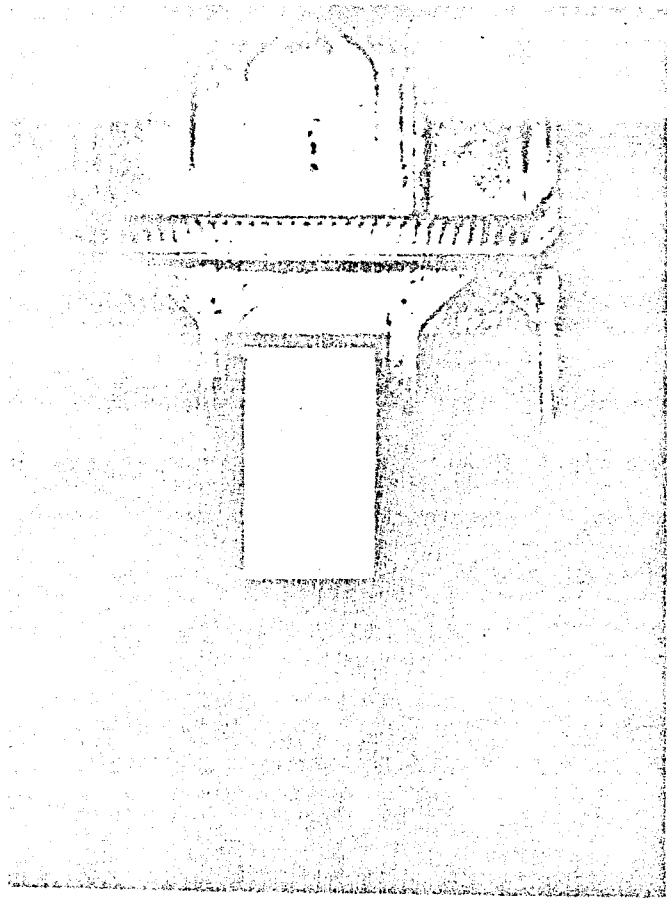
نالار و بادگیر تابستان نشین و رو به شمال شرقی است . اطاق بامینه های آفتاب گیر صبح بهار و پائیز نشین و رو به جنوب شرقی است .

اطاق بانمای ارسنی ، خاص کلیه فصول و بخصوص زمستان نشین و رو به جنوب غربی است .

جانب رو به شمال غربی ، عموماً با دیواری مزین به درگاه و طاقچه آرایش می شود و کمتر مکان قرارگیری اطاقی است مگر به علت شکل خاص زمین و یا قرینه سازی ، در این صورت اطاق جای گرفته در جانب رو به شمال غربی ، تنها مختص زمستان نشین است .

اطاق با طاق‌خندی

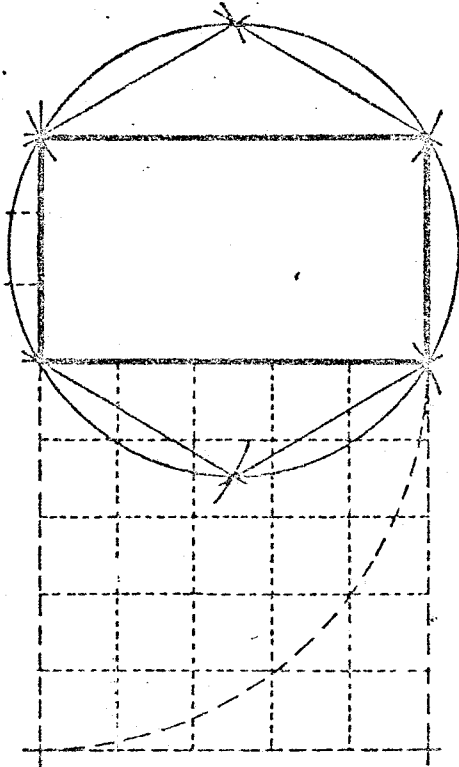

خیاط بیرونی ، محله کاررگاه

اطاق با طاق‌خندی

نظم هندسی

نظم هندسی سطوح افقی و عمودی ، حالت بلورین کامل تک تک
اطاقها و انتظام آنان برگرد حیاط براساسی هندسی بایکدیگر ، ترکیب
یکپارچه یافت سنی را به وجود می آورد .

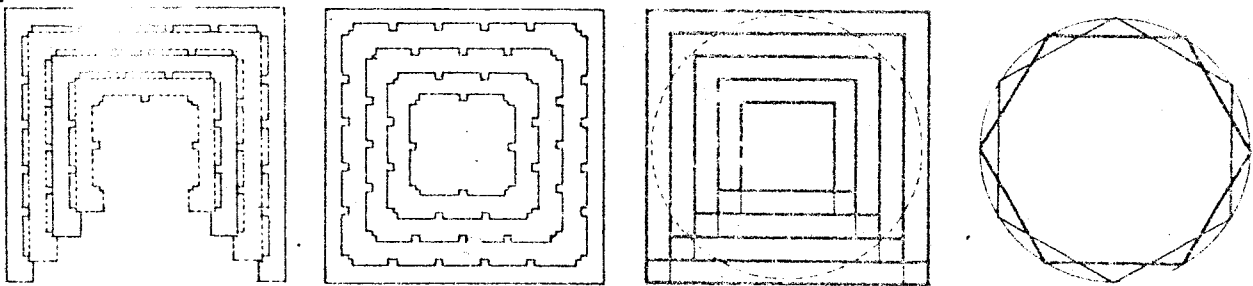
سرچشمه ، نظم هندسی تک قضاها یا اطاق های کرد حیاط ، از
مستطیل محاط درش ضلعی شش پهلو برابر مستفاد می شود .

نسبت اضلاع این مستطیل عدد $۱/۶۶$ است . با دوران این
مستطیل حول مرکزش با اندازه ۹۰ درجه ، تناسبات اطاق های مختلف
حاصل می شود .

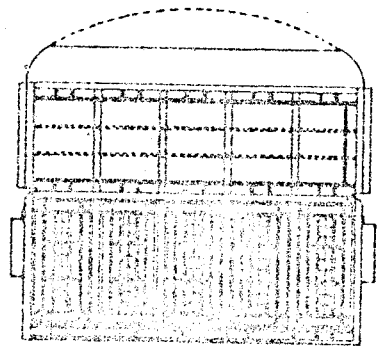
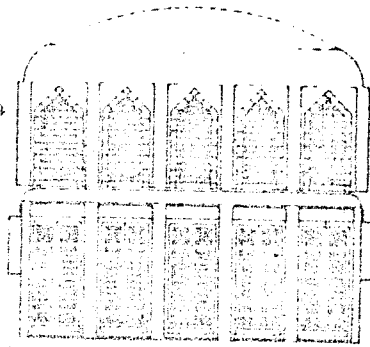
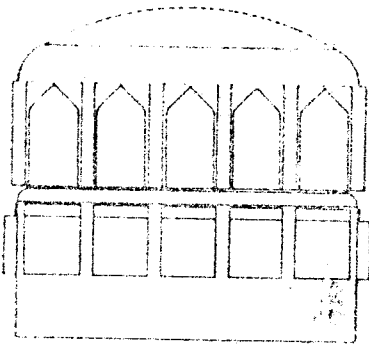
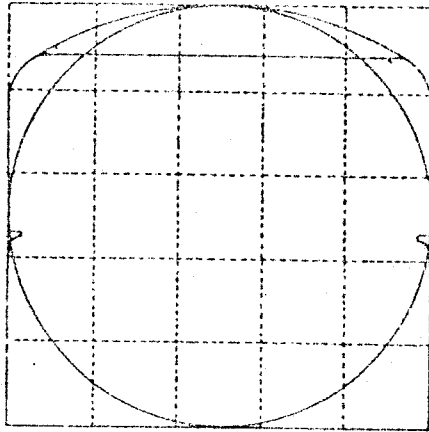
نسبت های $۵/۵$ ، $۳/۵$ ، $۳/۲$ ، ...

این اشکال دویعدی از اطاق ها که آنان را نهاد هر ردیف می
نامیم ، با ناهایی متفاوت نظیر : نمای آراسته به ارسی ، نمای آراسته
به نیچه های آفتابگیر یا آفتاب نکر افقی و عمودی و یا بدون درینجمله
و باز به حیاط ، وظائف مختلفی را به عهده می گردند .

سهاد انواع اطاق ، حاصل از گردش مستطیل حول مرکزش .

نظم معماری

بکاربرد پیمنون طرح و محاسبه و اجرایی بودن کار را یکجا امتیاز میداده است و مدخلش بوده که هم طرحش مناسب و زیاده و محاسبه و اجرایش درست خواهد بود.

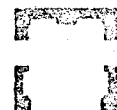
واحد اندازه گیری در معماری سنتی کز است، یک کز برابر ۱/۰۶۶ سانی متر و یک کز برابر ساخته کرده است. هر کز برابر عرض چهار انگشت و تقریباً ۶۶ سانتی متر است. بدین ترتیب تناسب مستطیل محاط در شش ضلعی شش پهلو برابر یعنی $1/66 = 5/3$ را زمانی که با کز ترسیم شود برابر ۵ کز به سه کز یعنی معادل ۵۳۰/۲۱۰ سانی متر می شود.

در محور عمودی، تناسب ارتفاع و عمق اطرافهای با ارتفاع بلند که مسافت از مربع حاصل بزرگ ضلع از اطاق می باشد نمایش داده شده است. از کف تا خیز سقف اصلی برابر با پنج واحد است. این اندازه ارتفاع با قرارگیری سقف کاذب در فاصله ای پائین تر از سقف اصلی، تبدیل به اندازه چهار و یک سوم واحد می شود.

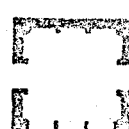
پیمنون وسیله کار معماری سنتی بوده و بدون آن هیچ کاری نمی توانست انجام دهد. پیمنون اندازه های خاص جزئی و کلی را به معماری دهد که در قسمتهای مختلف بنا تکرار می شود و تناسب اجرا و کل را تضمین می نماید. در واقع معمار با

نوشته‌های قدیم

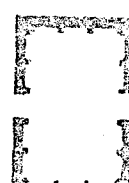
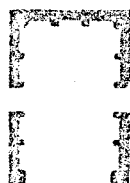
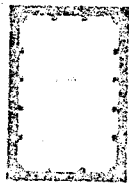
تختگاه
بلایه (مردم را دور)

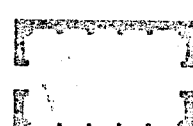
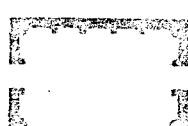
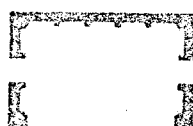
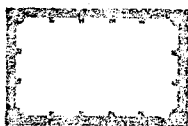
الغاز سدر
بلایه (مردم را دور)
سرگذشت پست و کعبه

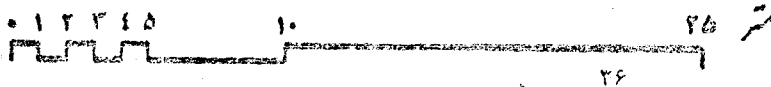
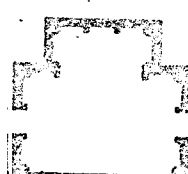
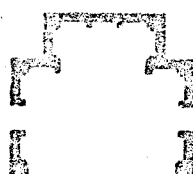
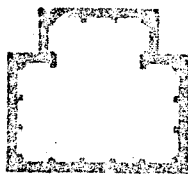
الغاز سدر
الغاز سدر
الغاز سدر

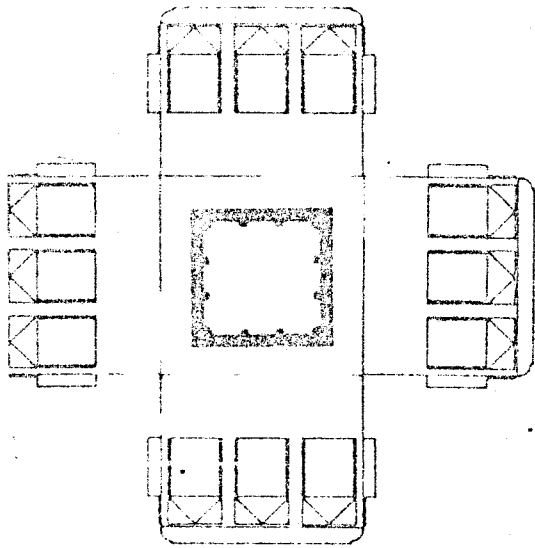
الغاز سدر
الغاز سدر

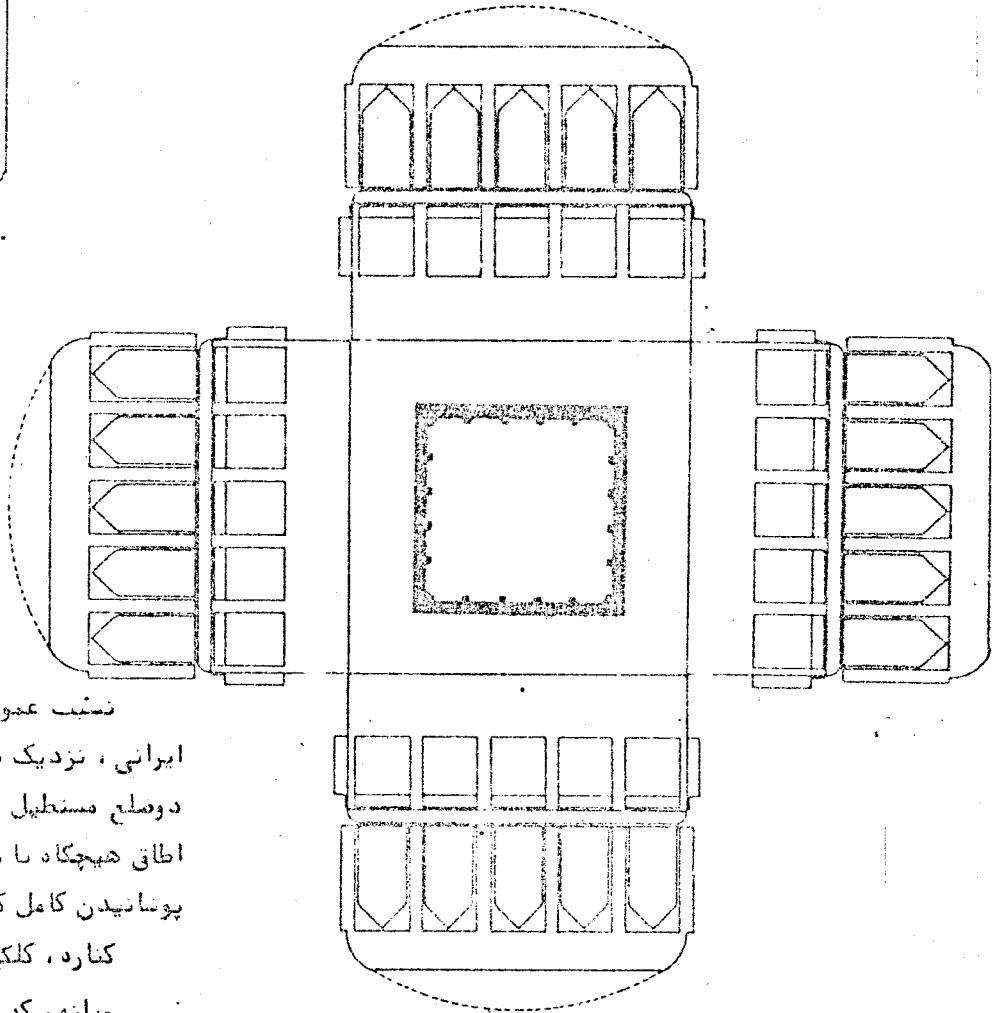
تک و برج

در اطاقهای با ارتفاع کوتاه که در طرفین اطاق های با ارتفاع بلند قرار می گیرند، به جهت تنوع ارتفاع اطاق، تناسب متفاوتی حاصل می شود، اما همواره ارتفاع این اطاقها دو و یک چهارم واحد است.

سهاد اطاق (یک طغه ارتفاع) . نسبت ۲/۳

سهاد اطاق (دو طغه ارتفاع) . نسبت ۵/۵

نسبت عمومی بین دو اندازه طول و عرض قالی و تالیچه در ایرانی، نزدیک به نسبت ۵/۳ می باشد که نهایتاً "نسبتی متداول" دو ضلع مستطیل خوشایند در معماری سنتی ایران است. اما تالیچه و اطاق هیچگاه با یک قالی یا تالیچه فرش نمی شده است، بلکه پوشانیدن کامل کف اطاق ها، از انواع تالی یا تالیهای کناره، کلکی و میانه استفاده می شده است.

میانه، که معمولاً "قالی یا قالیچه ای" است، که کمی از ابعاد اطاق کوچکتر و بنا بر این عرض بین ۱/۵۰ تا ۱/۵۰ متر و طول بین ۲/۱۰ متر، دارد و بقیه اطاق با فرشهای کلکی و کناره پوشیده می شود. فرش کلکی: عرض ۱/۵۰ تا ۲/۱۰ و بطول ۳/۲۰ تا ۶/۳۰ است.

فرش کناره: عرض ۲/۷۵ تا ۲/۵۰ و بطول ۱/۱۰ تا ۶/۰۰ است.

شناسی اطاق

شکل شناسی یک اطاق با توصیف سطوح تشکیل دهنده آن معین می‌شود، این سطوح عبارتند از کف، دیوار و سقف.

کف اطاق همواره برخاسته از حیاط، منتهی به زمزمه تخت‌گاه یا مکان برتر است و قبل از قدم گذاردن بر روی آن کفش ناسی بایست در آستانه در، کنده شود. کف برخاسته از حیاط همچنین امکان آبیاشی حیاط را در عصرهای تابستان فراهم می‌آورد، بسدود آنکه رطوبت به کف اطاق برسد.

ماده پوشش کف اطاق، آجر به ابعاد سه کره \times سه کره است. دیوار اطاق، شانه بعد سوم و جهت عمودی است، آرایش ساده دیوار با طاقچه، قطار بندی و رف ملهم از احتیاجات آشکارو فن ایستایی است.

طاقچه، در ارتفاع ۹۴ سانتی متر از کف (حدود ۱۴ کره)، اشیاء مورد استفاده روزمره را در خود جای می‌دهد.

قطار بندی، در ارتفاع ۲۴۰ سانتی متر از کف (حدود دو کره و یک چارک)، پوشش کلاف افقی چهار دیوار اطاق است.

رف، یا طاقچه بالا، در بالای قطار بندی تا زیر سقف، مکان ایستایی است که کمتر در کار روزمره مورد استفاده دارد.

ماده پوشش دیوار اطاق کج است. سقف یا آستانه، صورتی منکی به یکی از اشکال همین هندسی

دارد. سقف کاذب درون اطاق مسطح و طاق اصلی کهرارهای یا کلیل است.

کوسوار: از نوع اطاق با ارتفاع کوتاه و با نمای آراسته سه ارسی است. مکان کوسوار در بالای تخت‌گاه و در طرفین اطاقی های با ارتفاع بلند است.

اطاق ارسی سه یا پنج لنگه

اطاق هائی هستند با شکل مربع مستطیل که نمای مشرف به

حیاط آنان بوسیله سه یا پنج لنگه درهای عمودی، با آلت بندی چوبی و جامهای الوان آراسته شده و در جهت عمودی باز و بسته می‌شود. پهنه وسیع دید به حیاط از لایلای آلت بندی های چوبی و سیمه های آلتوان، منظره بندی گیاهان اریس جامهای الوان و جزیره انوار خورشید به رنگهای کوناگون، در روی سطوح اطاق، منظره ای منحصر بفرد را به اطاقهای ارسی می‌دهد.

نمود نور خورشید به قلب اطاق در زمستان و سکیت نور خورشید بوسیله آلت بندی های چوبی و ایجاد سایه در فصل تابستان، خاصیت ویژه ای به اطاق های بانمای ارسی داده است که بتواند در ضلع های مختلف حیاط فرار بگیرد. بدین دلیل انواع و اقسام اطاق ها و از جمله نالار و بادگیر در بسیاری از مواقع، با نمای ارسی آراسته شده است.

عمده ترین مکان ارسی، در نمای اطاقهای بخش زمستان نشین خانه، رویه جنوب شرقی و جنوب غربی است.

بالاخانه: اطاق از نوع اطاق سه دری یا ارسی با ارتفاع کوتاه است.

اطاق سه دری - اطاق پنج دری: اطاقهایی هستند، به شکل

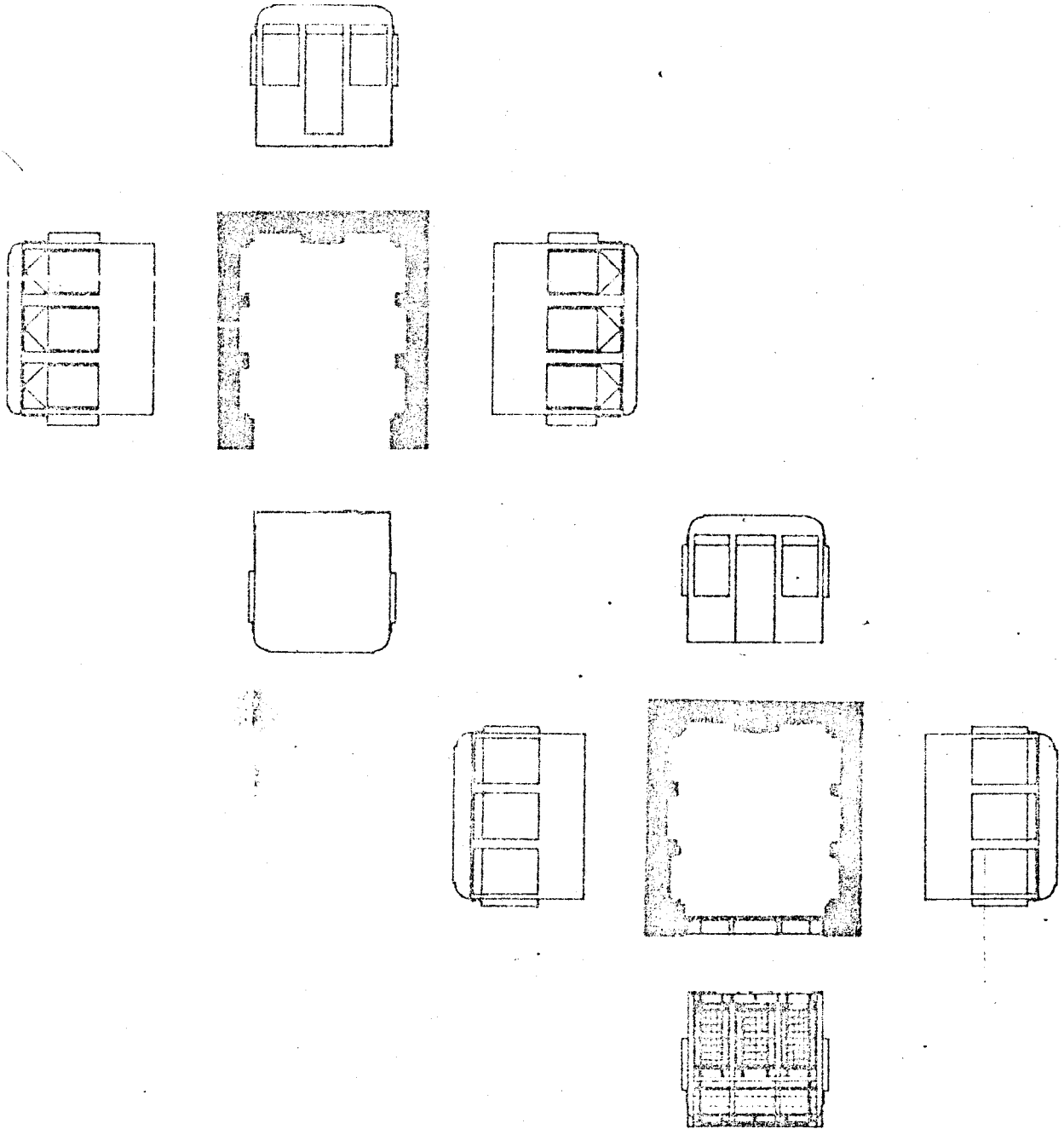
بسیطه مربع و مربع مستطیل که به جهت تقسیم بندی نمای آنان با تیغه های آفتاب شکن افقی و عمودی، به سه یا پنج قسمت بدین نام خوانده می‌شود.

در نمای این اطاقها وحد فاصل بین تیغه های آفتاب شکن، سه یا پنج در پنجره دولنگه وجود دارد. در بالای در پنجره ها روزنی

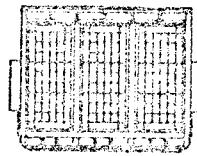
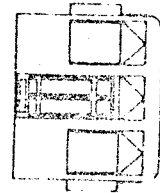
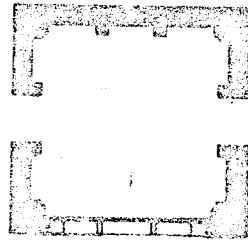
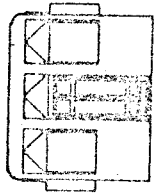
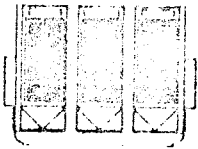
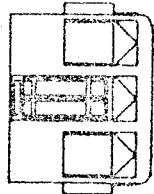
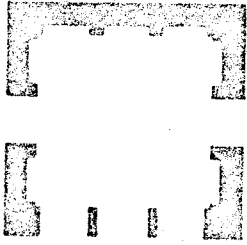
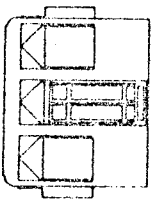
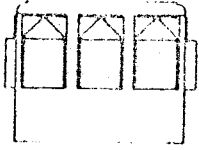
است که اگر باشکوه های الوان و کج ساخته شده باشد "کل جام"، به آن گفته می‌شود. مکان اطاق سه دری و پنج دری، ضلع رویه جنوب شرقی است، اما گاهی به جهت فریند سازی و هماهنگی با ضلع

مقابل در حیاط، در جانب رو به شمال غربی نیز تکرار می‌شود.

تختگاه ، بالاخانه (سه دروازه)

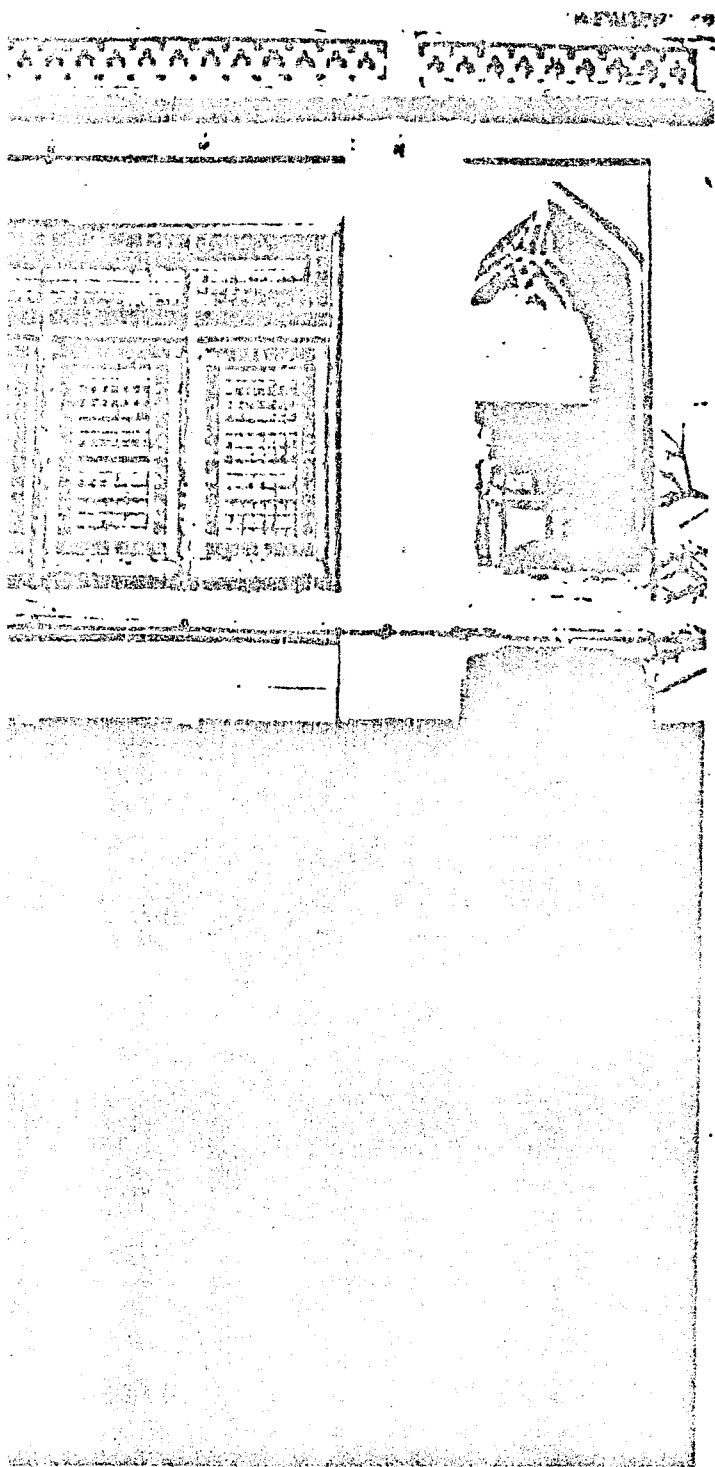

بالاخانه (سه دروازه)

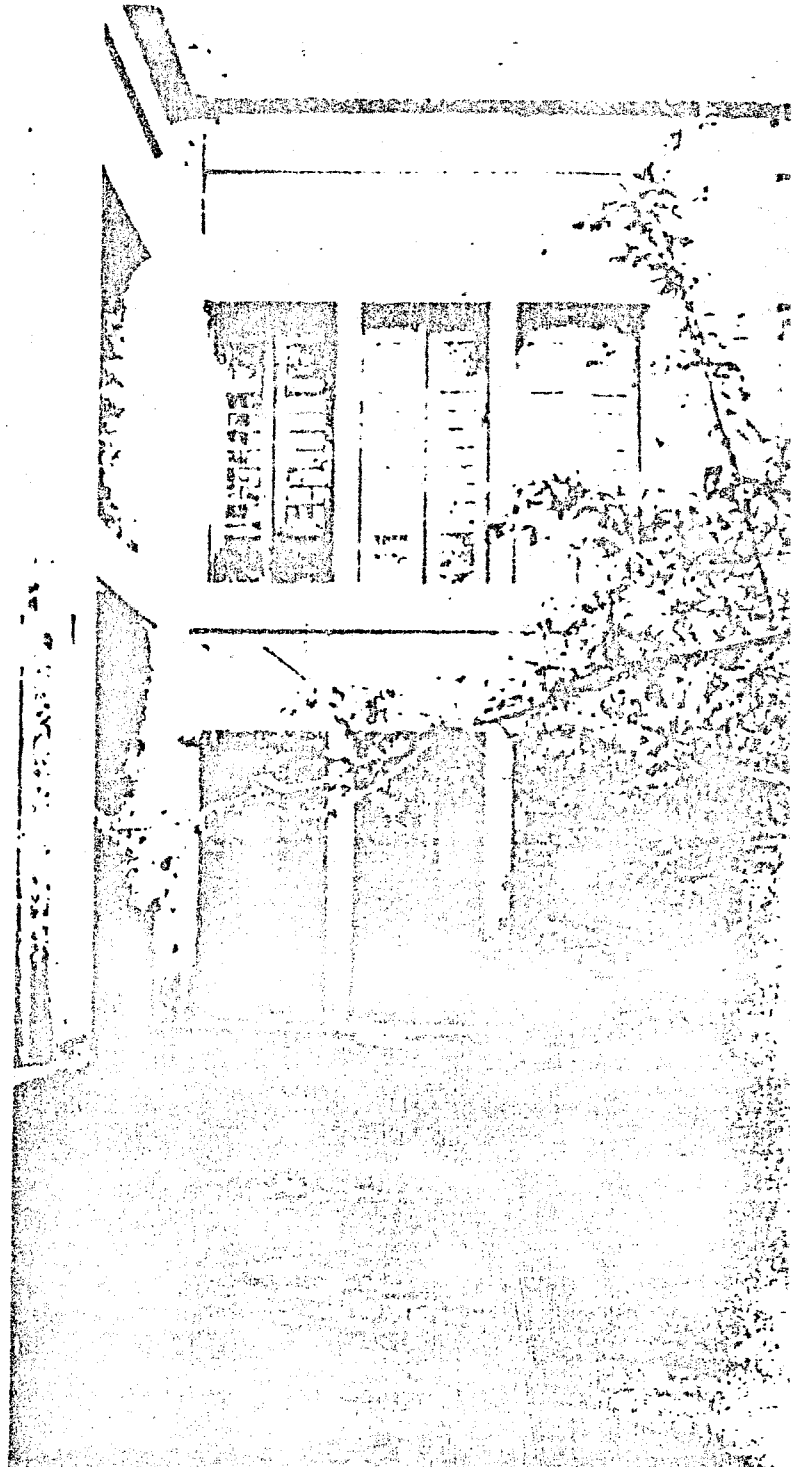

۲۰

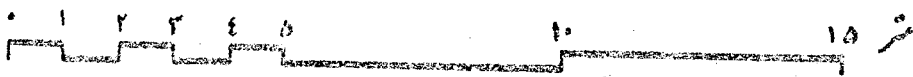
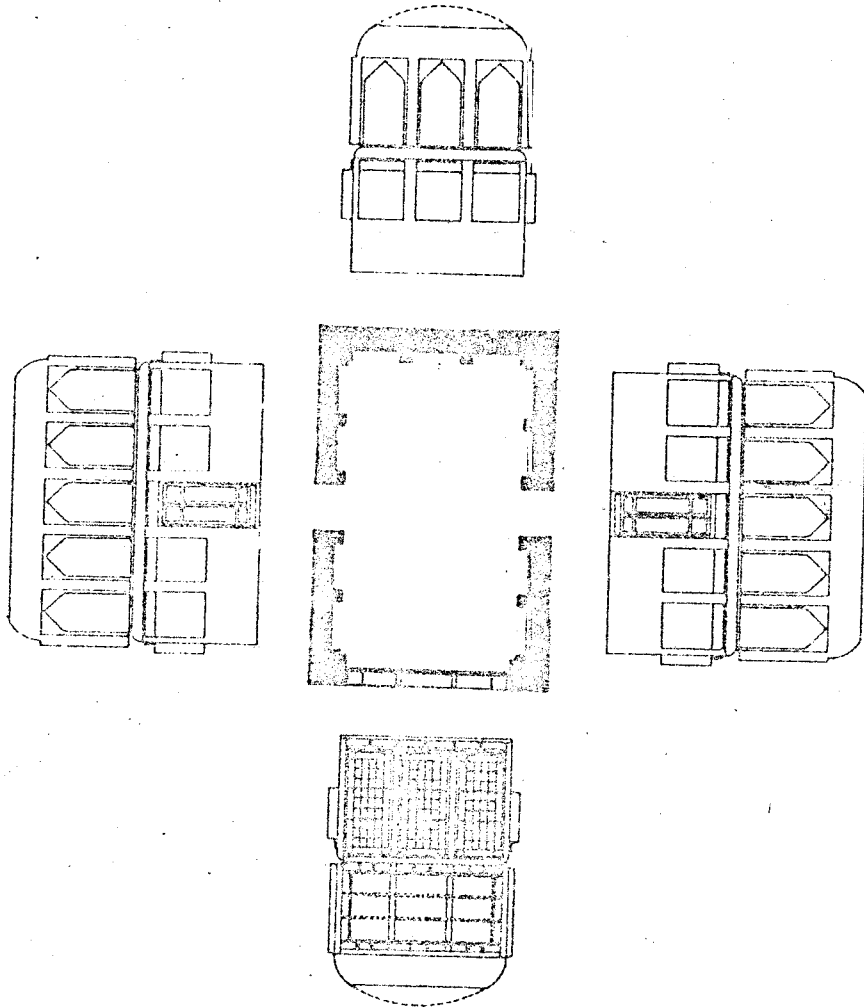

بالاخان (سه دری - ارسبی)

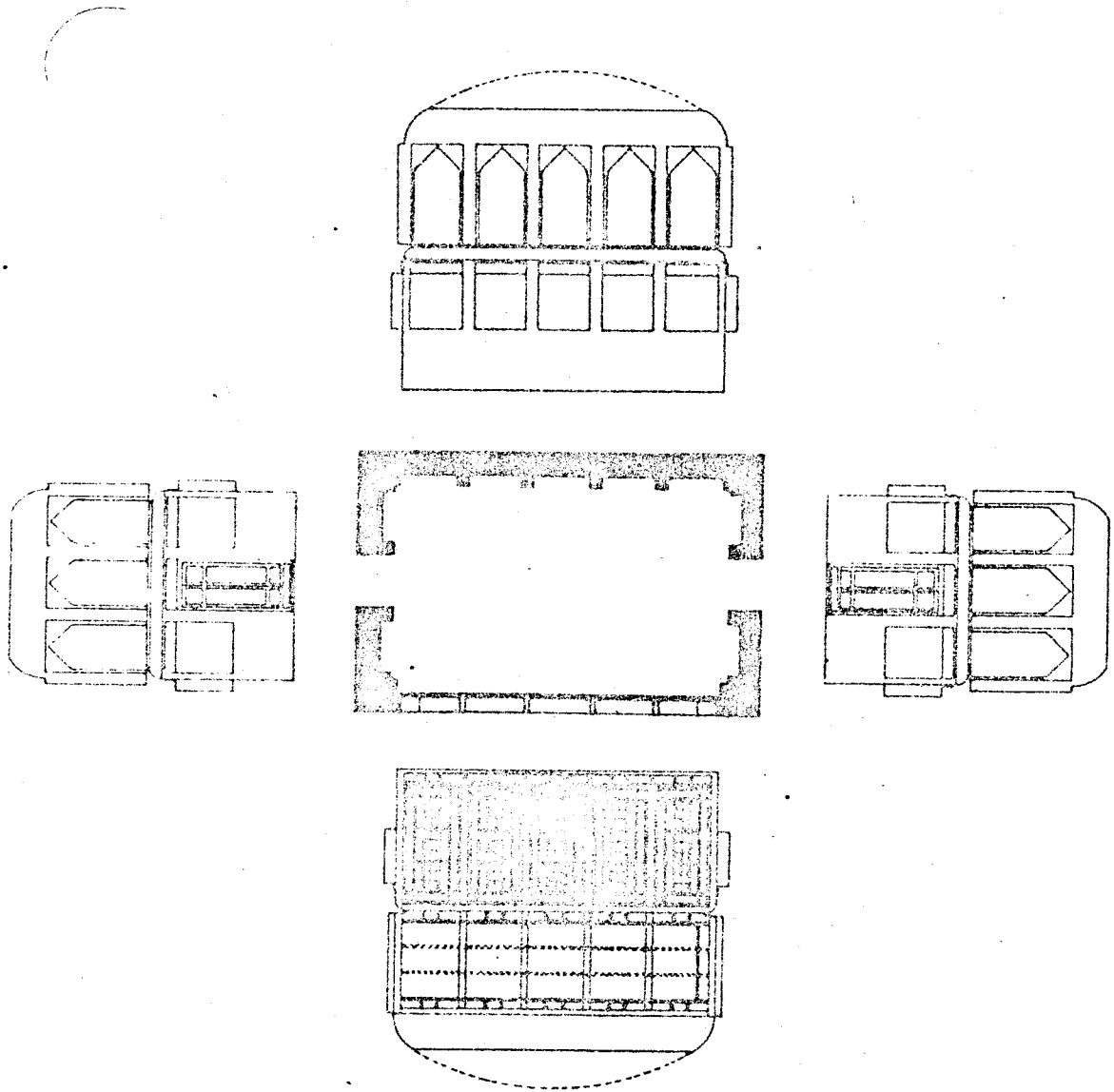

لاخانه (سه دری)

طابق اول

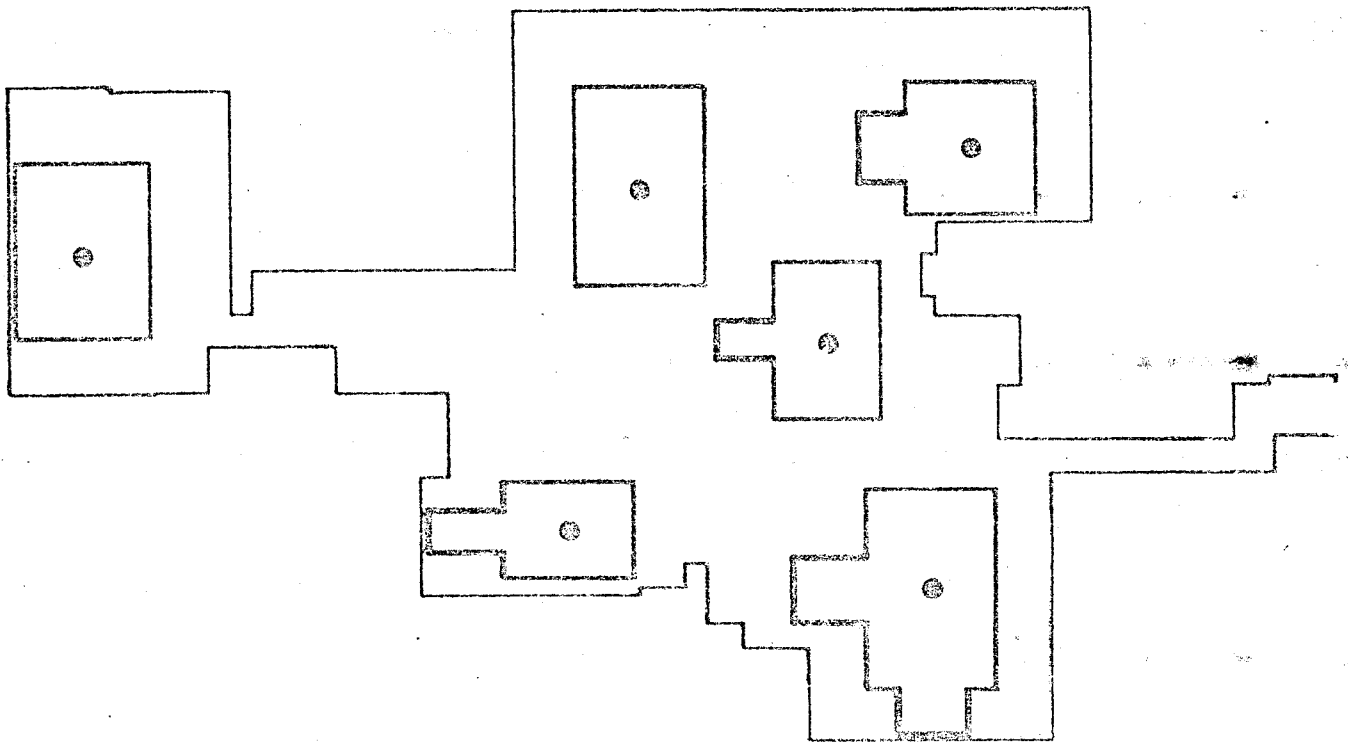
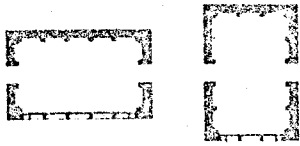

طاق ابر

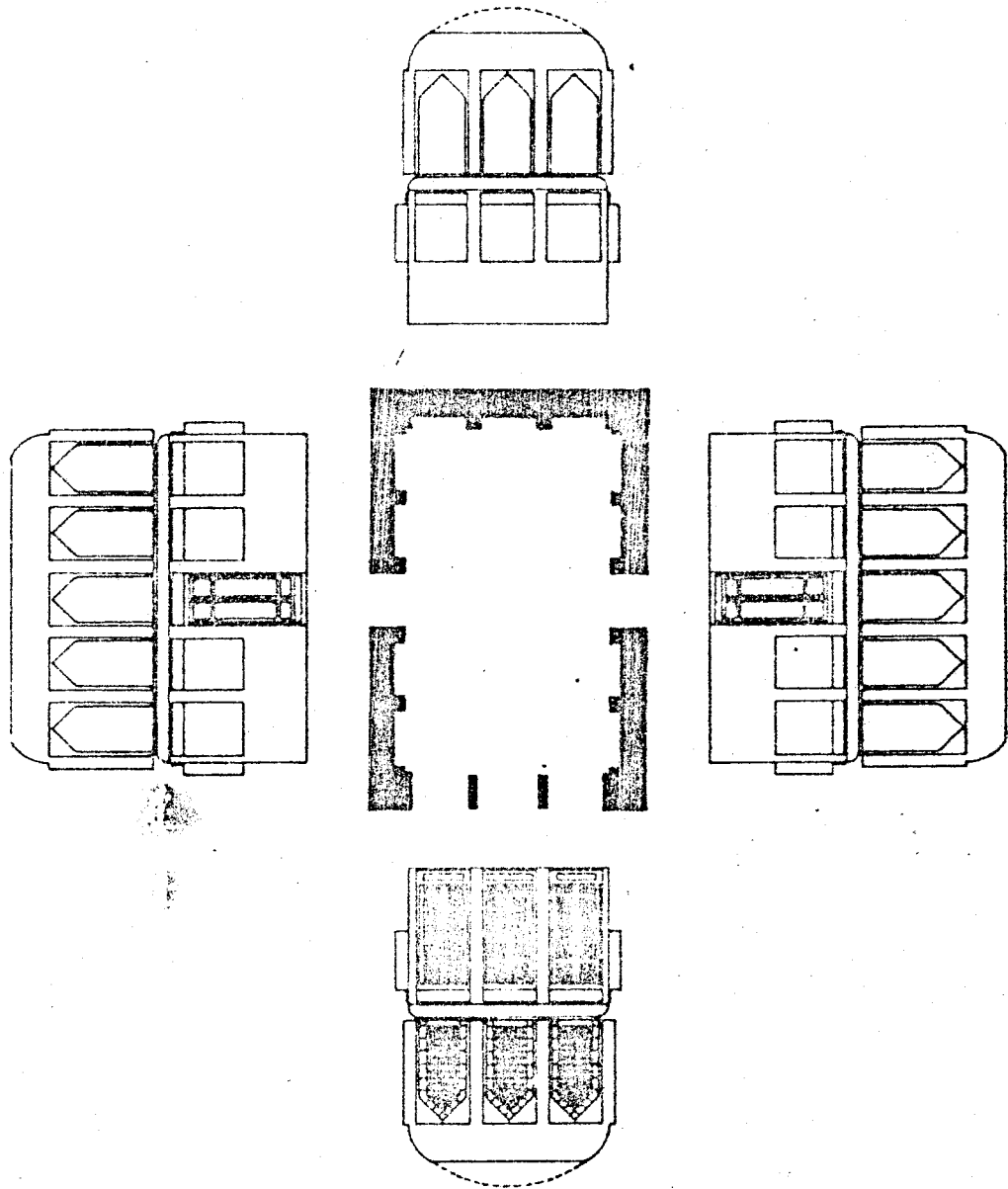

اطراف

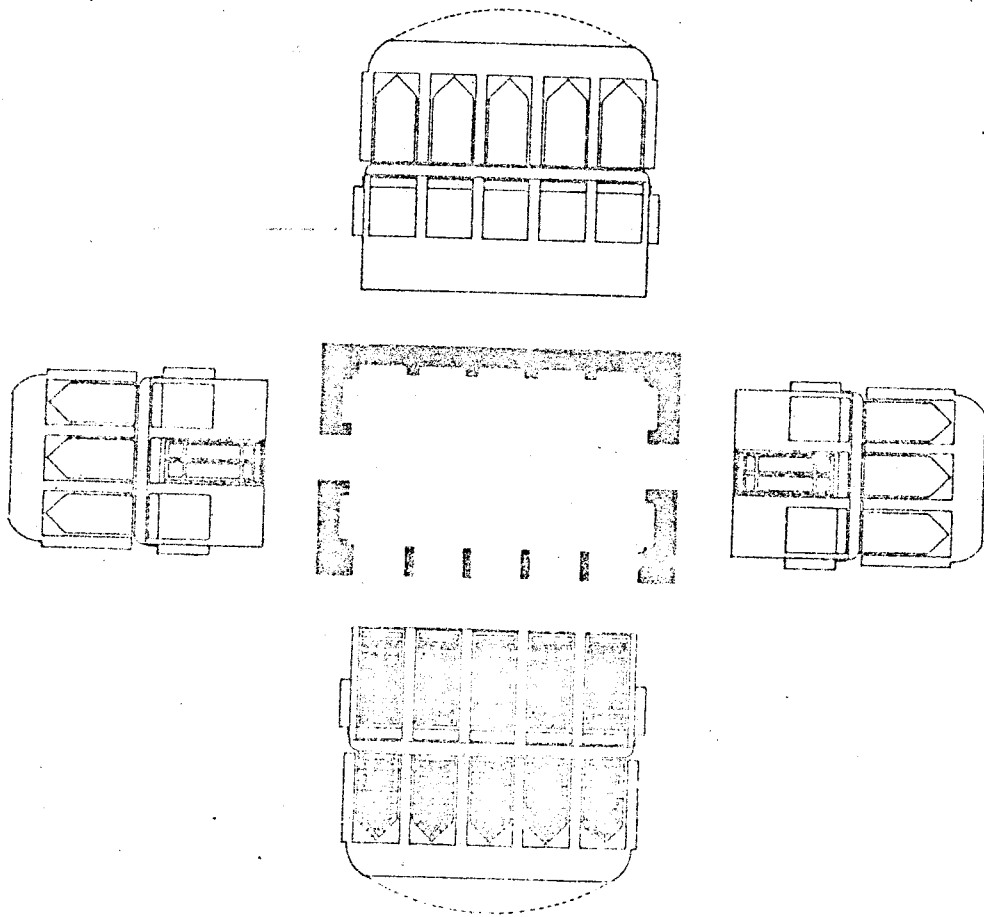
شایسته مکان اطلاع ارسسی ، محوطه نمونه ، مدله منطی .

نقشه در

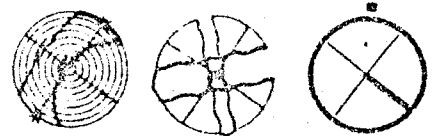
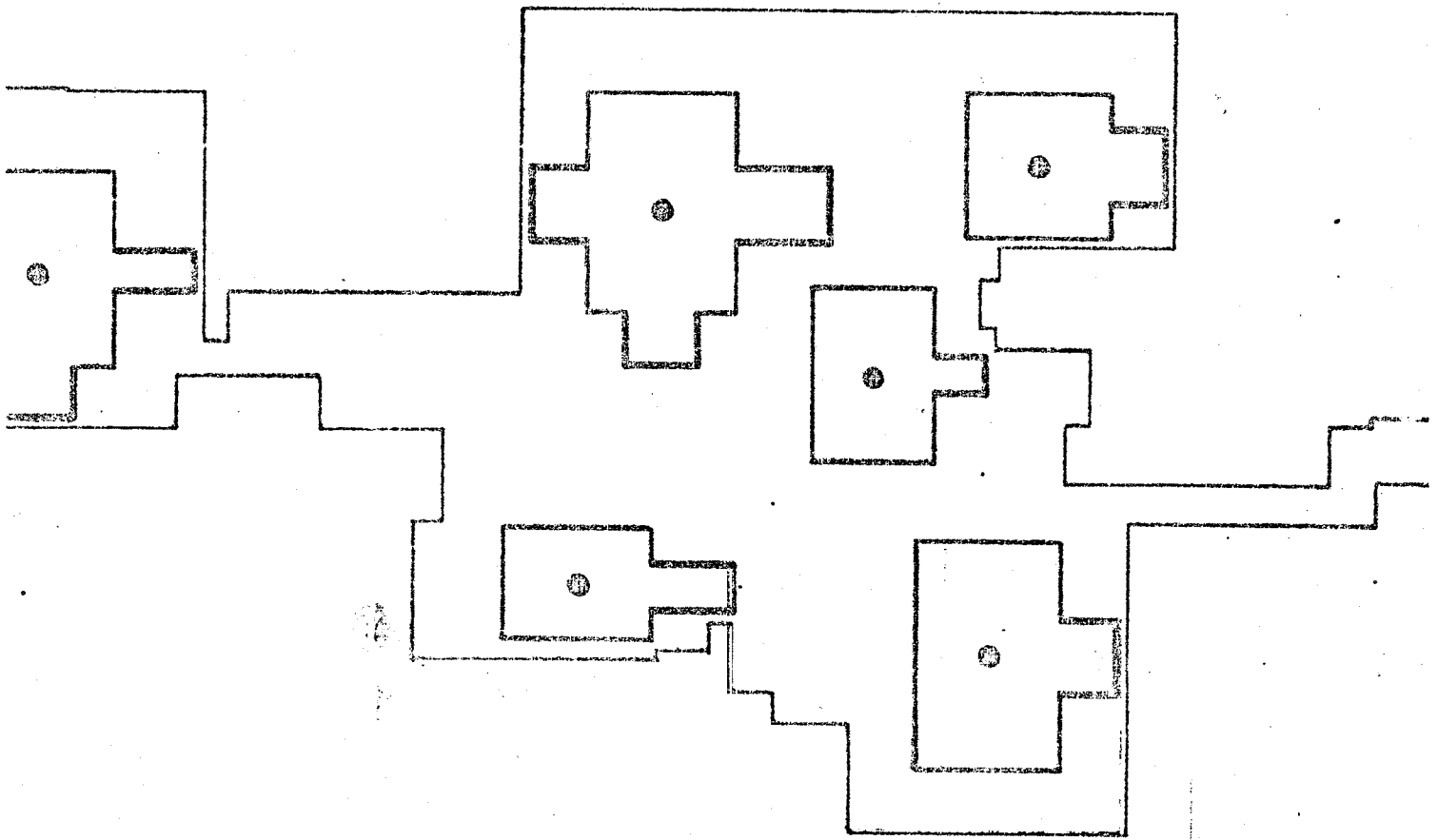
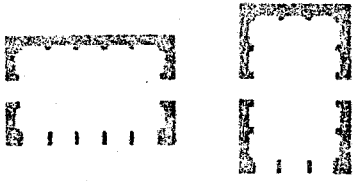

لطاق پنج در

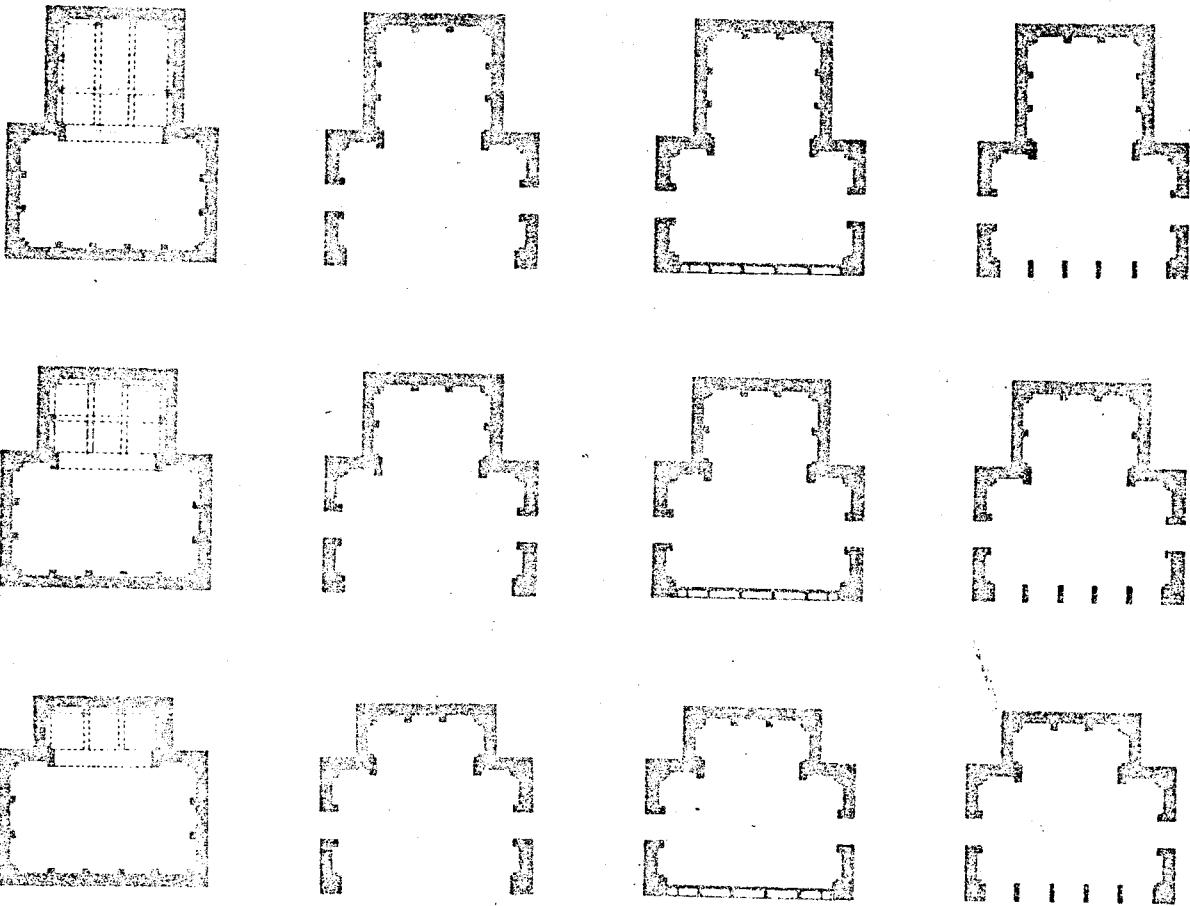
کاخ سردر - اطراف پنج در

سایز مکان اطراف ما بیجه های آفتاب کبر افعی و عمودی ، محوطه نمونه ، محله منبلی

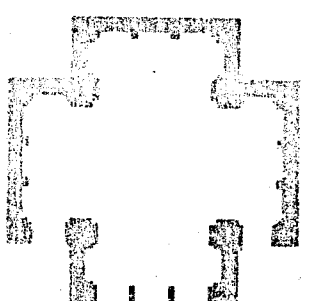
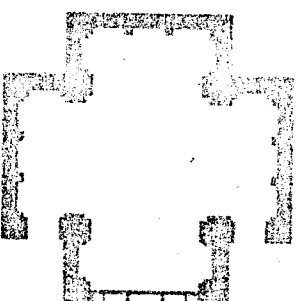
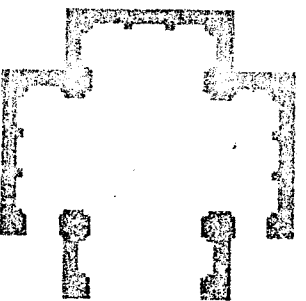
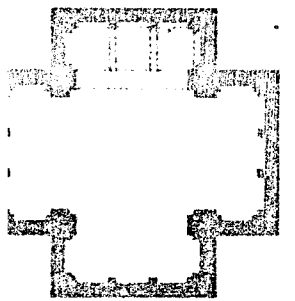
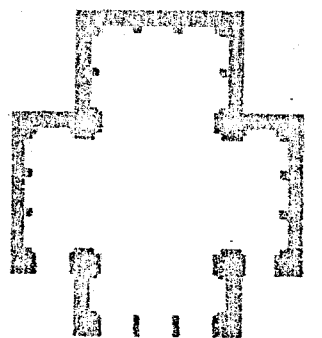
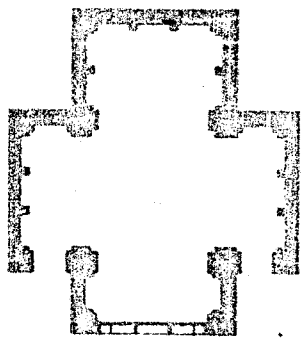
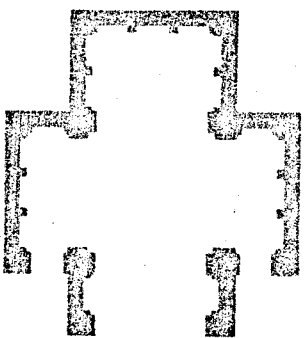
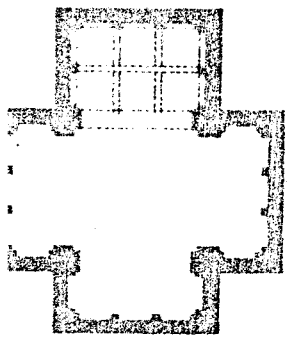
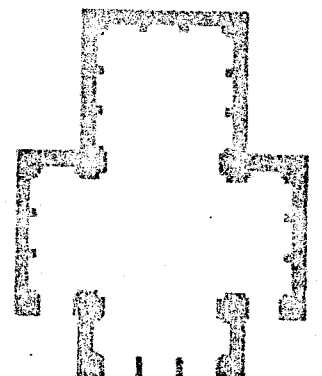
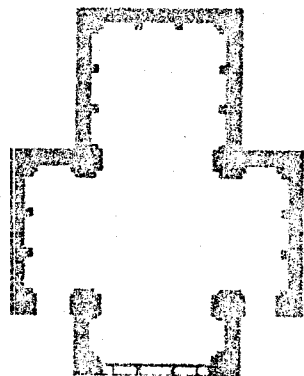
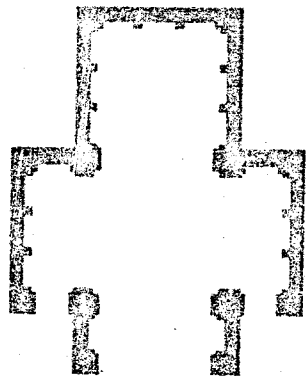
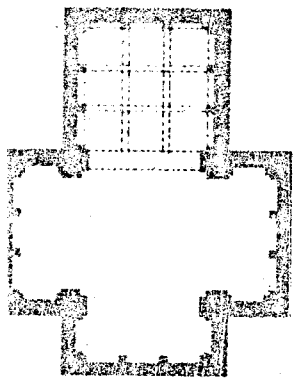
آراسته به یکی از سه صورت ، بار به حیاط (بدون در پنجره) ، سقف های آفتاب شکن و یا ارسی است . تالار و بادگیر ، فضای تابستان نشین است و در ضلع روبه شمال شرق قرار می گیرد مگر در مواردی کدنه جهات کوناکون و از جمله شکل زمین ، تالار و بادگیر در مکان دیگری جای بگیرد .

از ترکیب این اشکال بسط یا یکدیگر انواع اشکال مرکب نتیجه می شود .
تالار و بادگیر ، فضائی مرکب از یک تنوره برای انتقال باد از مسیر طبیعی اش در طبقات بالا به درون تالار است .
تناسب تالار عموماً " ۵/۳ " است ، فضای آن نسبت به حیاط

۰ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۱۰

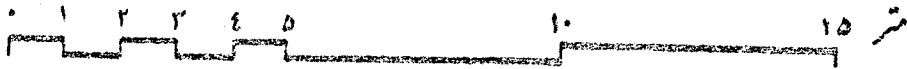
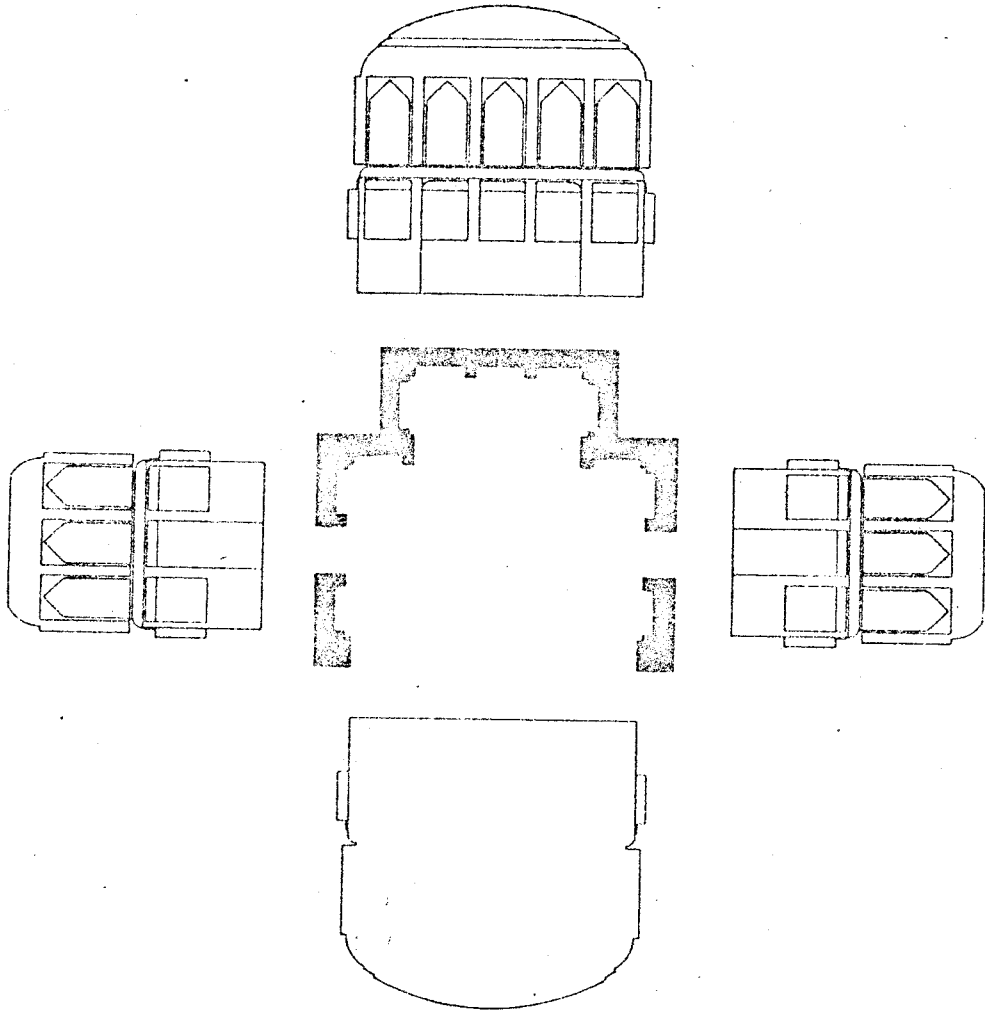
اشکال مرکب انواعی های حایه

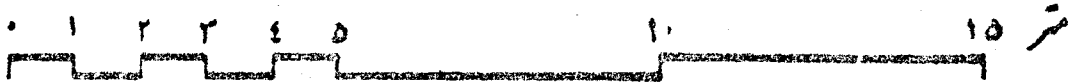
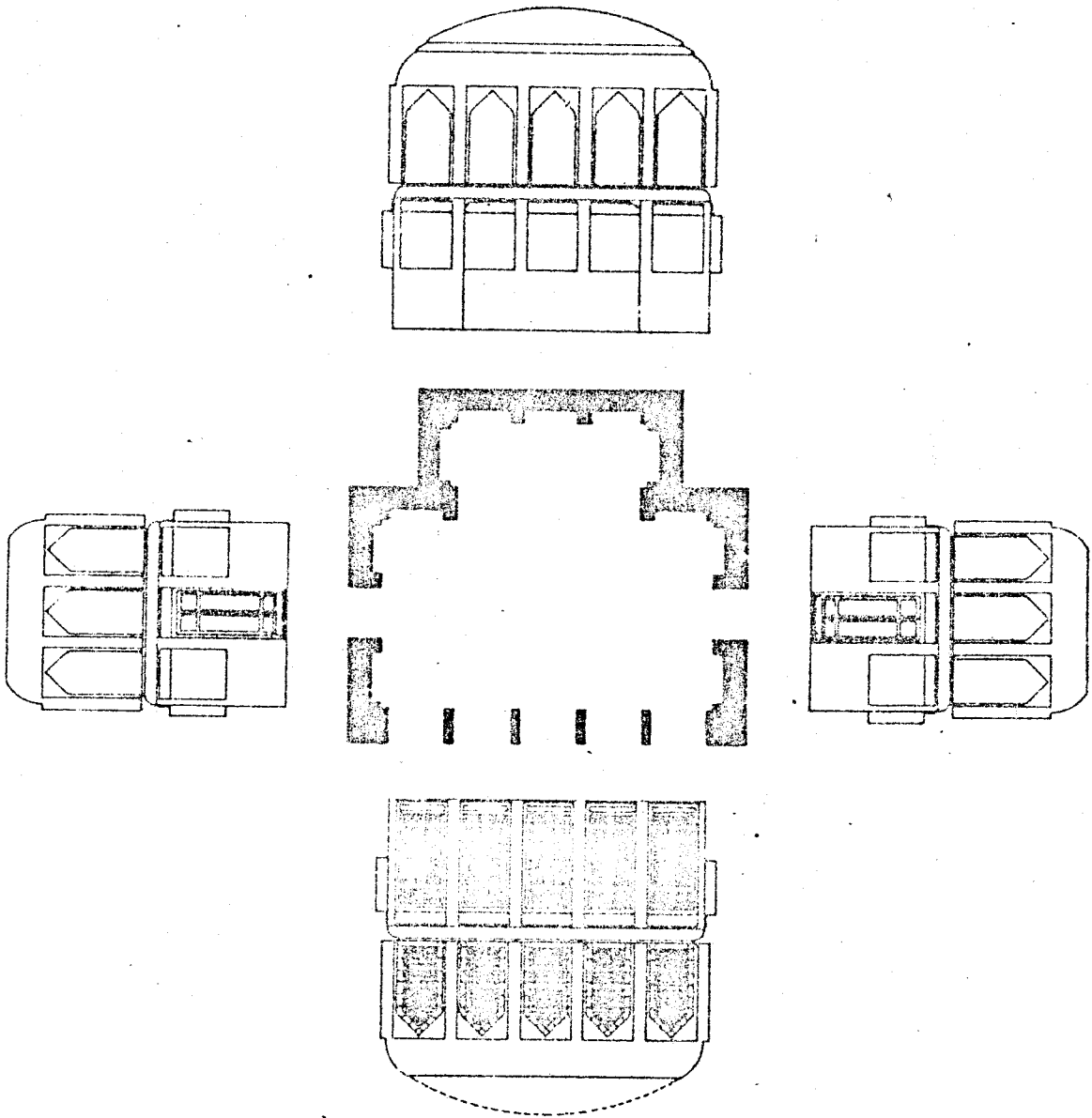
۲۳۴۵ ۱۰

ردیف حکم دریده (یا دلتی)

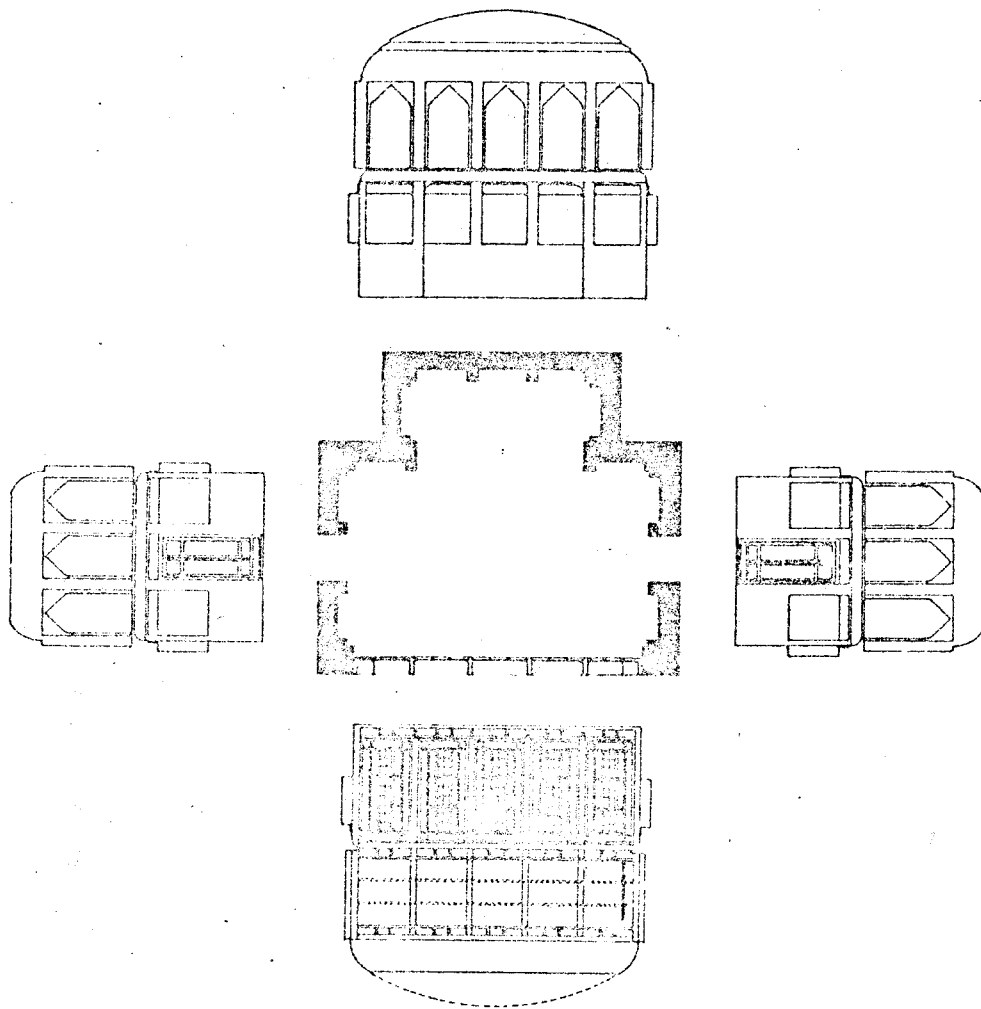
تالار و بنا

تالار و بنا در مسجد کهنه

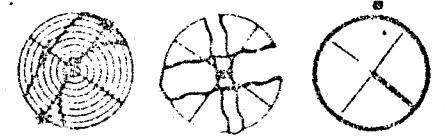
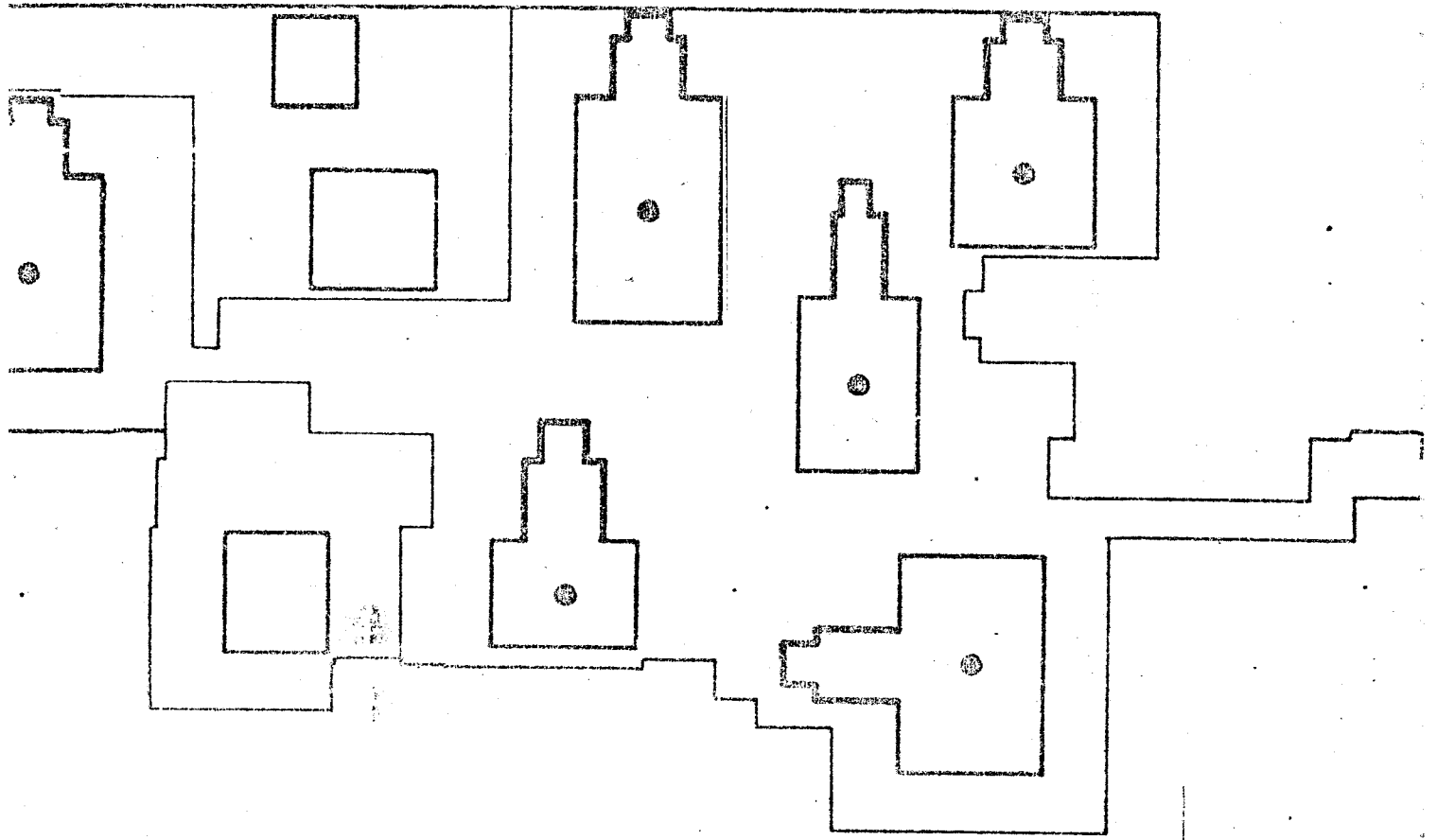
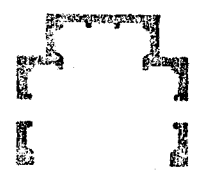

تالار و پل
مجلس

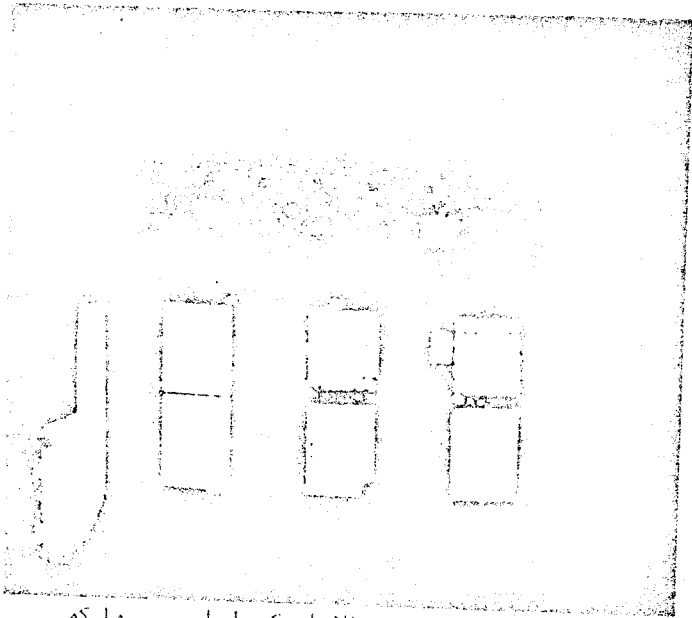
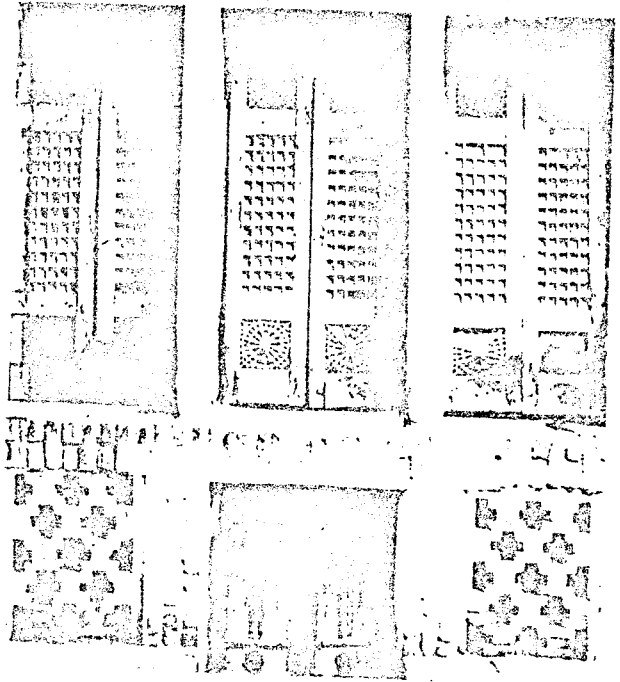
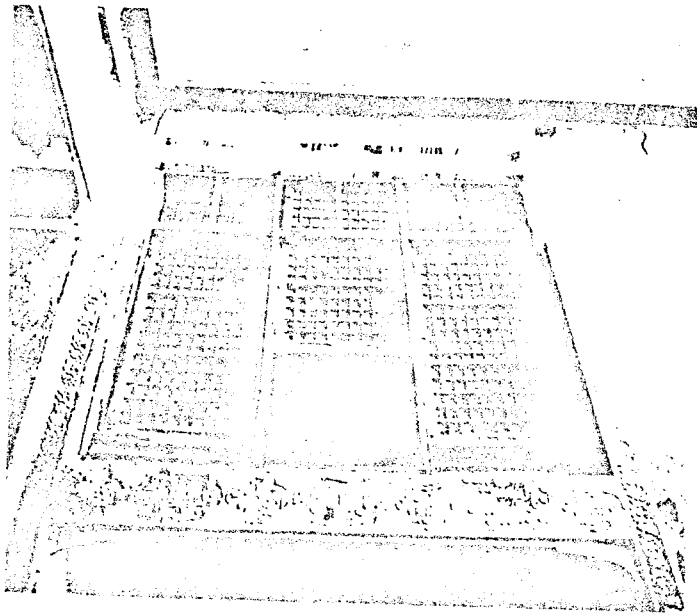

تالار و بار

عائس مکان تالار و بار کبیر، محفوظه نموده، محله مملى

اطلاق نامهای سه تنه آفتابگیر، سه دری

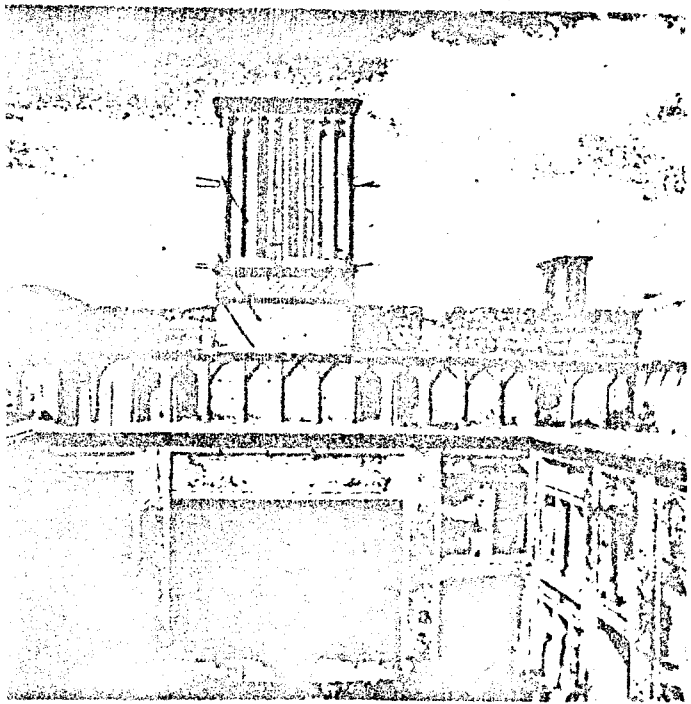
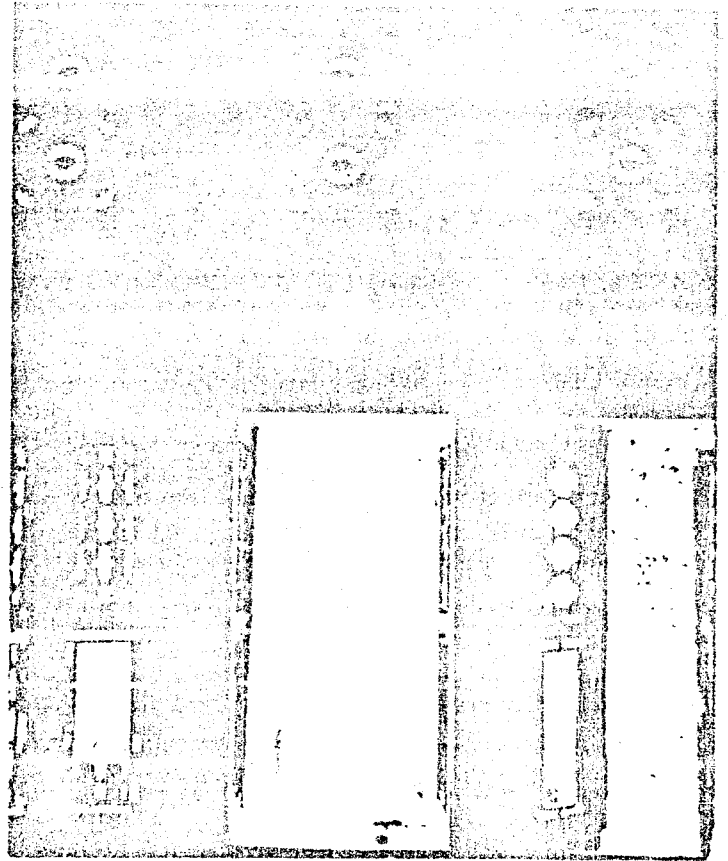
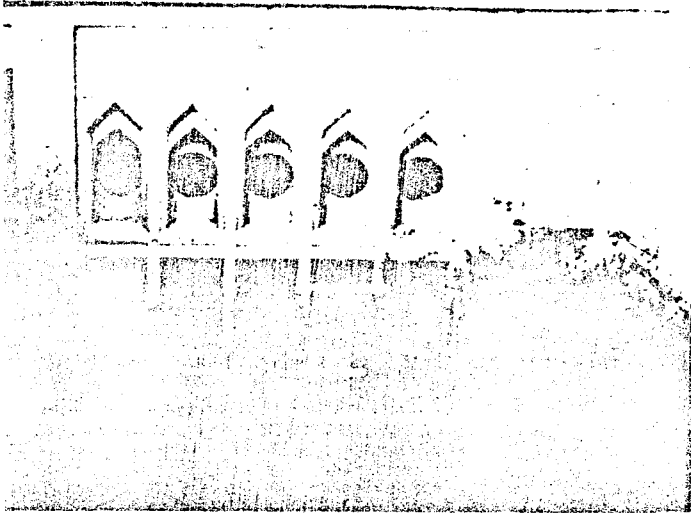

بالا خانه کوسوار ارسبی سه لنگه

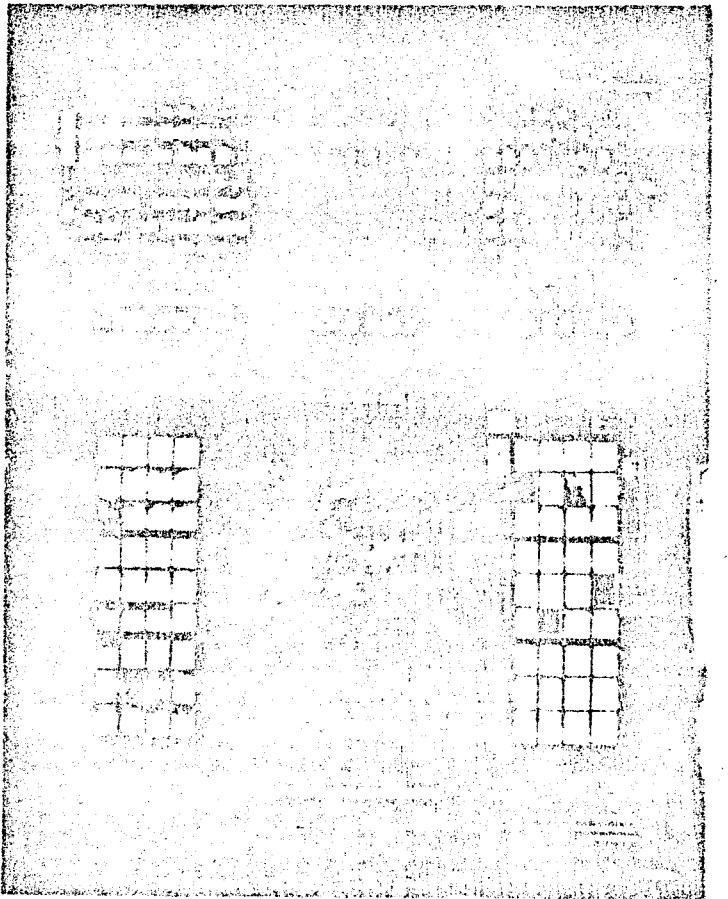

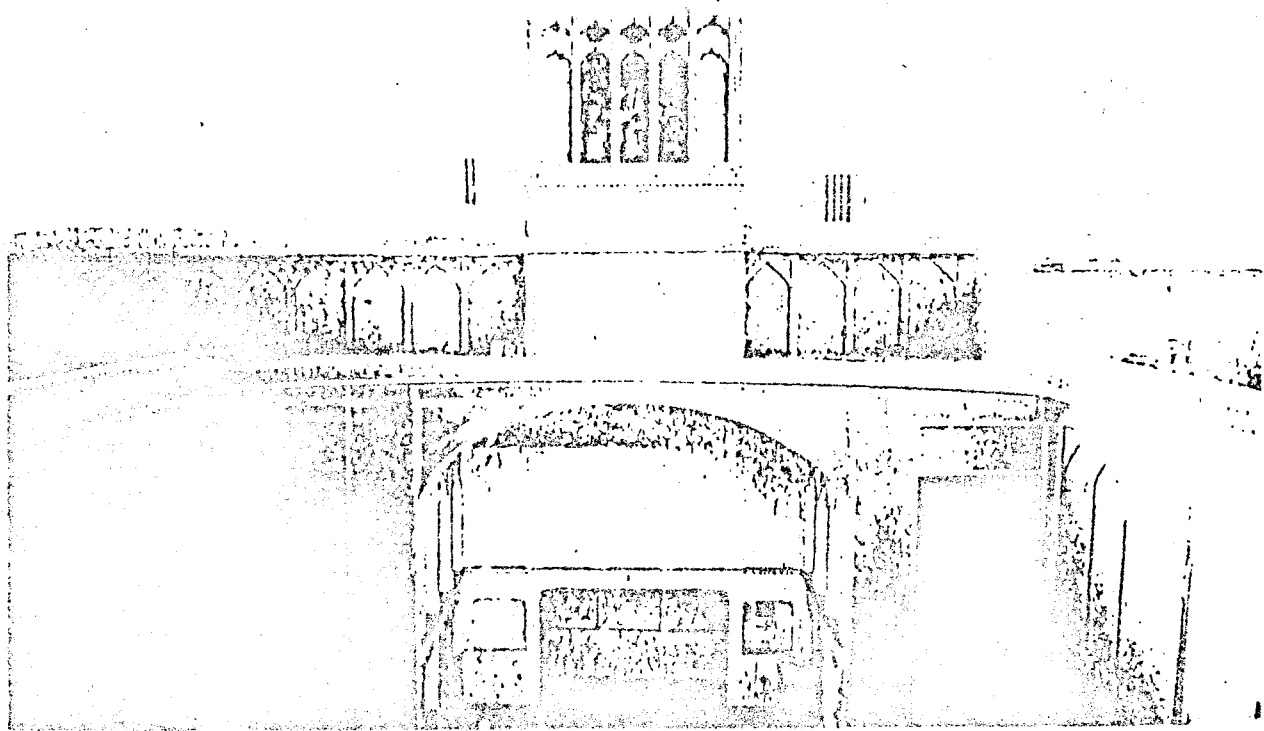
۵۲
اطلاق سه دری + بالا خانه سه دری

اطلاق با نمای سجده آمات کبره . پنجم در

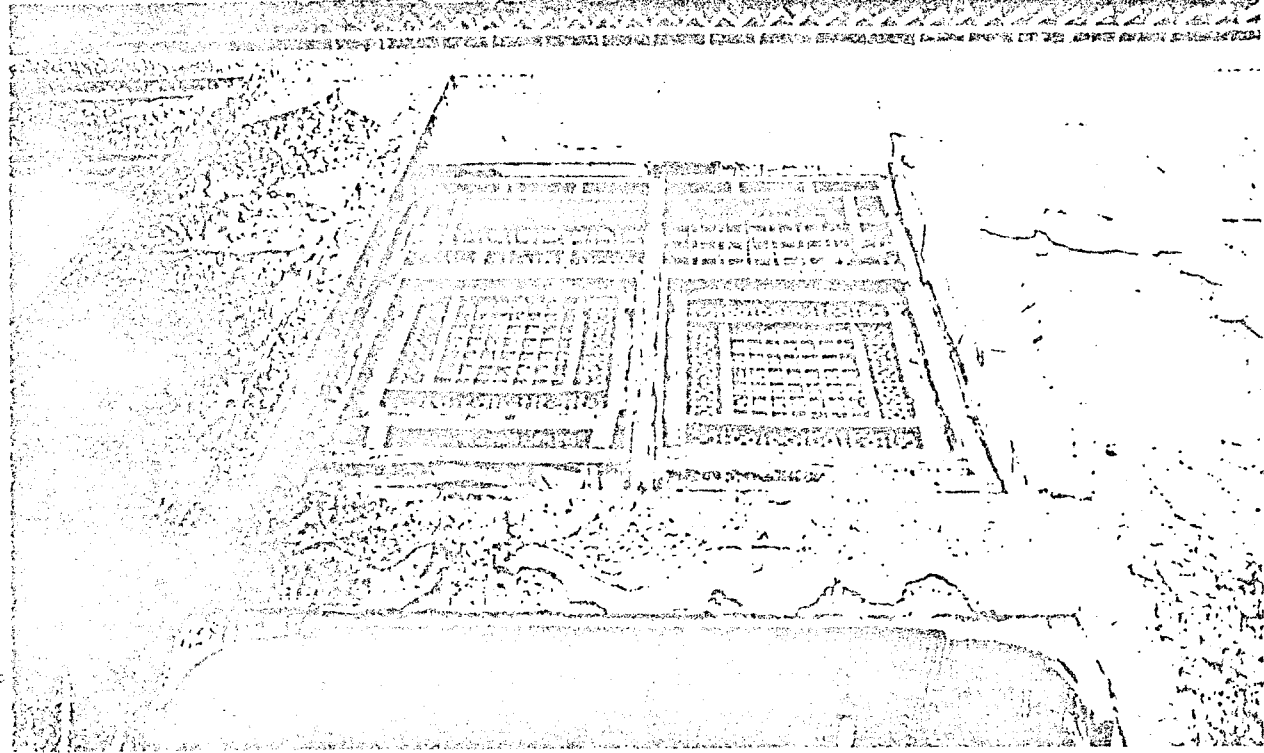
اطلاق با نمای ارسنی سجده

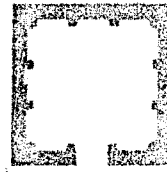

سای اطان کوشوار

نمای بالا و بادگیر و کوسوارهای لرزیس

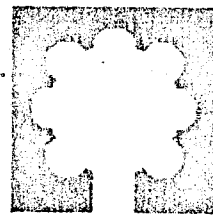
مساره داخلی آسرخانه، محله دارالاسفا.

آشپزخانه:

آشپزخانه معمولاً شامل قسمت های منبع آب و انبار و چاه خانه است. در سطح افقی، تابع اشکال مربع و مربع مستطیل می باشد. اطراف صحن داخلی آشپزخانه از اجاقها، نوربان، هیزم دان و سکوهائی به ارتفاع تقریبی ۱۲ کره یا حدود ۸۰ سانتی متر ترکیب یافته است تا امکان پخت و پز و چیدن وسائل و سامان کار آشپزی را بدهد.

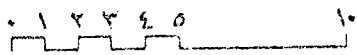
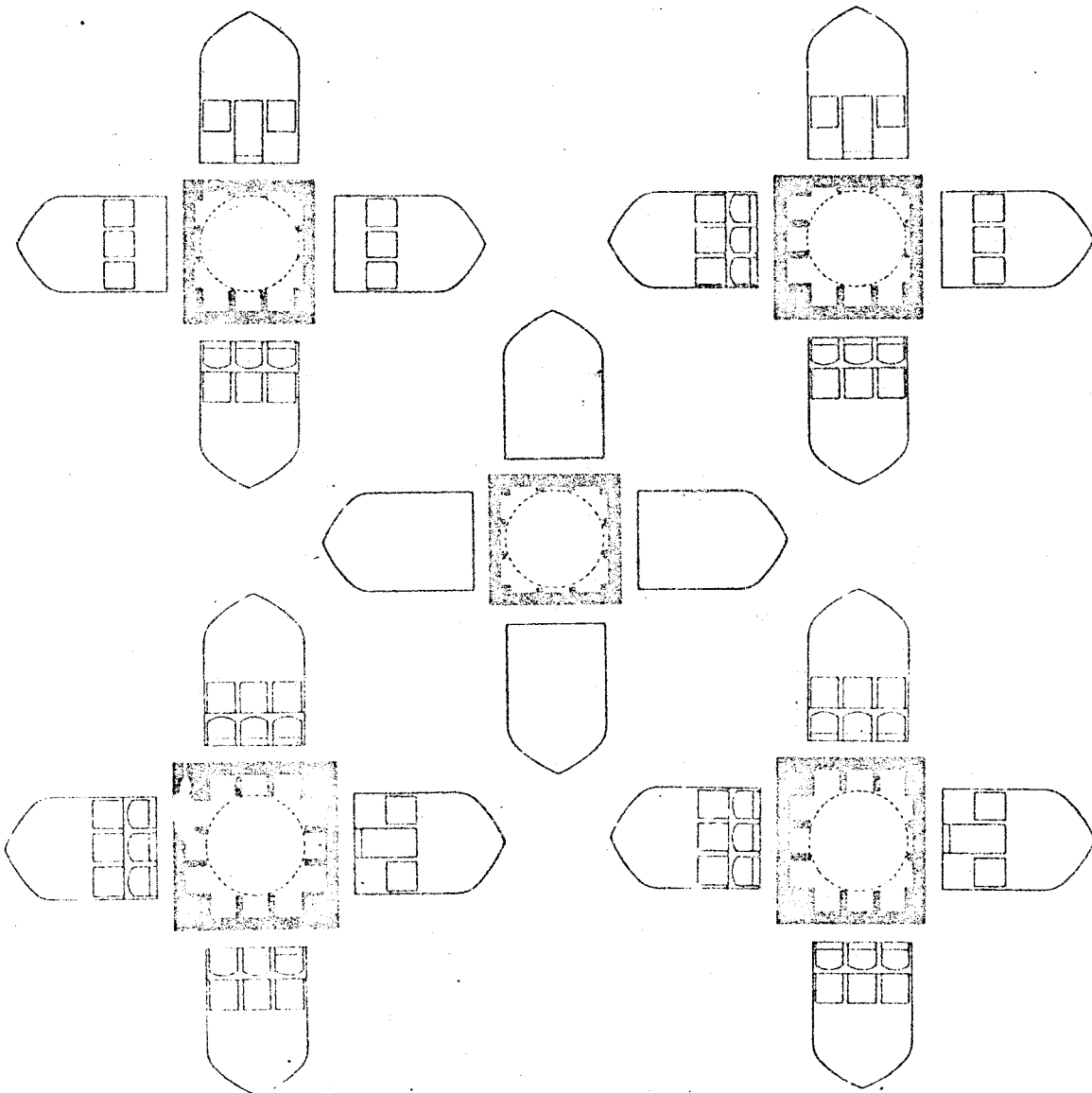
جای آشپزخانه در لایه دوم، و در ارتباط با هشتی ورودی و قسمت های زمستان نشین است. و در قسمتی از خانه مکان می گیرد که بتواند دسترسی به آب از طریق مسیر حوی را داشته باشد، بر این اساس، عموماً همجوار پایاب در محور عمودی است. آشپزخانه همواره در سطح عمودی ارتفاع دو طبقه دارد. سقف آن کنبدی و نورگیر در مرکز آن است.

هشتی:

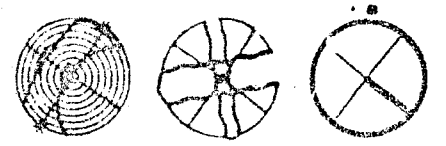
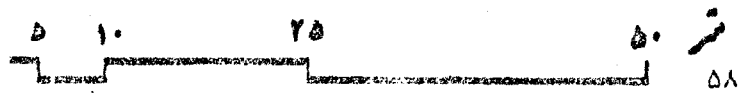
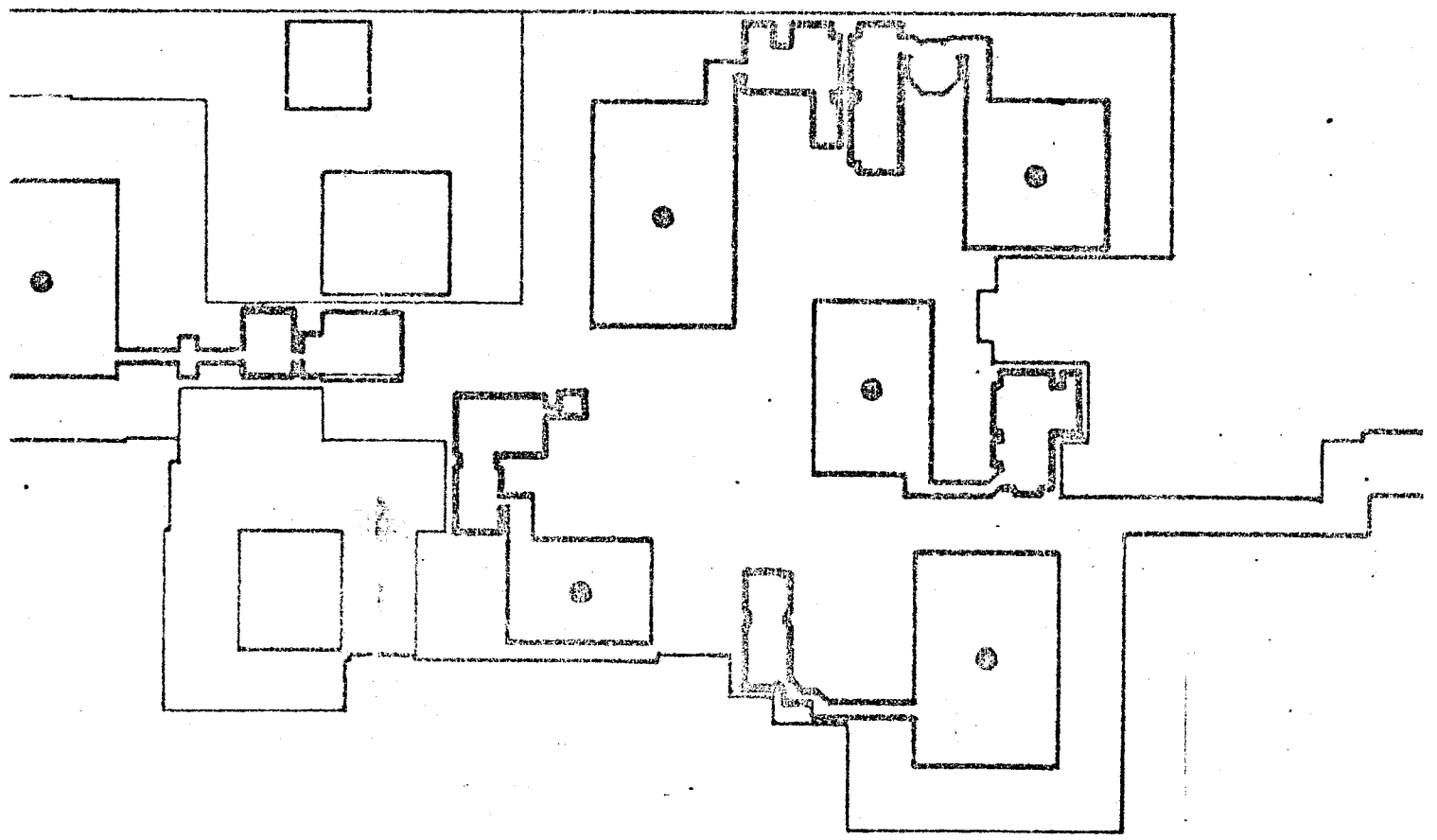
هشتی فضائی است به فواره اطاق، که در پشت در ورودی خانه قرار می گیرد و امکان اتصال بیرون و درون را فراهم می کند. در سطح افقی تابع یکی از اشکال هندسی مربع، شش و یا هشت ضلعی است. در سطح عمودی به دو صورت با ارتفاع یک طبقه و ارتفاع دو طبقه است. سقف آن کنبدی و نورگیر در مرکز آن است.

آئینہ خانہ باغ انکال ہندسی مربع و مربع منطیل است .

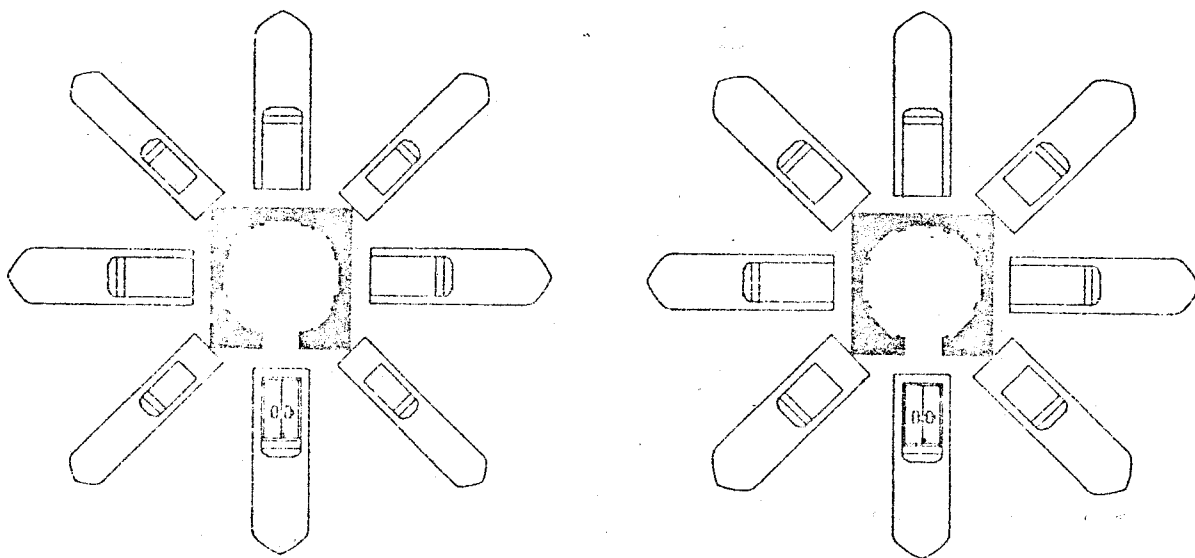
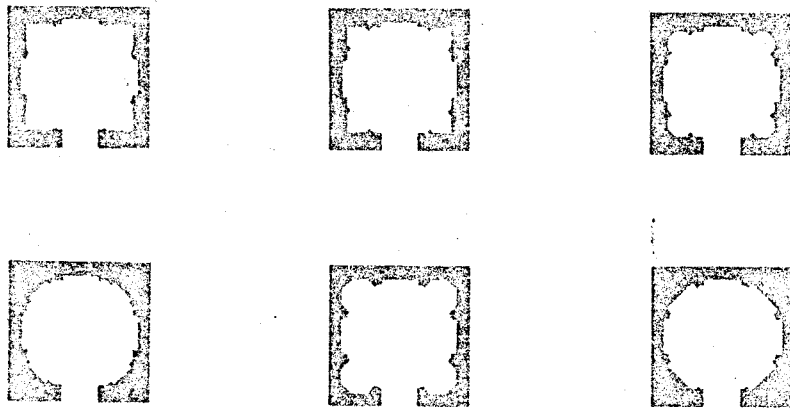

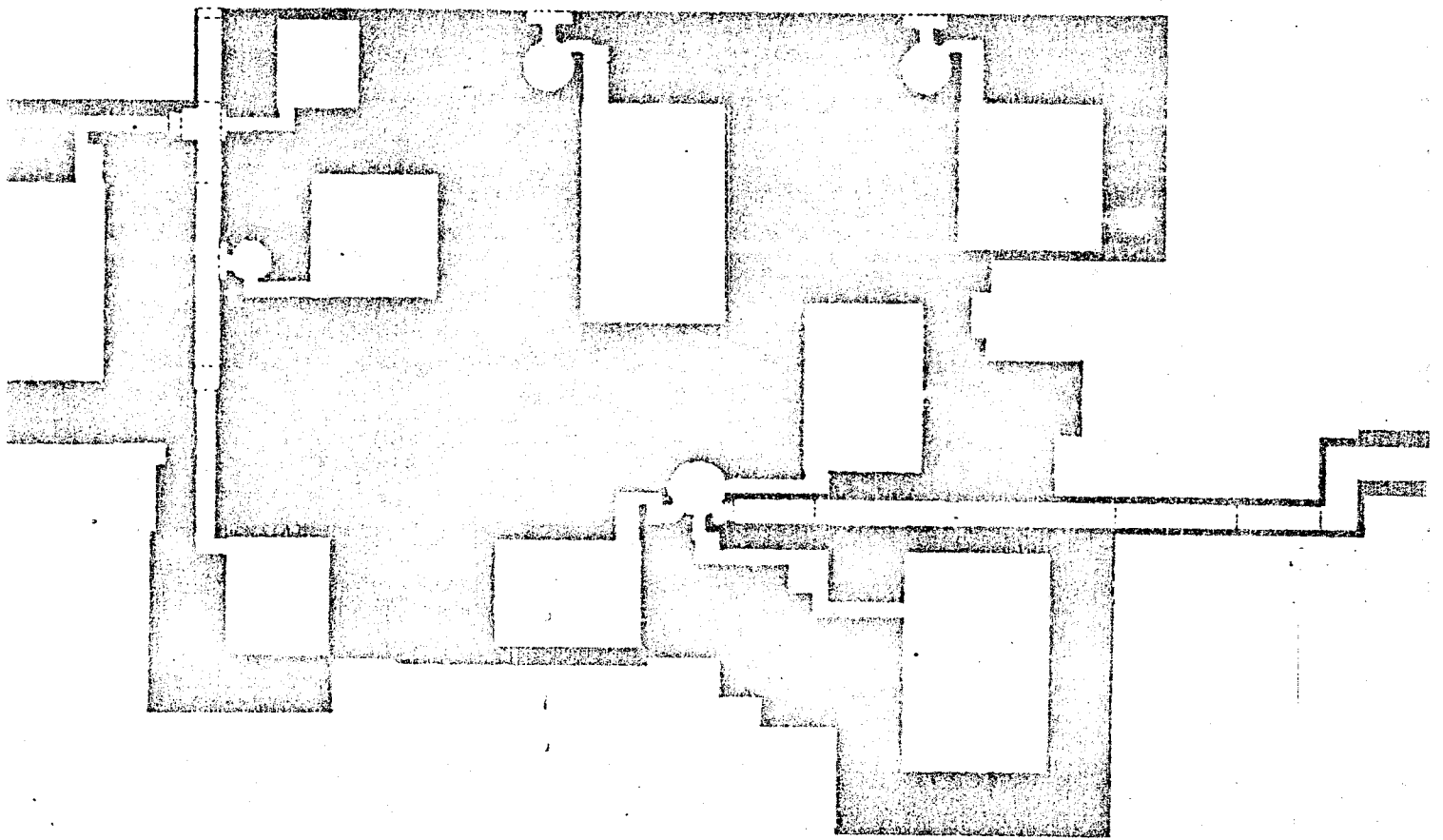
رشته‌خانه و منبع آب راکرخانه

نمای مکان آبرخانه، محوطه نمونه، محله مصلی

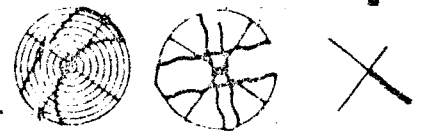

هندسی تابع اشکال هندسی مربع ، شش و هشت ضلعی است .

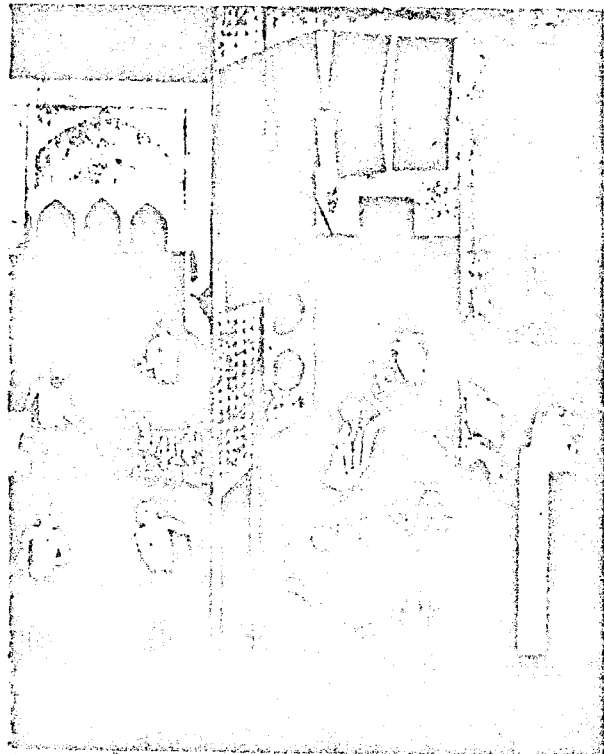
نور از دو طریق به فضاها میرسد ، مستقیم از طریق حیاط و غیر
 مستقیم از طریق نورگیرهای سقفی . اتصال از بیرون به درون خانه از
 طریق هستی (فضای بار به بیرون یا نورگیر سقفی) ، و انتقال برپسوله
 راهرو و یا دالان برای وصول به حیاط ، (فضای باز درونی) امکان پذیر
 می شود .

هرون در کرمانه ، ابر کمال الدین سهراد ، مورخ ۹ هجری

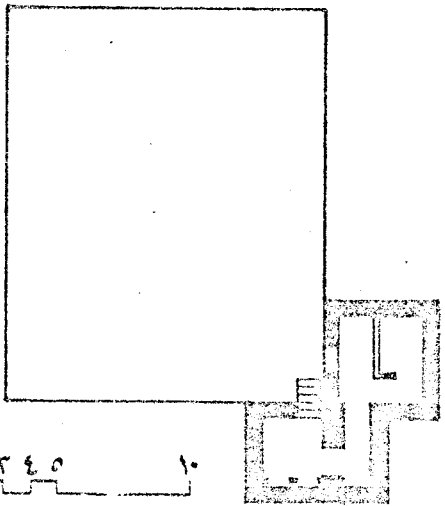
حمام :

مکان حمام ، به جهات کوباکون ، از قبیل دسترسی به آب و گرم ماندن در داخل خاک و در تراز پائین تر از زیر زمین خانه است . واحدهای تشکیل دهنده فضای حمام مانند حمام های شهری و بنا ابتدای بسیار کوچک است . دو قسمت عمده سربینه و گرمخانه ، عمده فضاهای تشکیل دهنده حمام است . ترتیب قرارگیری فضاهای حمام سربینه ، میان فضای صحن حمام و گرمخانه ، خزینده آب گرم و تاسیسات خدماتی و اسسه به حمام بطور سلاط حاشه و آبریزگاه است . در سطح افقی ، ترکیب اشکال بسیط هندسی و در سطح عمودی دیوارهای آراسته به آجر لعاب دار و سقف کنبدی بانورگیر در مرکز تک اشکال بسیط است .

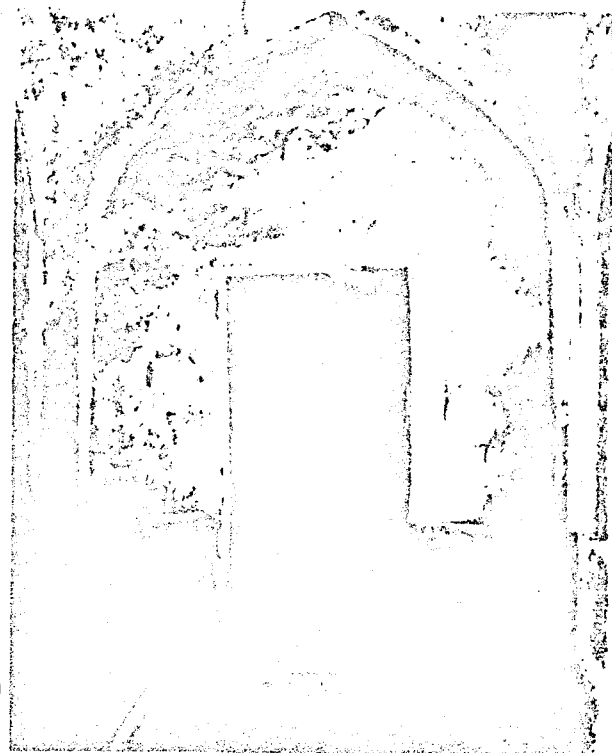

آبریزگاه :

آبریزگاه در زیر یکی از اطرافهای کنج حیاط ، معمولاً " زیر اطاق سه دری یا تخت گاه قرار می گیرد . آبریزگاه ، و راه دسترسی از طریق حیاط

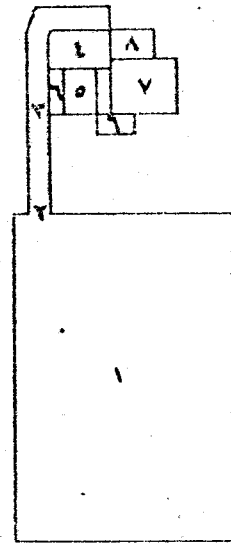
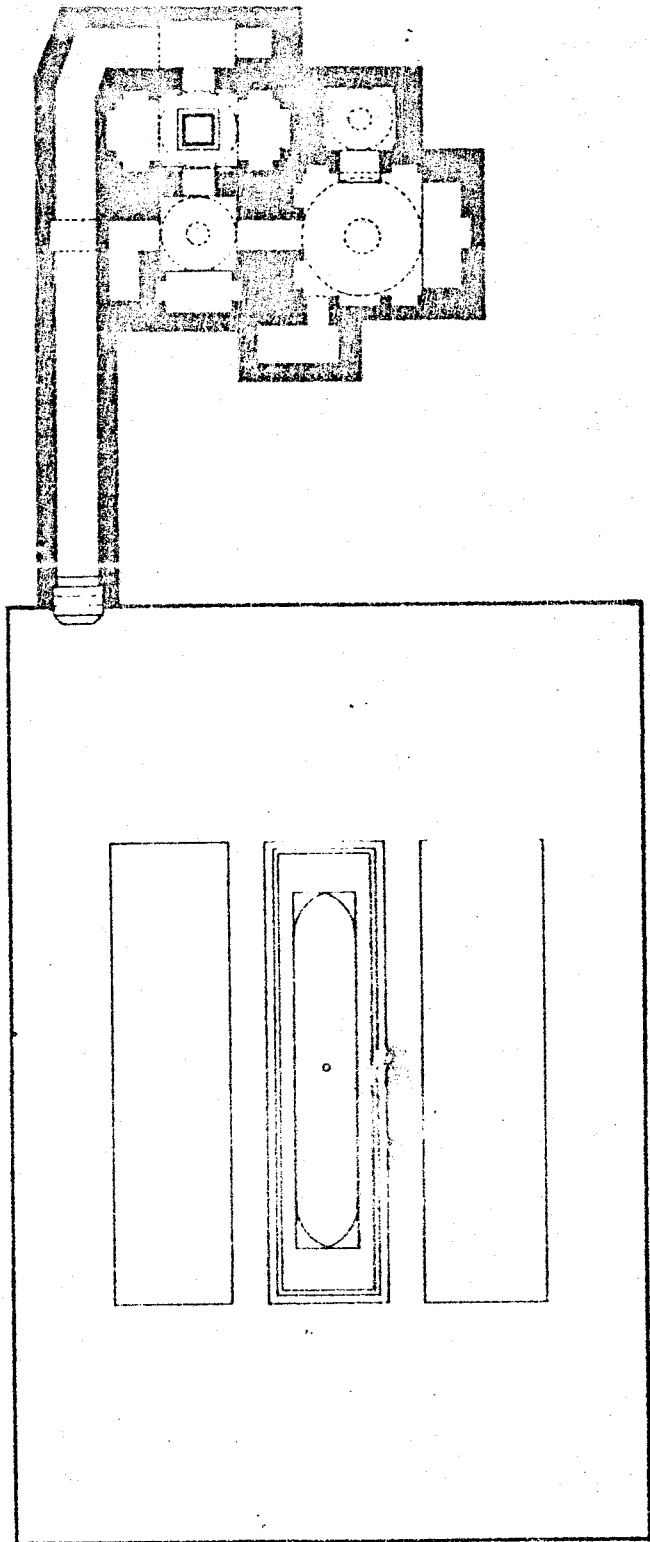

۰ ۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۱۰

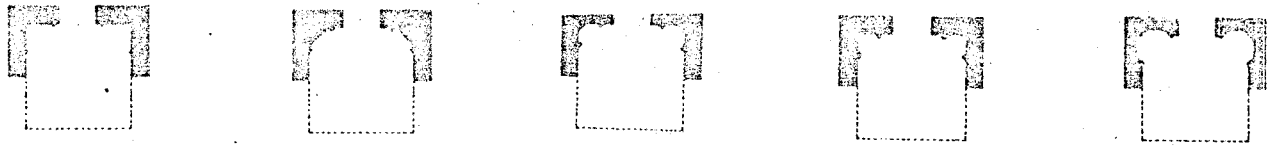

سربینه حمام ، - ۱ - در محله دارالاسفاد .

حمام خانه، شامل فضاهای سرسبه و گرمخانه، محله دارالسفا،
 راه ارتباطی حمام، از طریق حیاط خانه است، "حیاط به
 دالان و از دالان به سرسبه حمام".

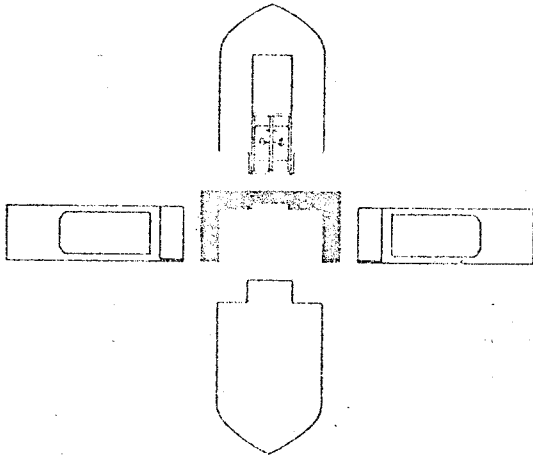

- « حمام، خانه در محله دارالسفا.
- ۱- حیاط.
- ۲- سردر ورودی.
- ۳- دالان.
- ۴- سرسبه.
- ۵- میان فضای سرسبه و گرمخانه.
- ۶- آبریزگاه/ نظام خانه.
- ۷- گرمخانه.
- ۸- حرید آب گرم.

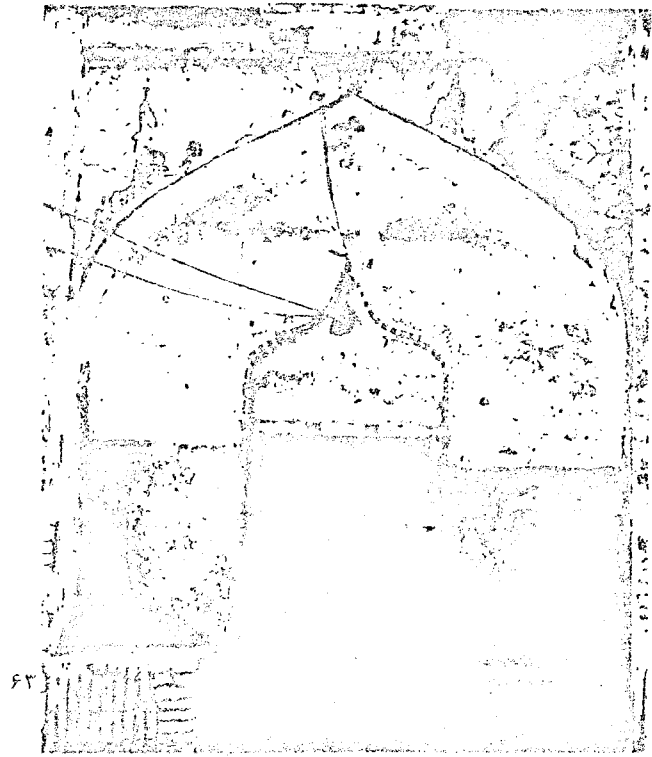
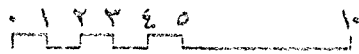
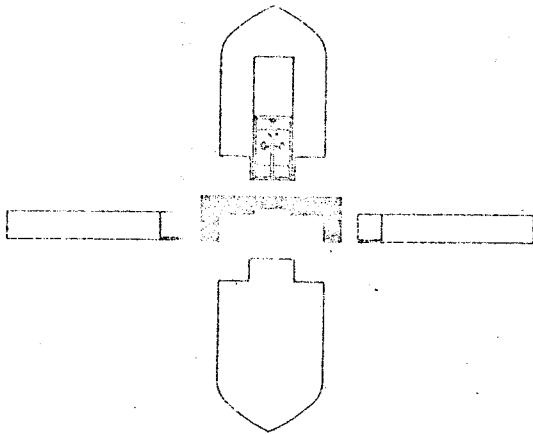

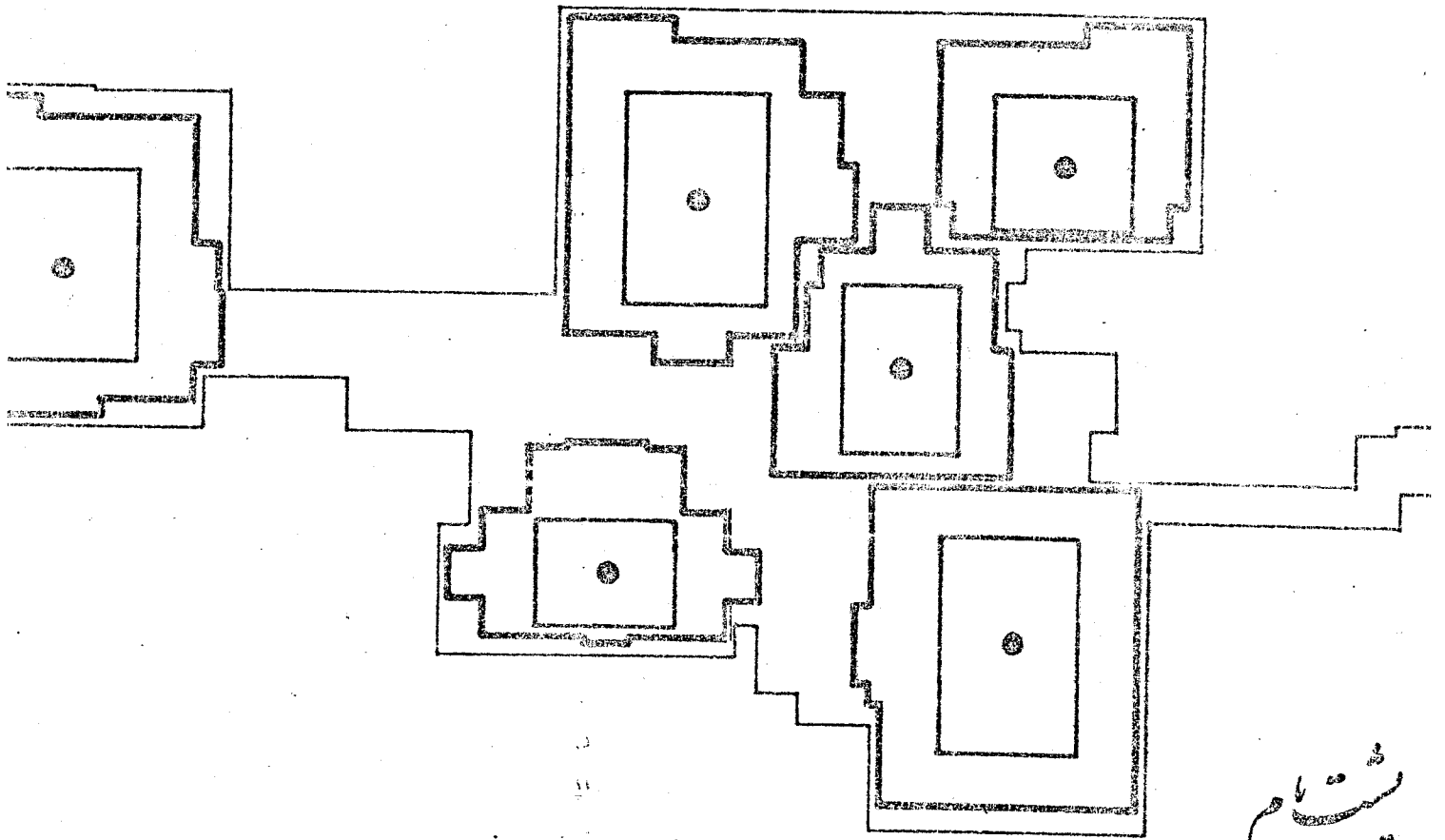
سردر ورودی :

سردر ورودی در سطح افقی تابع یک دوم یا یک چهارم از اسکال مربع یا هشت ضلعی است . در سطح عمودی ارتفاع دو طبقه دارد . ساده ترین صورت آن تنها یک دنده طاق است و صورت دیگر آن نیم چشمه ای از سقف کشیدی است .

انواع سردر

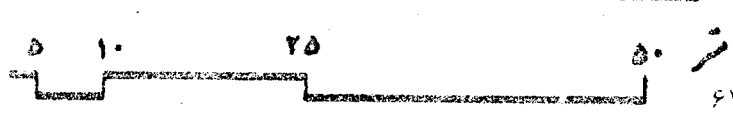
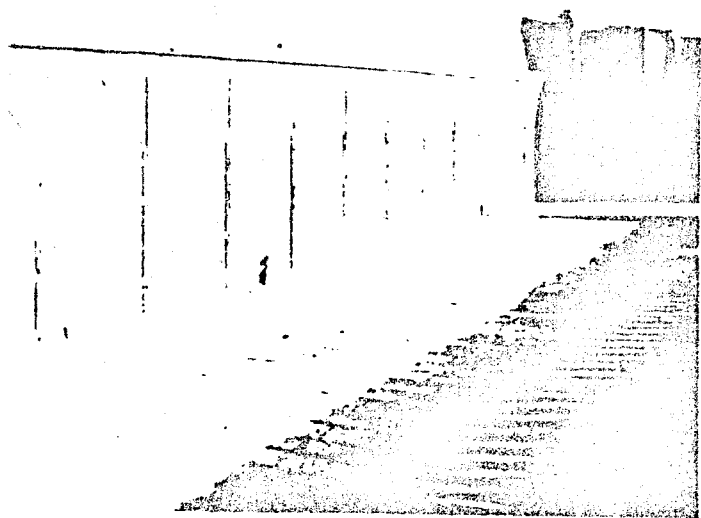

پشت بام

پشت بام مکان زندگی و استراحت عصر و شب تابستان است. اهمیت ویژه پشت بام در حصول گرم آن را تبدیل به فضایی خاصی نماید که به وسیله دیواری آراسته به طاق سماهای یکساخت با ارتفاع تقریبی یک گز و ۱۱ گره یا ۱۷۸ سانتی متر، حصار گردیده است تا آن را از چشم غیرمطمین دور دارد.

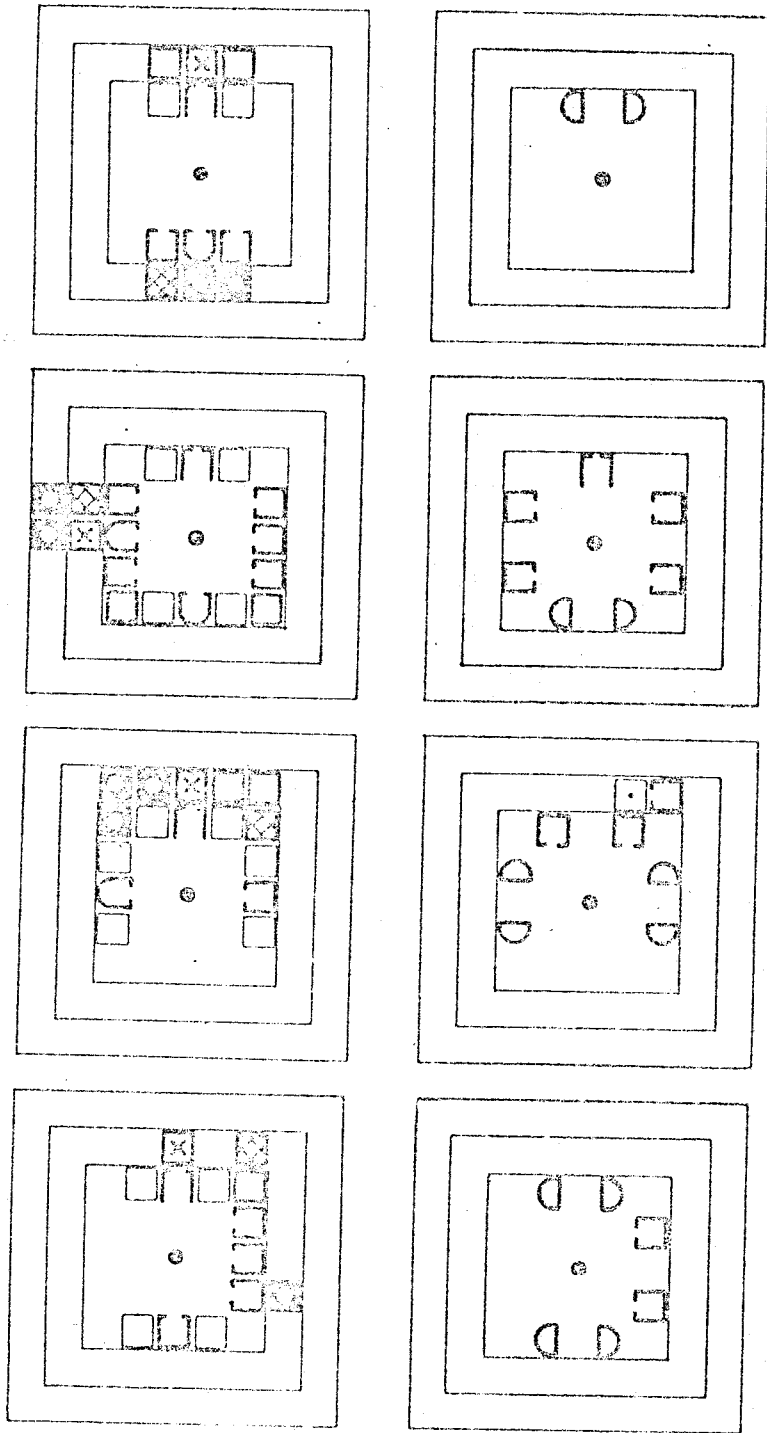
دیوار درونی بام نورگیرهای سقفی و برجستگی های ناشی از سقف های گنبدی را در پشت خود قرار می دهد تا سطحی تخت و امن و امان برای رفت و آمد به وجود آورد.

تاسیسات وابسته به بام عبارتند از: انباری، رختخواب دان آبدارخانه و آبریزگاه که در فاصله بین دو جدار دیوار درونی که پشت بام را حصار کرده است و دیوار بیرونی که حصار خارجی را آراسته است قرار می گیرد.

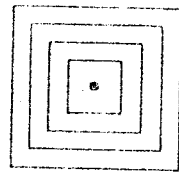

نقشه پلان پارسه لایه نور یا دیگر

بارخانه

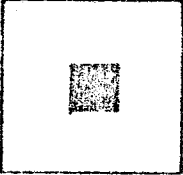
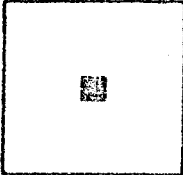
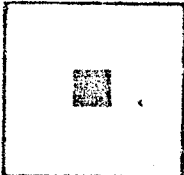
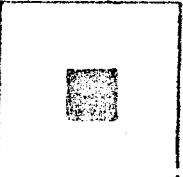
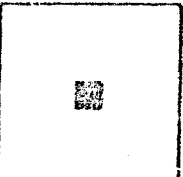

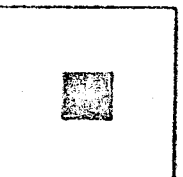
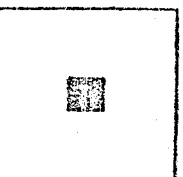
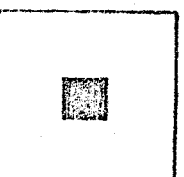
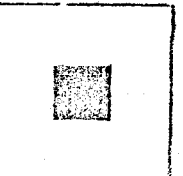
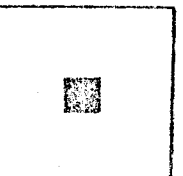
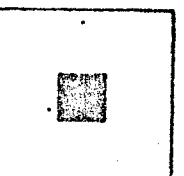
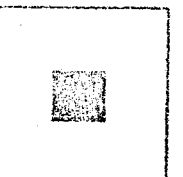
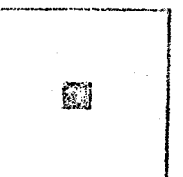
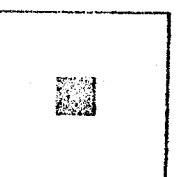
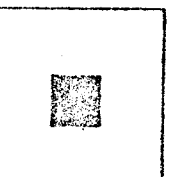
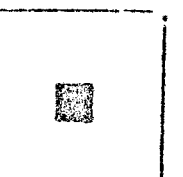
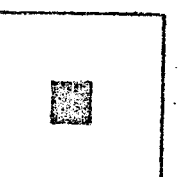
لایه های اطراف حیاط
لایه اول داخلی ها
لایه دوم خدمات

- ۸. منبر
- ۹. دالان برنجی
- ۱۰. مساجد
- ۱۱. خزانه
- ۱۲. اتاق در بزرگ
- ۱۳. اتاق سار
- ۱۴. اتاق دیگر
- ۱۵. اتاق دیگر
- ۱۶. بلاغ (سردر و لابی)
- ۱۷. سرگذر راست و چپ
- ۱۸. آبسنگ و منبع آب در تالار

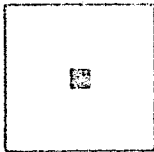
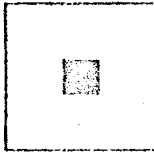

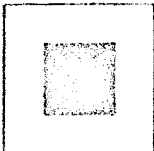

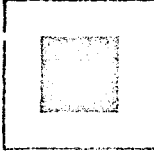
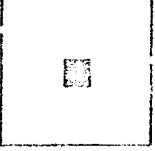

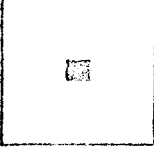
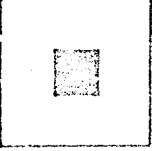
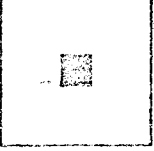
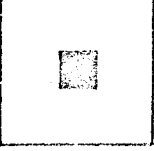

تجربہ و تحقیق در کیمیا و معدنیات

حداکثر	حداقل	موسط	
 25/5	 11/5	 22/5	رامرو:
 26/5	 11/5	 22	تخت کاہ:
 26/5	 22/5	 25/5	تالار:
 21/5	 22/5	 26	سداری:
 28	 22	 22	پنج دری:
 26/5	 22/5	 22/5	ارسی:

■ صحافت دیوارها بطور متوسط 15% کل زمین است.
 ■ کلیہ نسبت ہا بادرینار گرفتیں سطح ہنکف ہنابنوان نلاخص استخراج کردہ ہا است.
 ■ ہادگیہ رقم 5/5 تا 1/5 درصد مساحت کل زمین را اشغال ہن نماید.

تجسیر و تفسیر و کشف معانی تجسیر

حداکثر	حداقل	موسد	پستخانه و سرادار
 ۲۱	 ۲۲	 ۲۳	حجاب :
 ۲۴	 ۲۵	 ۲۶	تاریکی :
 ۲۷	 ۲۸	 ۲۹	نور :
 ۳۰	 ۳۱	 ۳۲	هستی :
 ۳۳	 ۳۴	 ۳۵	آشیرخانه :
 ۳۶	 ۳۷	 ۳۸	

۱۱ معیارهای کمی براساس بررسی ۱۸ نمونه خانه سنتی ارزیابی شده استخراج گردید است .

۱۲ حداقل رمین خانه های مورد مطالعه رقم ۲۷۸ مترمربع و حداکثر رقم ۸۷۲ مترمربع را دارا میباشد .

۱۳ مساحای نور شامل کلیه فضا های منگی و عبادای تاریکی ماسحا نظیر راهرو ، دالان ، پستو ، سرداب و آشیرخانه می باشد .

دستورالعمل

حیات مرکز وظیفه خانه است و اندازه و تناسب آن نیز از طریق جا افتادگی فضاهای اطراف آن تعیین می شود.

برای معمار سنی مراحل از کار درآوردن بنا* عمارت از:

۱- اندازه گیری زمین با کر کردن.

۲- تعیین کمی شکل های سنی (بالار و نادکسر - سه دری -

پنج دری - ارسی ۰۰۰) ، براساس حواسه های صاحب کار.

۳- گنجاندن شکل های سنی درمحوطه مورد نظر بنا به کار

گیری پدیدودن بظهور زمین و براساس ملاحظات محیطی* آب ، باد ، گیاه ، خورشید و جهت قبله .

دراین مرحله از کار معمار فضاها را به صورت بخته های کچی ،

که هر یک معرف صورت اطاق های مورد نظر است ، برروی " برزه " * ، به نمایش می گذارد .

۴- براساس حواسه ها و محدودیت ها ، کار که مرحله " برزه "

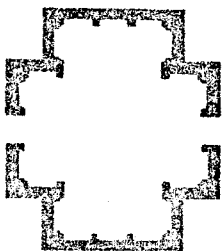
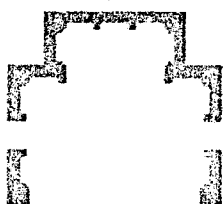
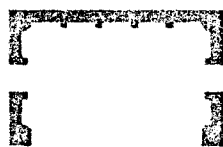
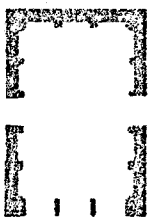
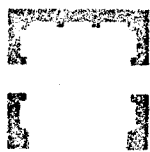
راطبی نموده است ، مورد ارزیابی قرار می گیرد و روی طرح آن تجدید

نظر کلی می شود که آن را کاستن و افزودن یا " کست افزود " می-

گویند . بار دیگر پس از این مرحله ، کاربرد روی " برزه " به نمایش در می آید و پس از تجدید نظر احتمالی به مرحله نهایی می رسد .

۵- دراین مرحله ، باز نگری کلی طرح و تعیین مکان های به

کارگیری شهرهای وابسته به معماری نظیر نقاشی ، مقرنس ، کاشیکاری و... تعیین می شود که آن را آرایش می نامند .

* - اصطلاح از کار درآوردن یک بنا بجای خلق ، به اعسار انواع

معمار بنا می رسد است .

* - ملاحظات مسطی ، بهایا " تاروپود خانه سنی را می سارد .

معمار ، محدا و عوامل محیطی را بخوبی می ساند و براساس

اساس بهرین اسباب را براساس عوامل محیطی انجام میدهد

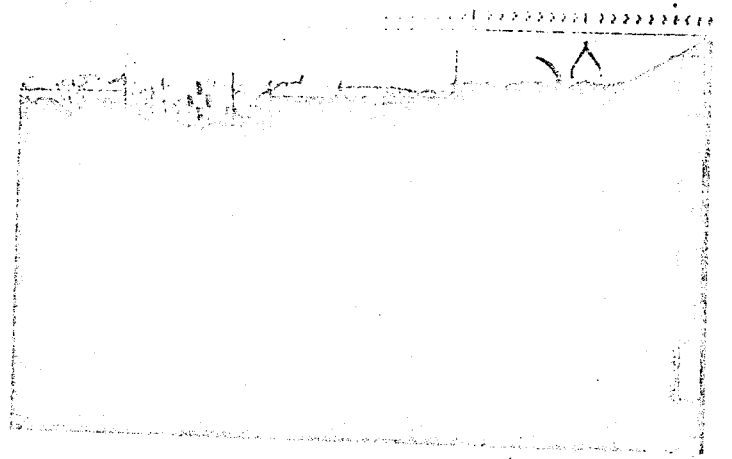
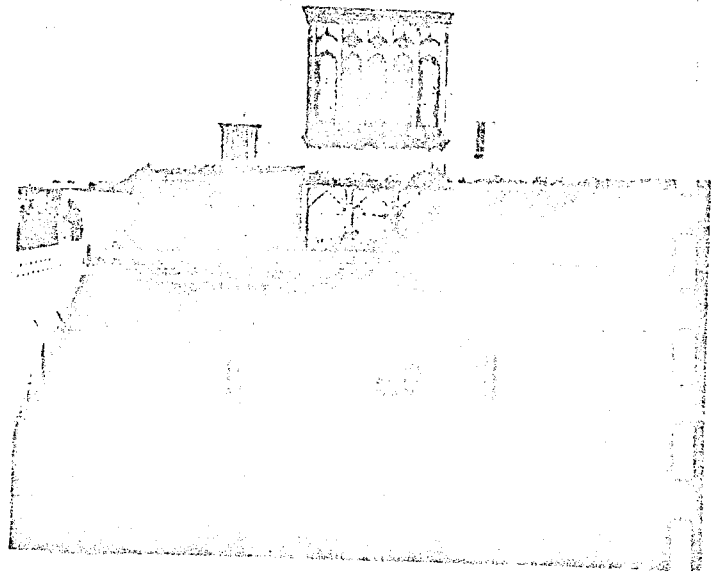
تا آنکه همواره خانه رنده ساند .

* - برره میرامونی مرشد از دیوانه اولاده درلول می ساند .

بعوض برخسه اطاق ها (ساند های کچی معرف صورت اطاق

ها) برروی آن به نمایش می گذارد .

سالار و بادگیر یا سای بار .

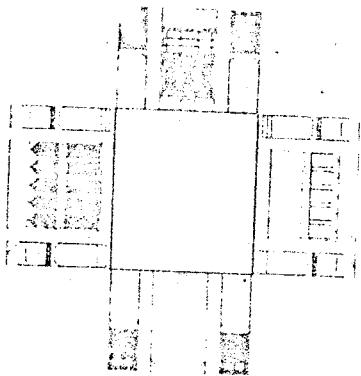
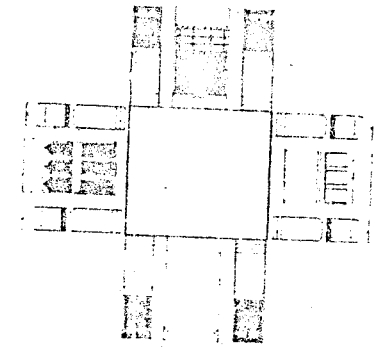
اطاق های آرسی

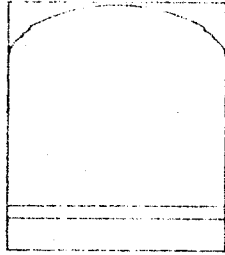
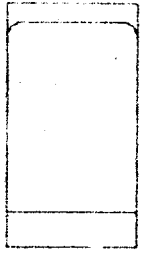
اتصال اطاقها درگرد حیاط هیچگاه مستقیم نیست و همواره حد فاصل بین یک اطاق تا اطاق دیگر بوسیله فضای راهرو یا تخت گاه پر می شود . بنابراین آهنگ قرارگیری اطاقها درکنار یکدیگر یکی از دو صورت زیر است .

اطاق - راهرو - اطاق

اطاق - تخت گاه - اطاق

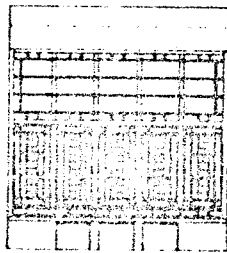
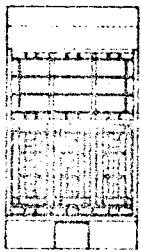
با ثابت نگاه داشتن فضای اطاق های " دو طبقه ارتفاع " و رعایت مکان طبیعی آبان در اطراف حیاط ، ساسات موسمی از حیاط حاصل می شود .

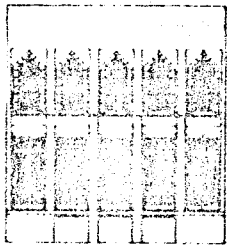
نالار و بادگیر، (دو طبعه ارتفاع)، عرض سه کر .

نالار و بادگیر، (دو طبعه ارتفاع)، عرض پنج کر .

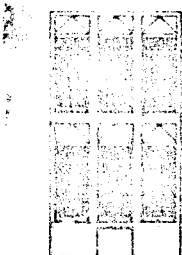
اطاق ارسسی، سه لنگه، (دو طبعه ارتفاع)، عرض سه کر

اطاق ارسسی، پنج لنگه، (دو طبعه ارتفاع)، عرض پنج کر

اطاق سه دری، (دو طبعه ارتفاع)، عرض سه کر

اطاق پنج دری، (دو طبعه ارتفاع)، عرض پنج کر

اطاق سه دری + بالاحانه اوروسی سه لنگه، عرض سه کر .

اطاق سه دری + بالاحانه سه دری، عرض سه کر .

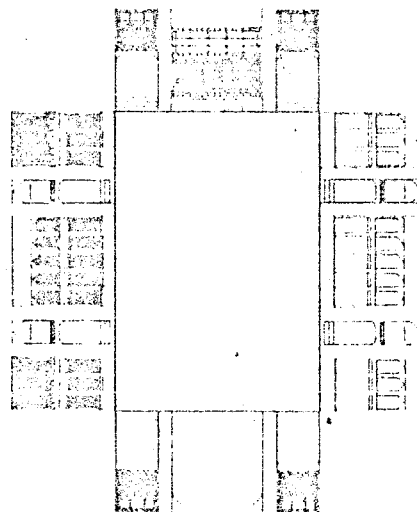
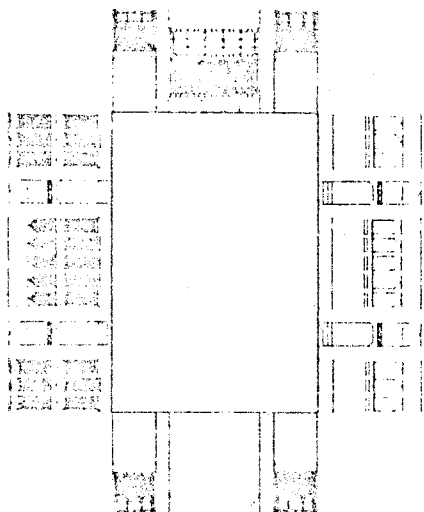
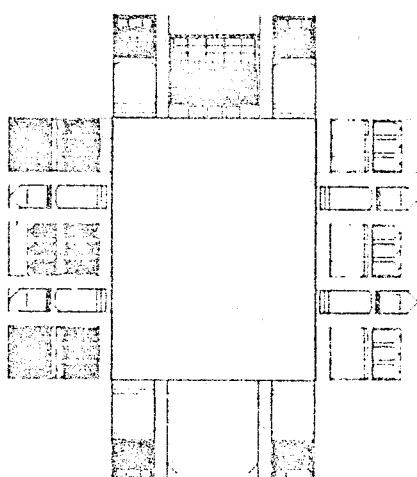
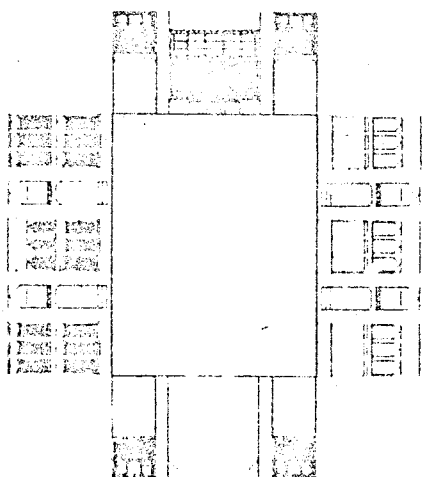
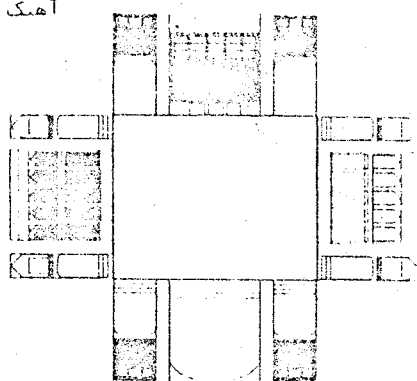
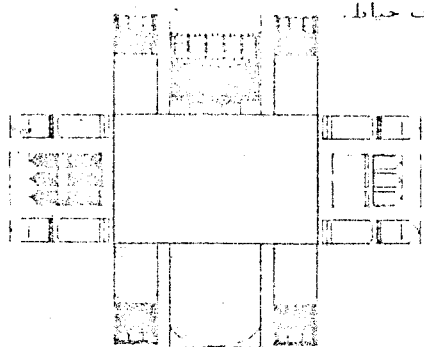

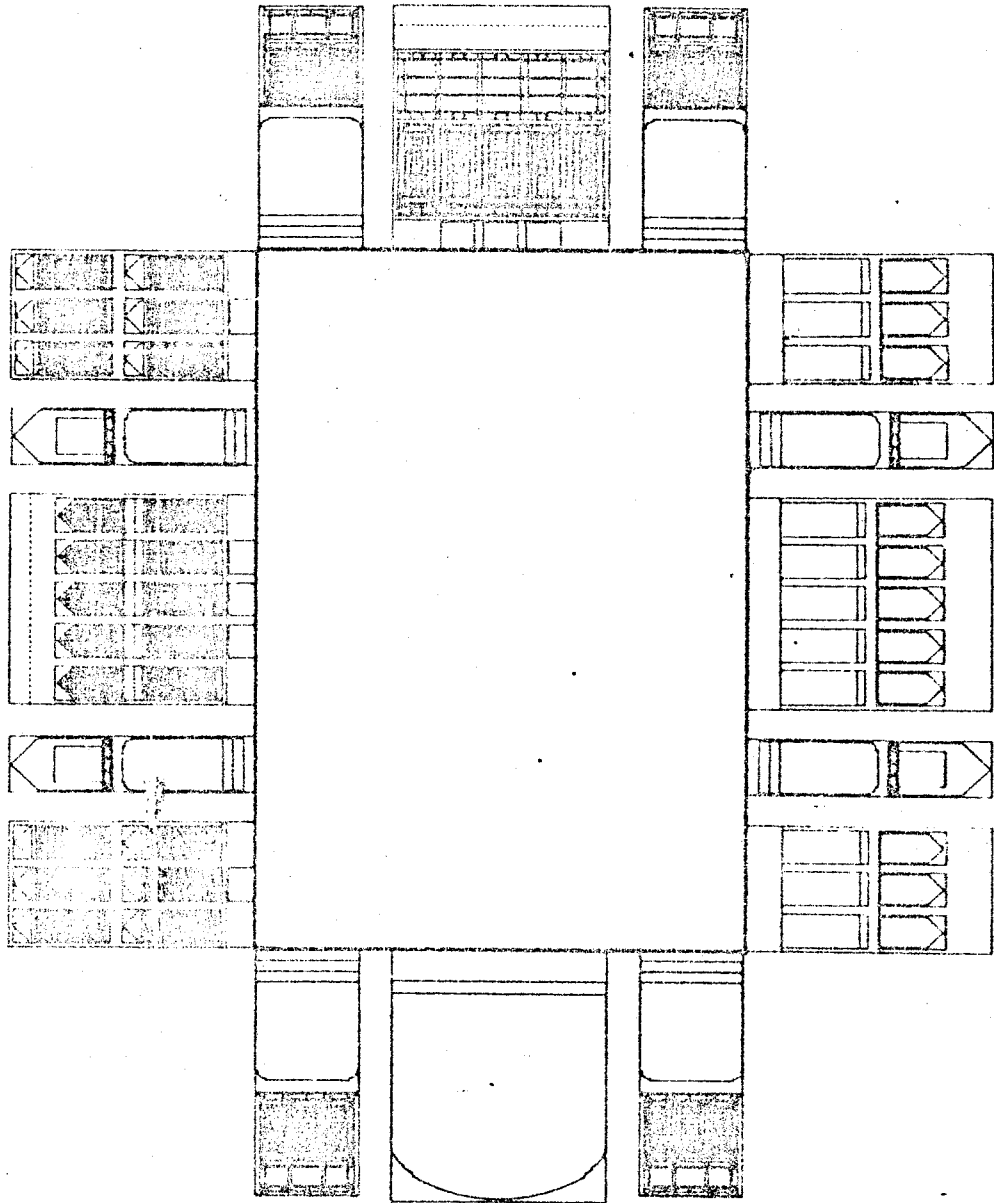
تختگاه + بالاحانه کوسوار، با ارسسی دولنگه، عرض دو کر .

تختگاه + بالاحانه کوسوار، با ارسسی سه لنگه، عرض دو کر و یک چارک .

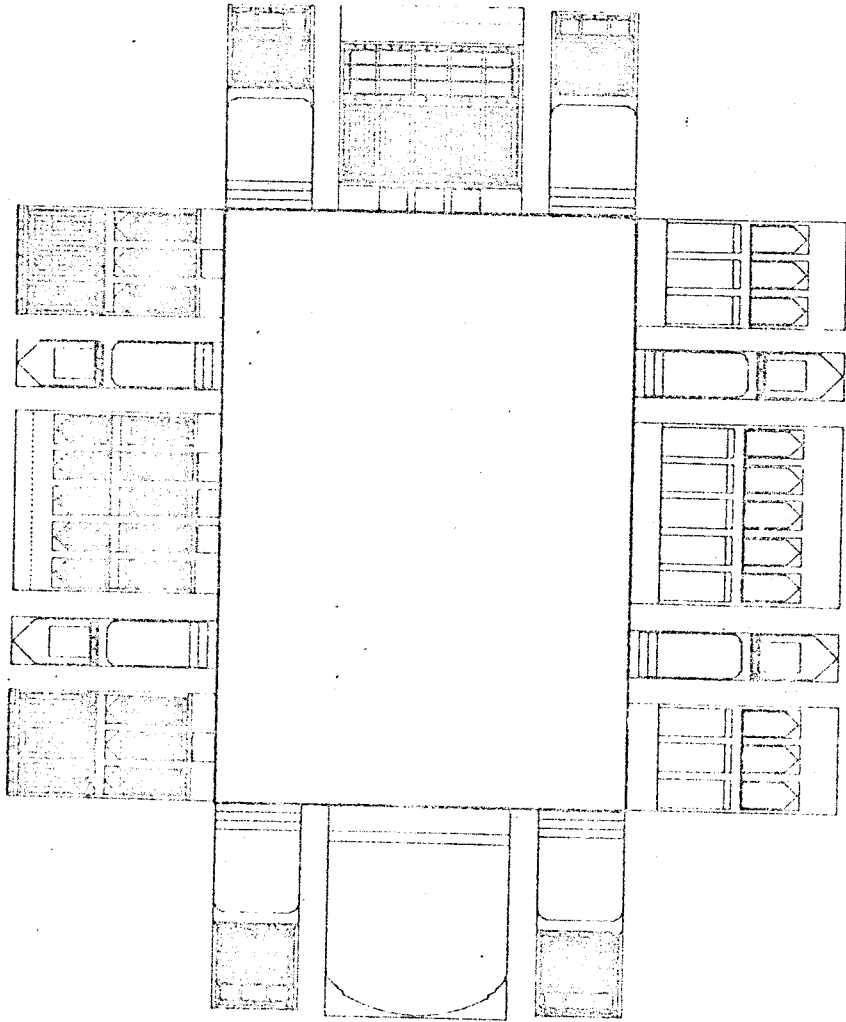
آهنگ ترکیب افغانی‌ها در اطراف حیاط.

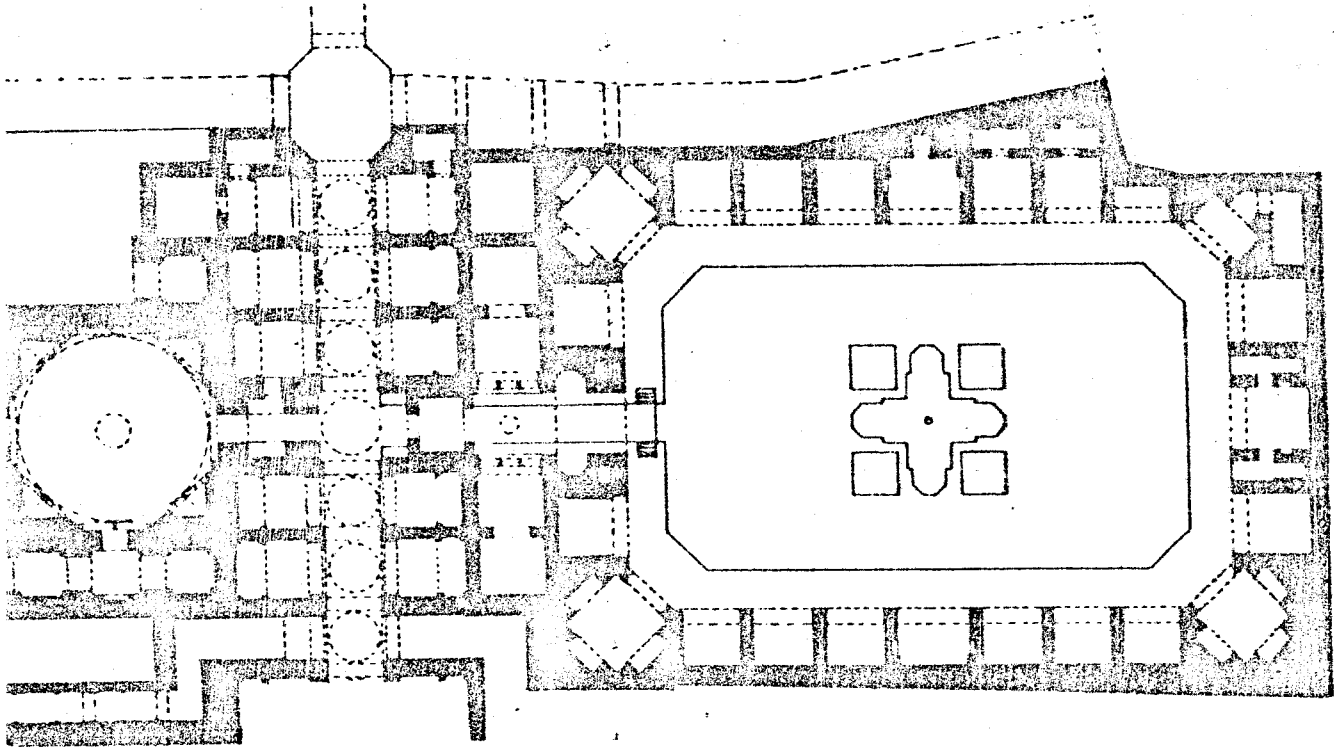
1 2 3 4 5 6

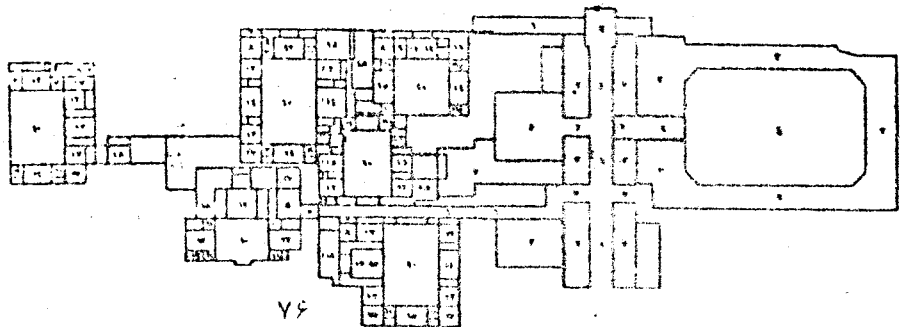

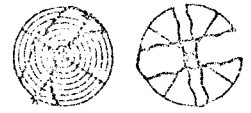
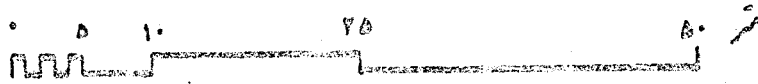
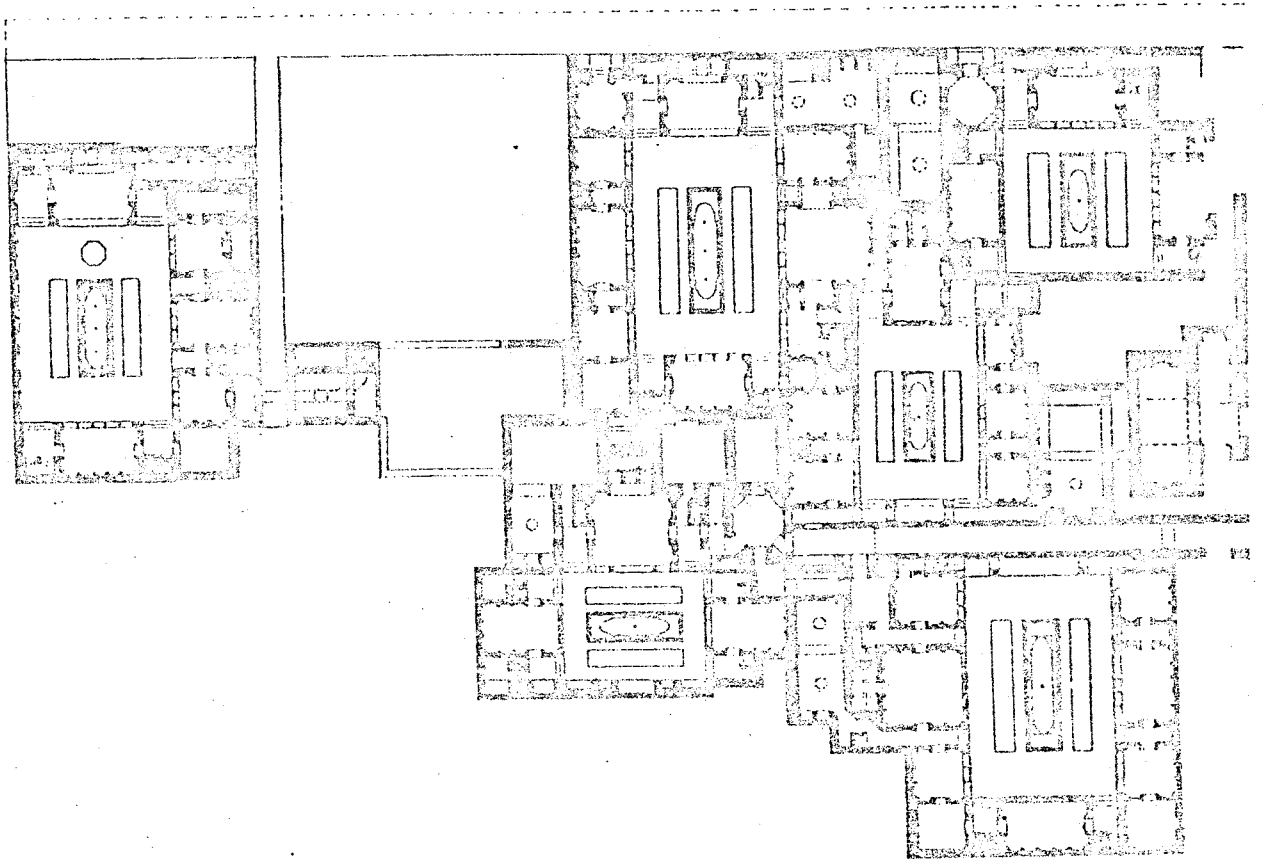
YD

مسجد حضرت زین العابدین

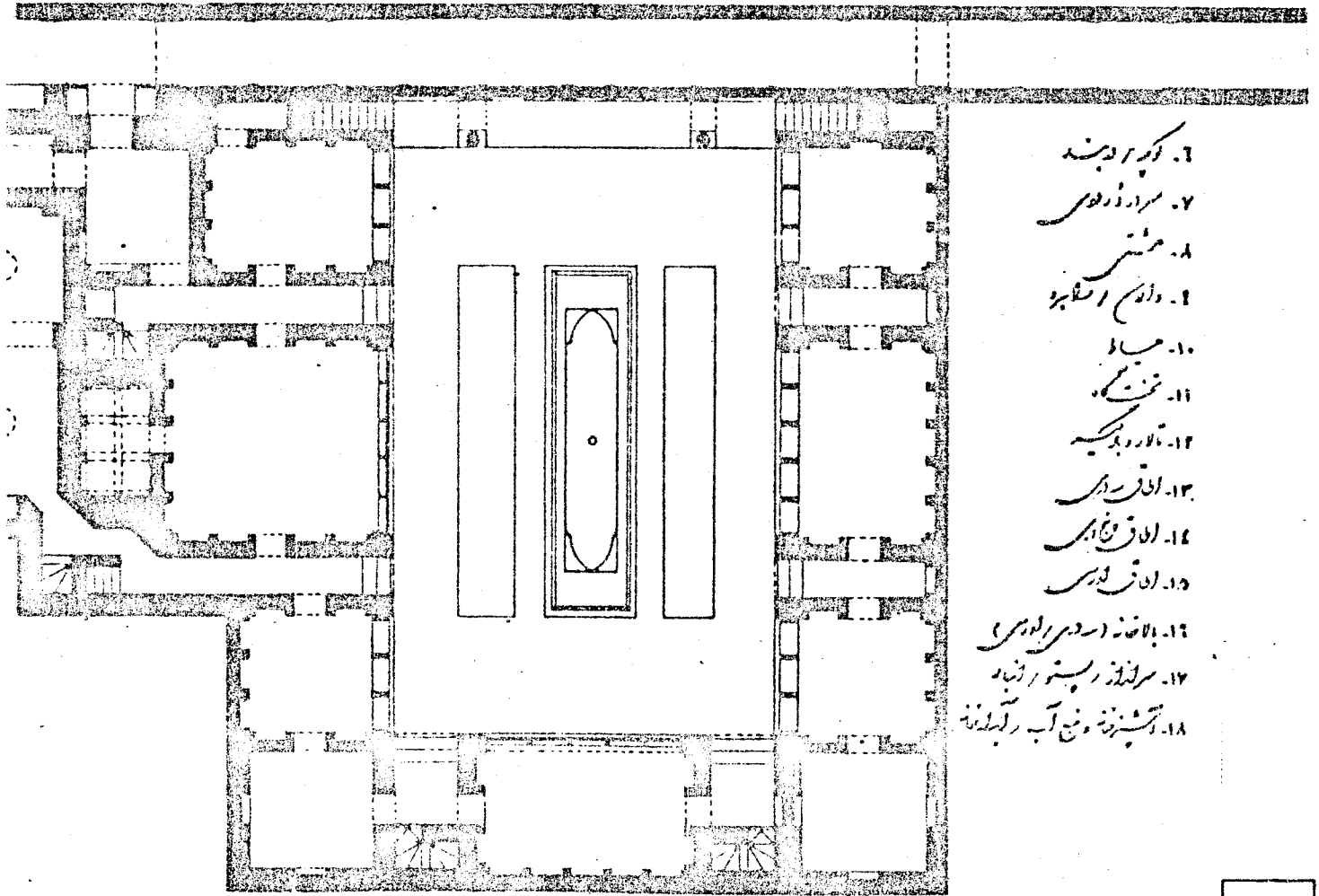
۱۳. اتاق سردار	۷. سردردر	۱. بنای
۱۴. اتاق خانان	۸. منبر	۲. چهارطاق
۱۵. اتاق ادر	۹. دالخانه آبگاو	۳. حجره درگاه
۱۶. بلاغخانه (سردردر سردار)	۱۰. میخانه	۴. سردار
۱۷. سردردر رستوران	۱۱. تفتاب	۵. حوض
۱۸. آشپزخانه و منبع آب ارتدادخانه	۱۲. قلعه برجی	۶. کوره آه بنفشه

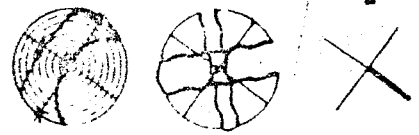
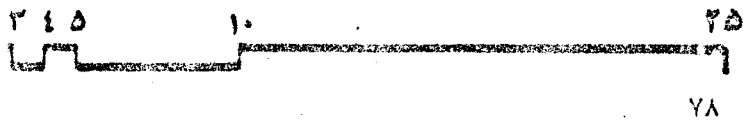
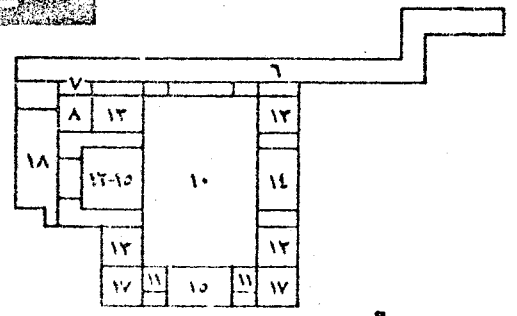

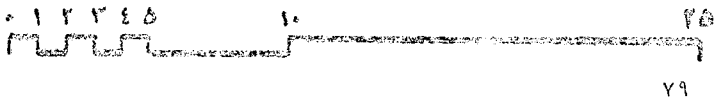
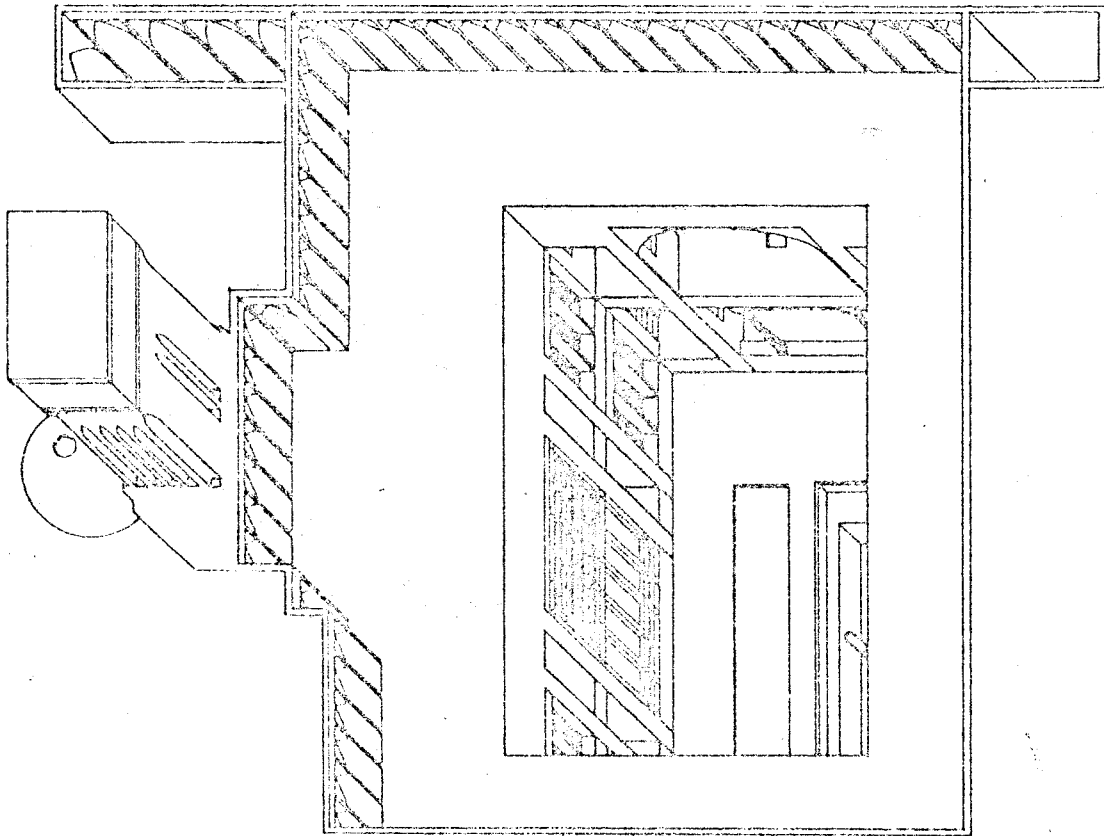
YY

خانه « الف »

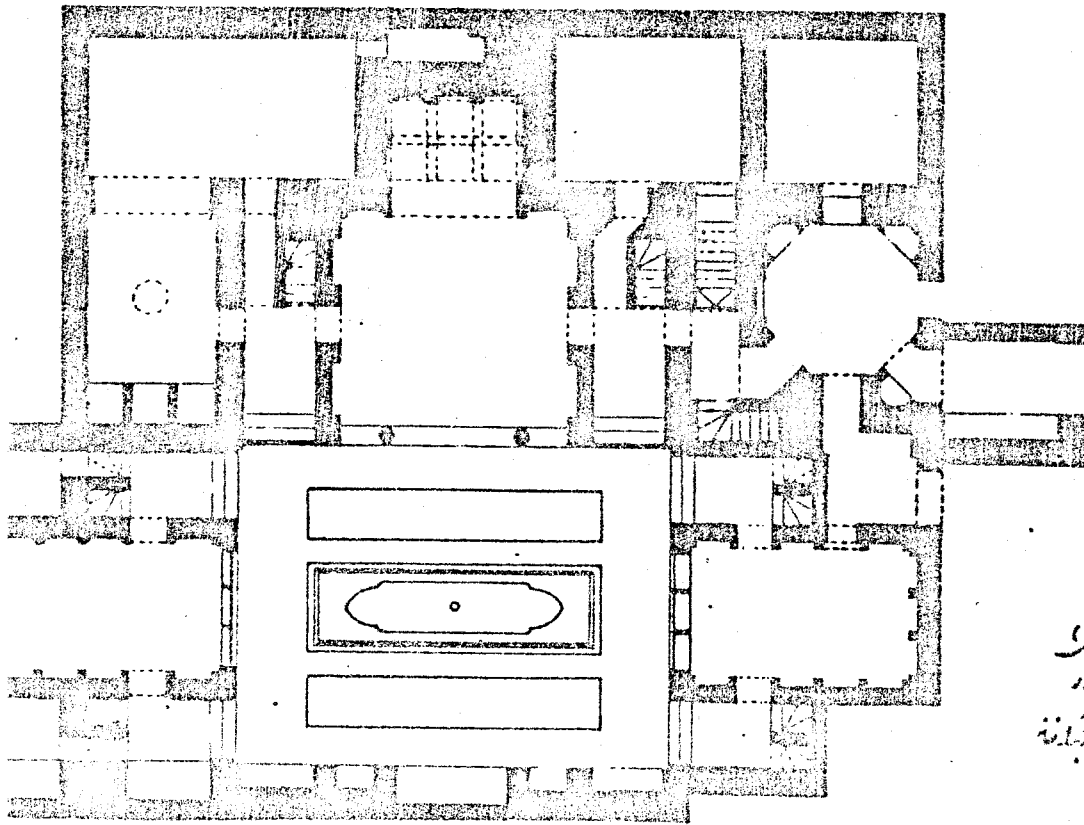

- ۱. کور و درخت
- ۲. سردر و راهرو
- ۳. آشپزخانه
- ۴. اتاق خواب
- ۵. حمام
- ۶. پذیرایی
- ۷. اتاق خواب
- ۸. اتاق خواب
- ۹. اتاق خواب
- ۱۰. اتاق خواب
- ۱۱. اتاق خواب
- ۱۲. اتاق خواب
- ۱۳. اتاق خواب
- ۱۴. اتاق خواب
- ۱۵. اتاق خواب
- ۱۶. اتاق خواب (سردر و راهرو)
- ۱۷. سردر و راهرو
- ۱۸. آشپزخانه و سرویس آب و بهداشت

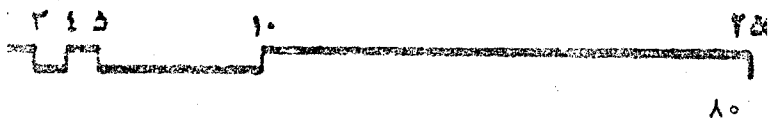
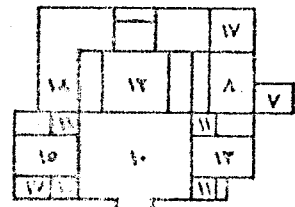

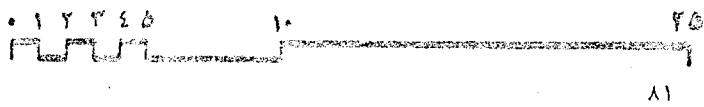
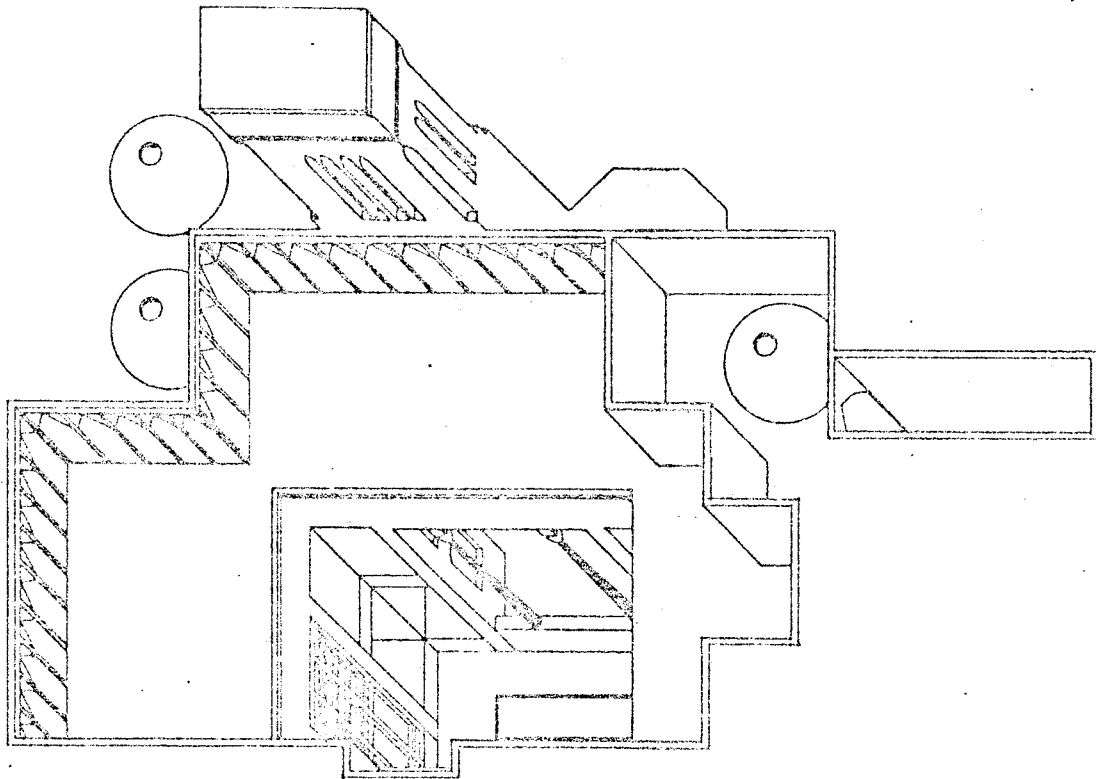

خانه «ب»

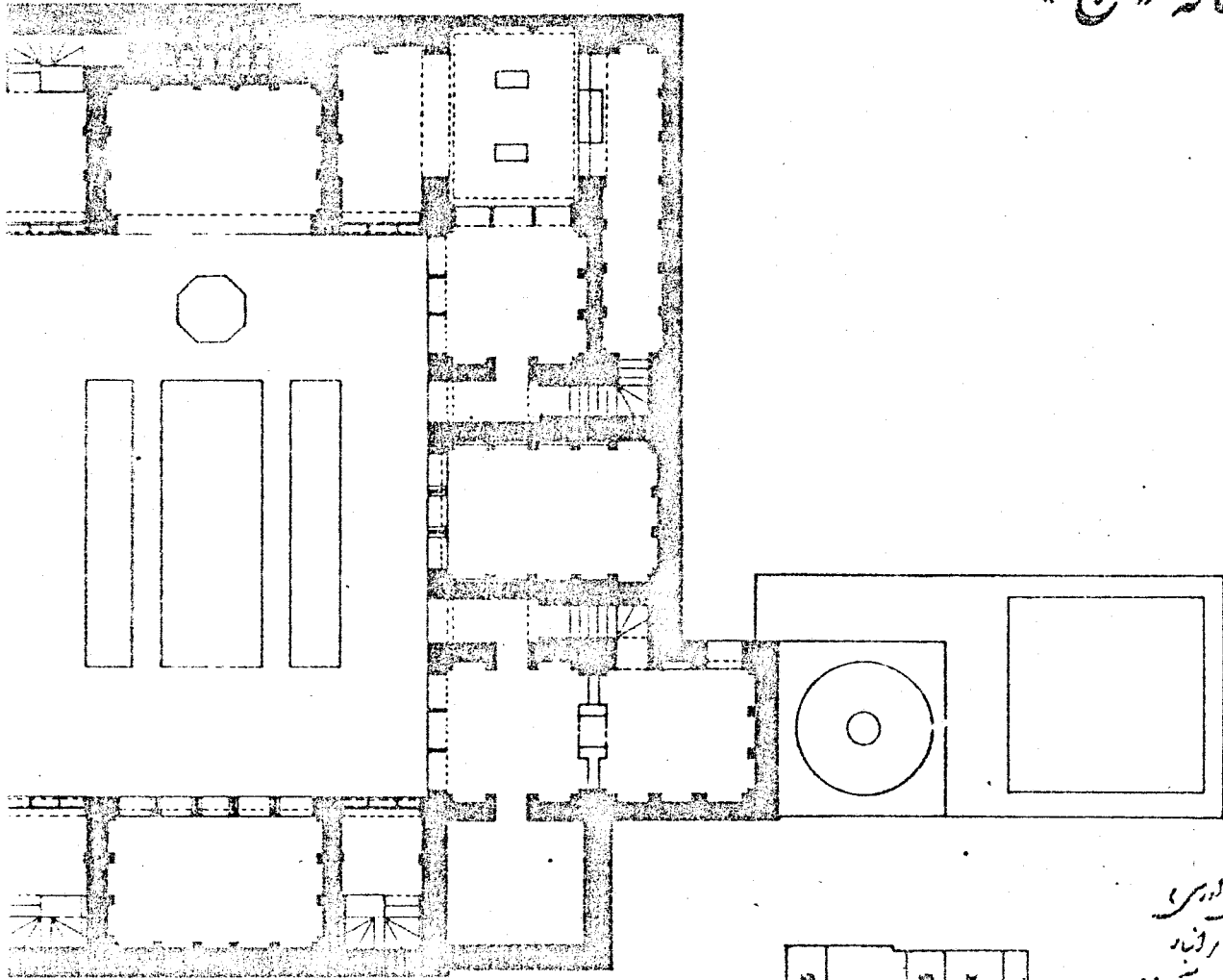

- ۷- سردار زودختر
- ۸- حیضتر
- ۹- دلاخ ارغوانی
- ۱۰- حسابا
- ۱۱- غنیمتگاه
- ۱۲- آقا روبرو بکجه
- ۱۳- اتاق سردار
- ۱۴- اتاق بیخ آبر
- ۱۵- اتاق سردار
- ۱۶- بلاخانه (سردار سردار)
- ۱۷- سردار زودختر
- ۱۸- تشریفخانه و بیخ آب رزقخانه

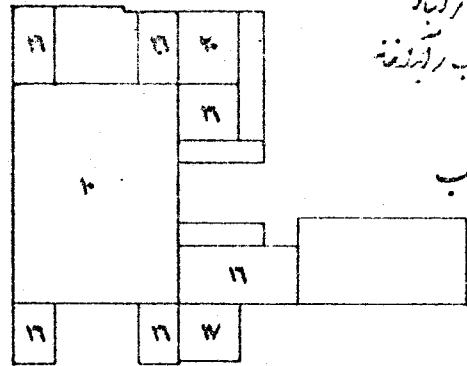

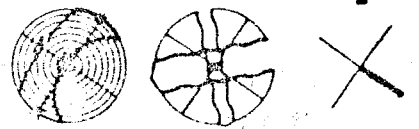
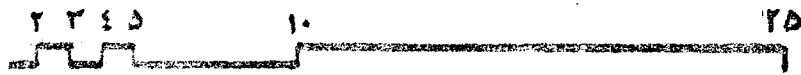
خانه «ج»

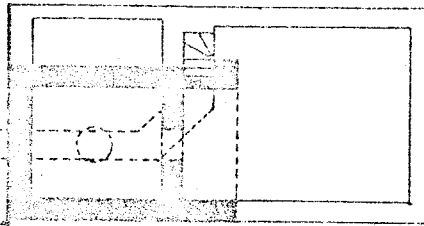
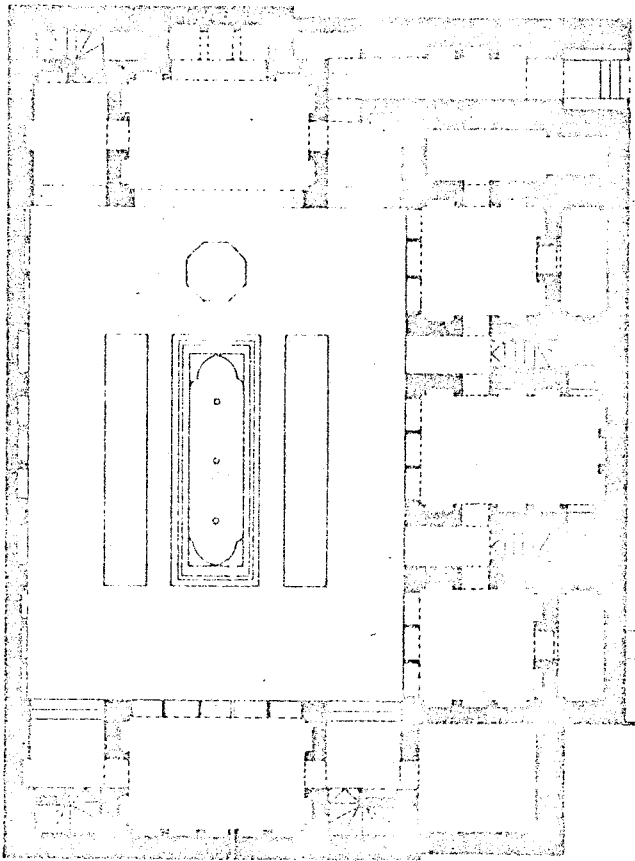
- ۱۶- بلاخانه (سردر و راهرو)
- ۱۷- سرگذر و رستوران
- ۱۸- آشپزخانه و منبع آب در آنجا
- ۱۹- آبریزگاه
- ۲۰- پشتبام و حیاط

الاحاطه

خانه «ع»

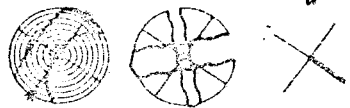
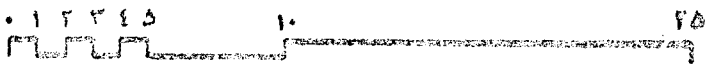

- ۷. سردر
- ۸. منبر
- ۹. دروازه
- ۱۰. میز
- ۱۱. پنجره
- ۱۲. اتاق بزرگ
- ۱۳. اتاق کوچک
- ۱۴. اتاق خواب
- ۱۵. اتاق کتبی

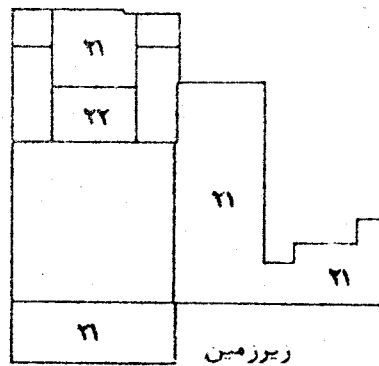
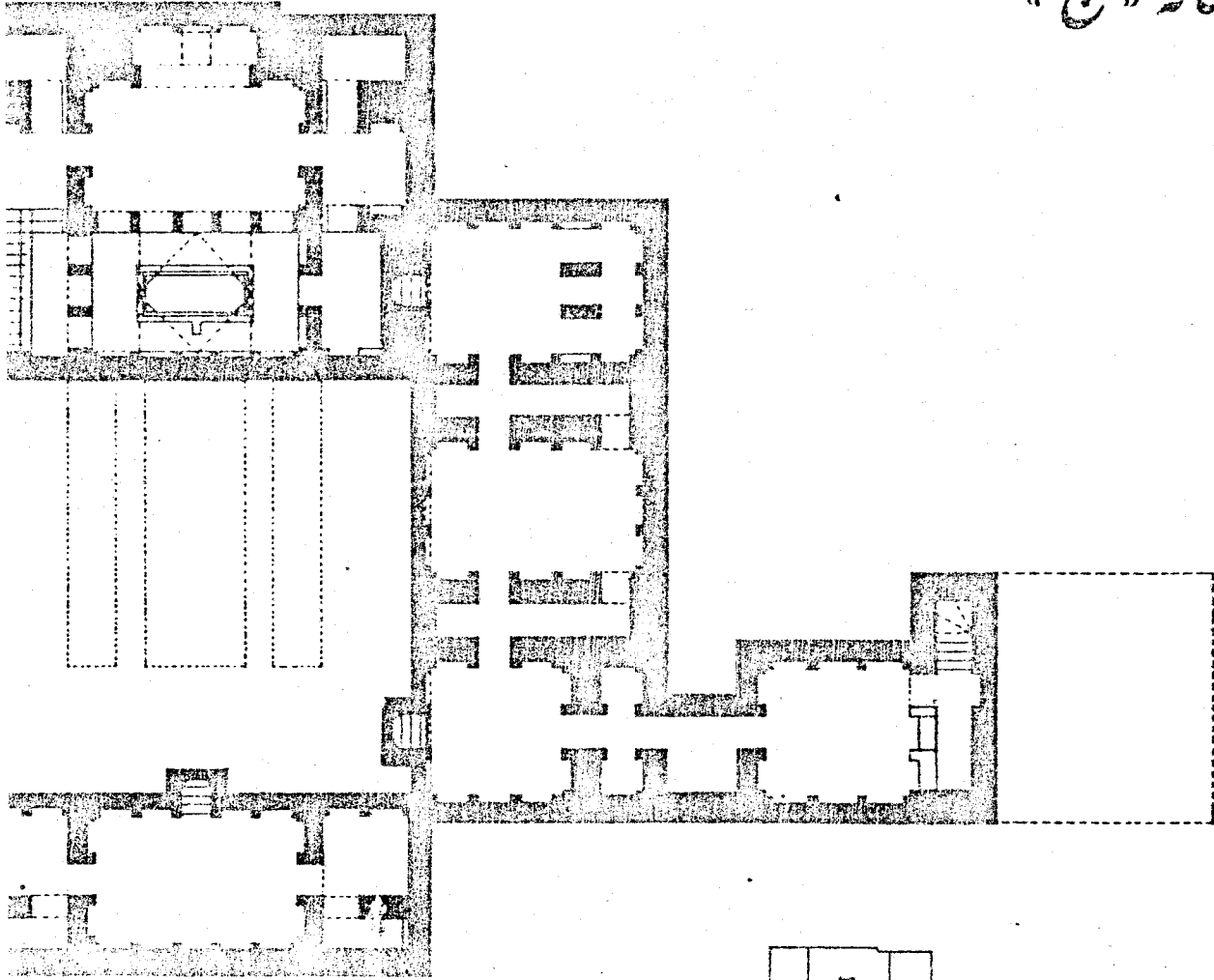
- ۱۶. پلانچه سردر
- ۱۷. سرشیشه
- ۱۸. سرشیشه

۱۱	۲۲	۱۱	۸	۷
			۸	
			۱۳	
			۹	
			۱۳	
			۹	
			۱۳	
۱۱	۱۴	۱۱	۱۷	

مکتب

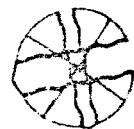
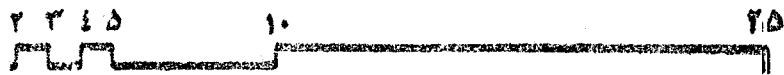

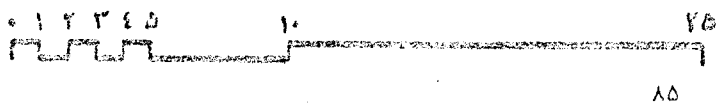
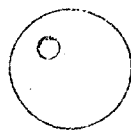
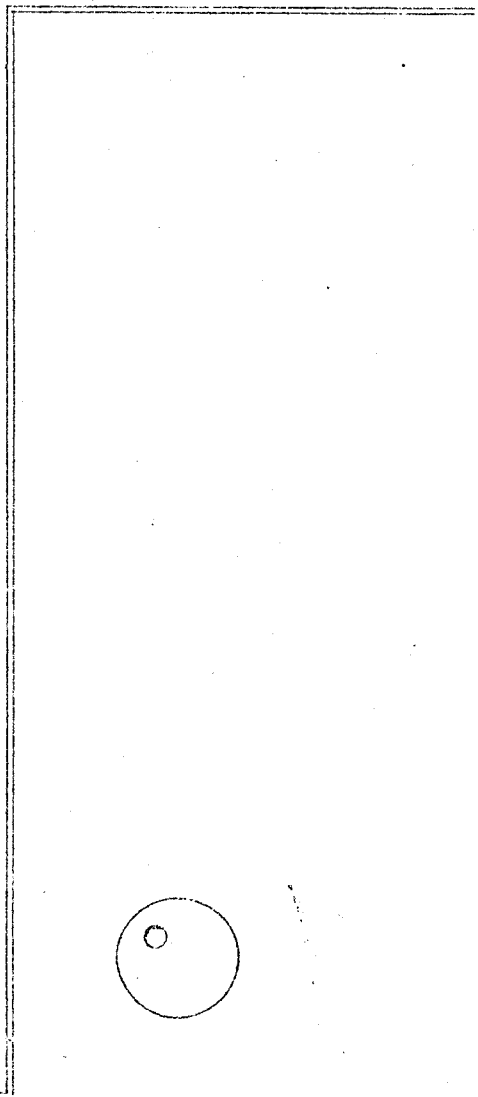
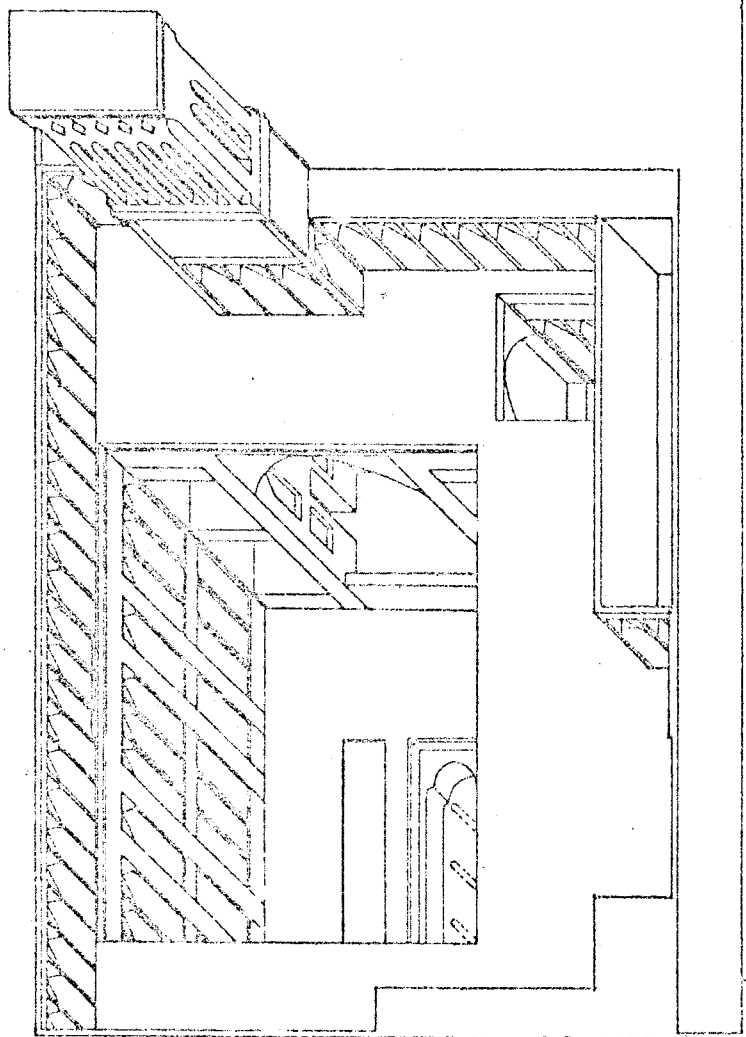
خانه «ج»

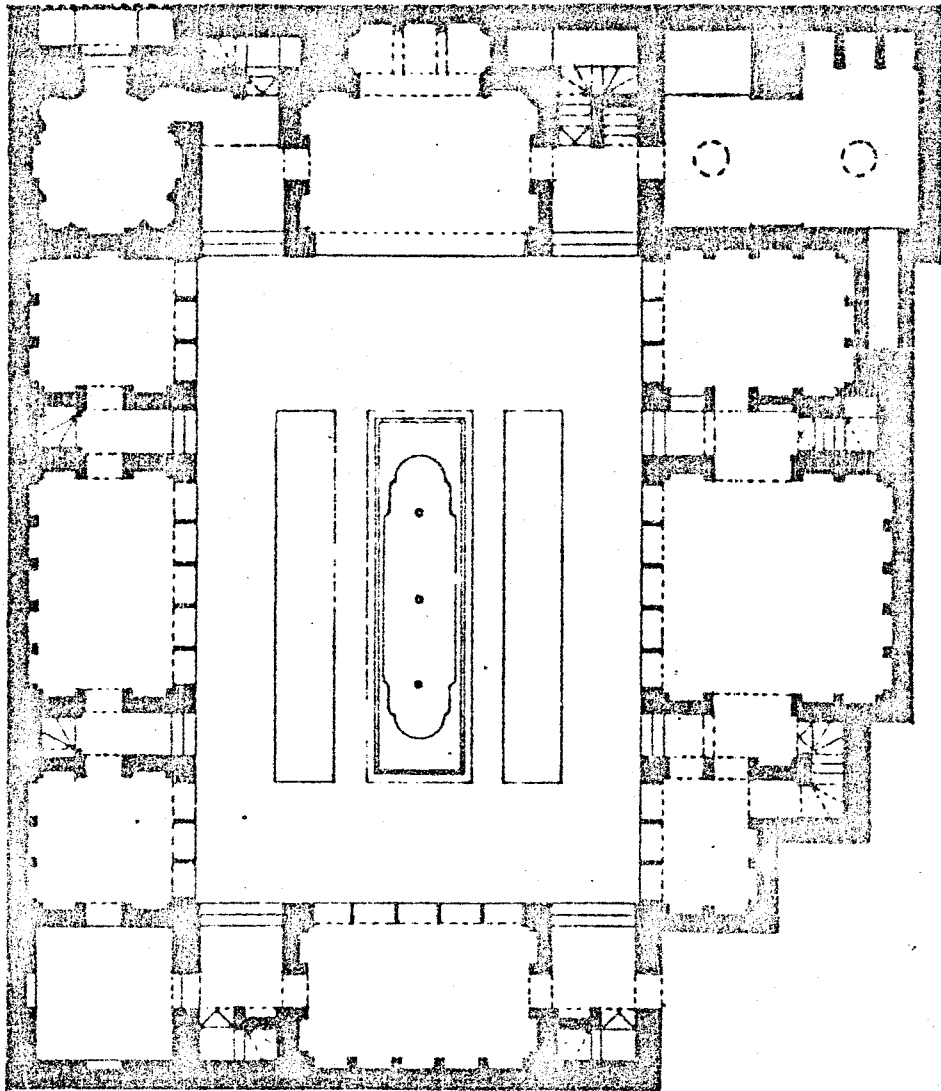
روزمیں

۲۱-۲۱
۲۱-۲۲

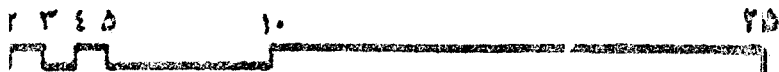
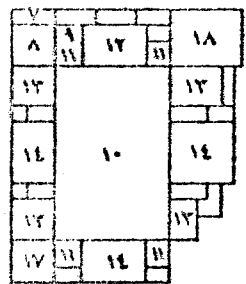

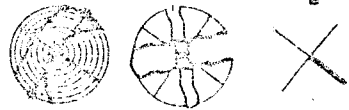
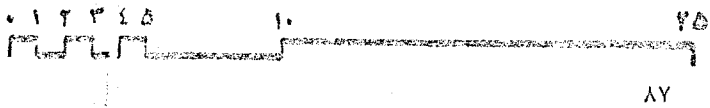
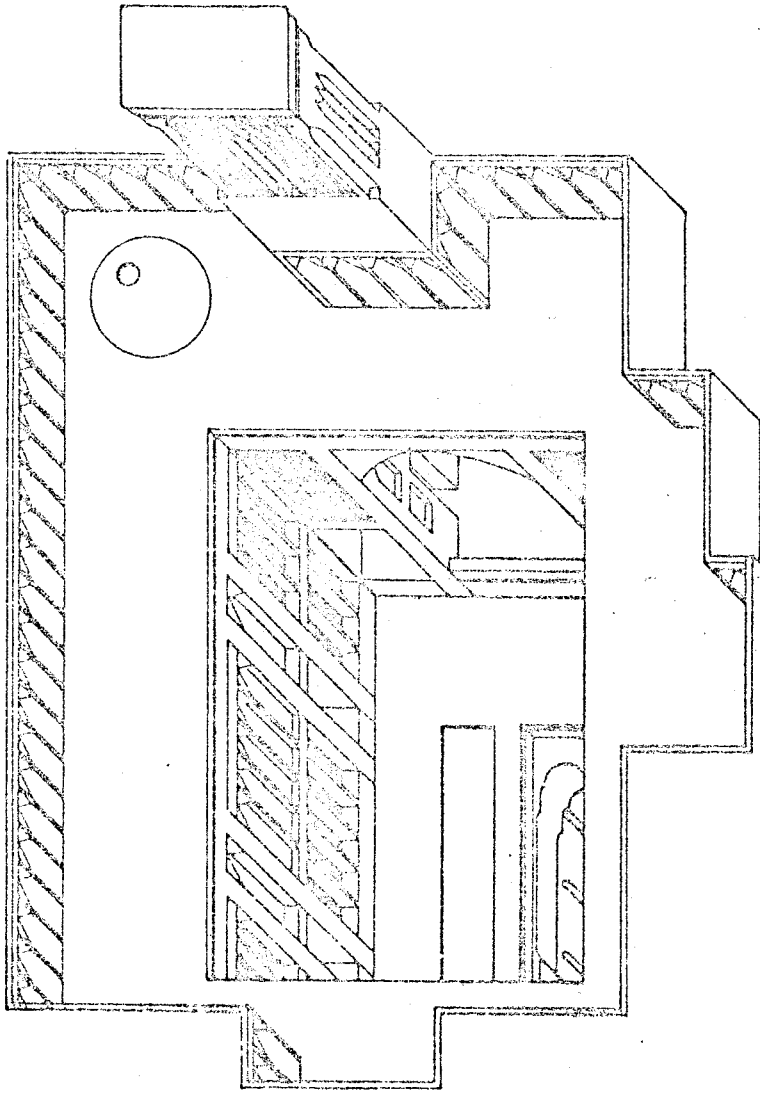

خانه « ۶ »

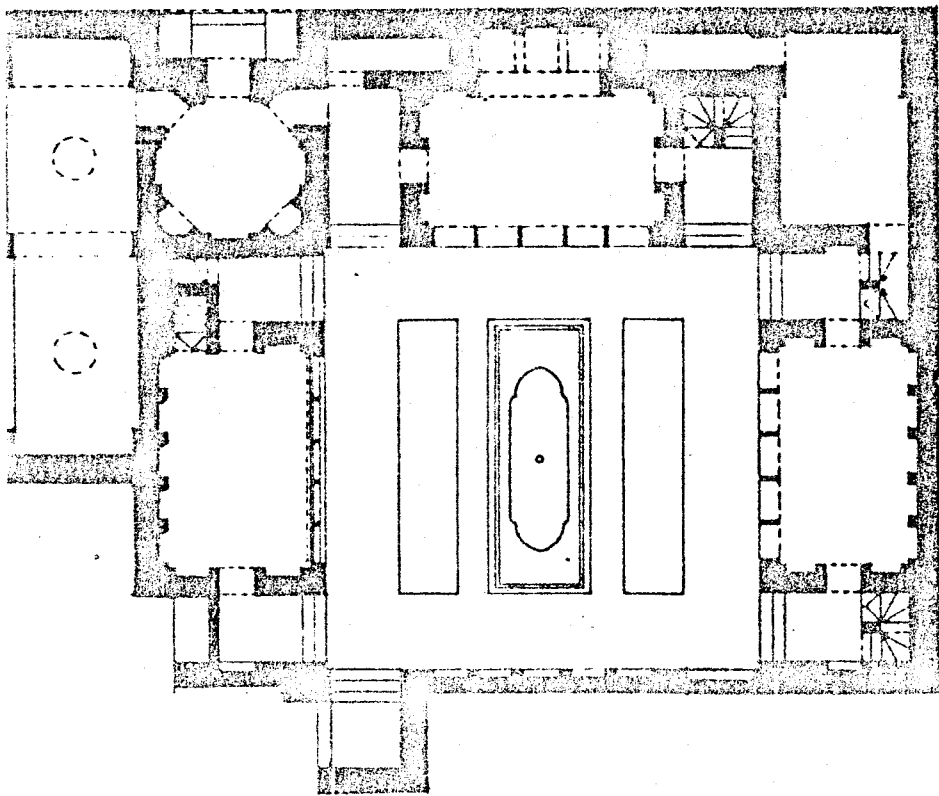

- ۲. سردر و دروازه
- ۸. مشرف
- ۱. دایره ای دروازه
- ۱۰. حیاط
- ۱۱. اتاق
- ۱۲. اتاق
- ۱۳. اتاق
- ۱۴. اتاق
- ۱۵. اتاق
- ۱۱. بلاغچه (سردر و دروازه)
- ۱۷. سردر و دروازه
- ۱۸. سردر و دروازه

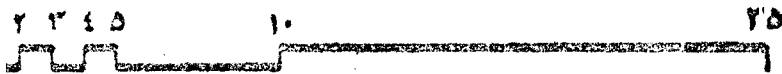
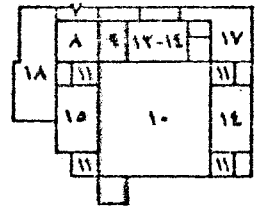

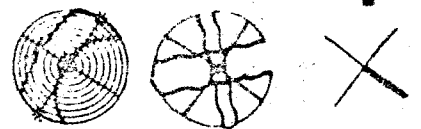
خانه « ۵ »

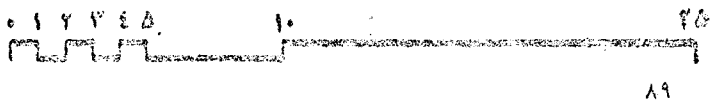
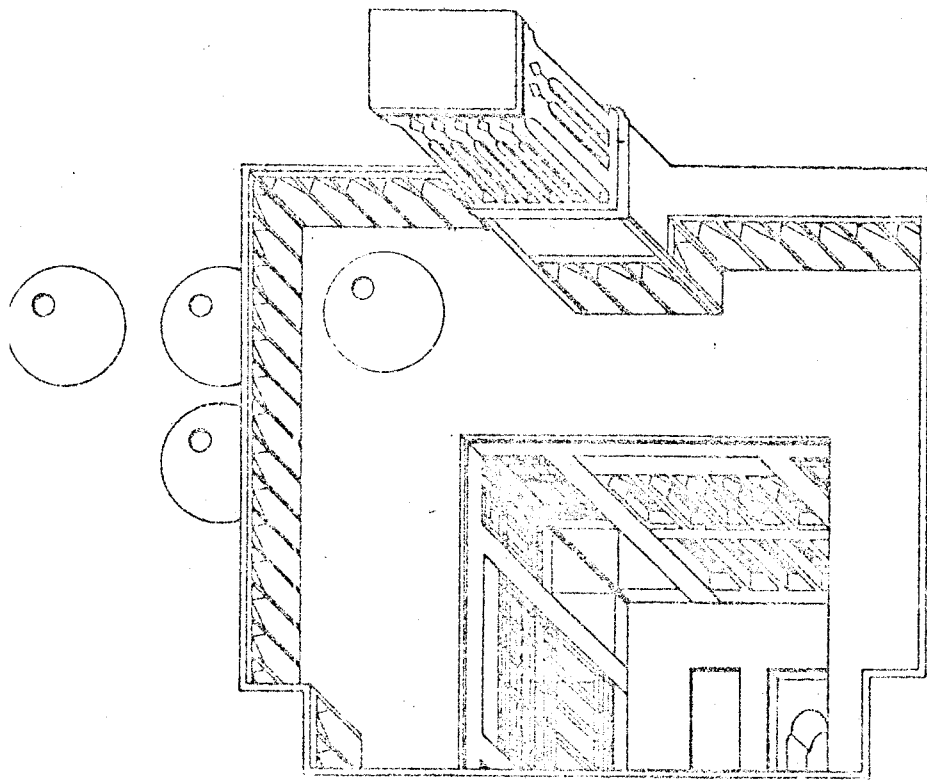

- ۷. مردود نور
- ۸. منبر
- ۹. دالان و جلوس
- ۱۰. سال
- ۱۱. مخزن
- ۱۲. اتاق در پیش
- ۱۳. اتاق سرد
- ۱۴. اتاق نجار
- ۱۵. اتاق کدور
- ۱۶. دهانه سرد در سرد
- ۱۷. سردخانه و پستو آرد
- ۱۸. آشپزخانه و منبع آب و کله قند

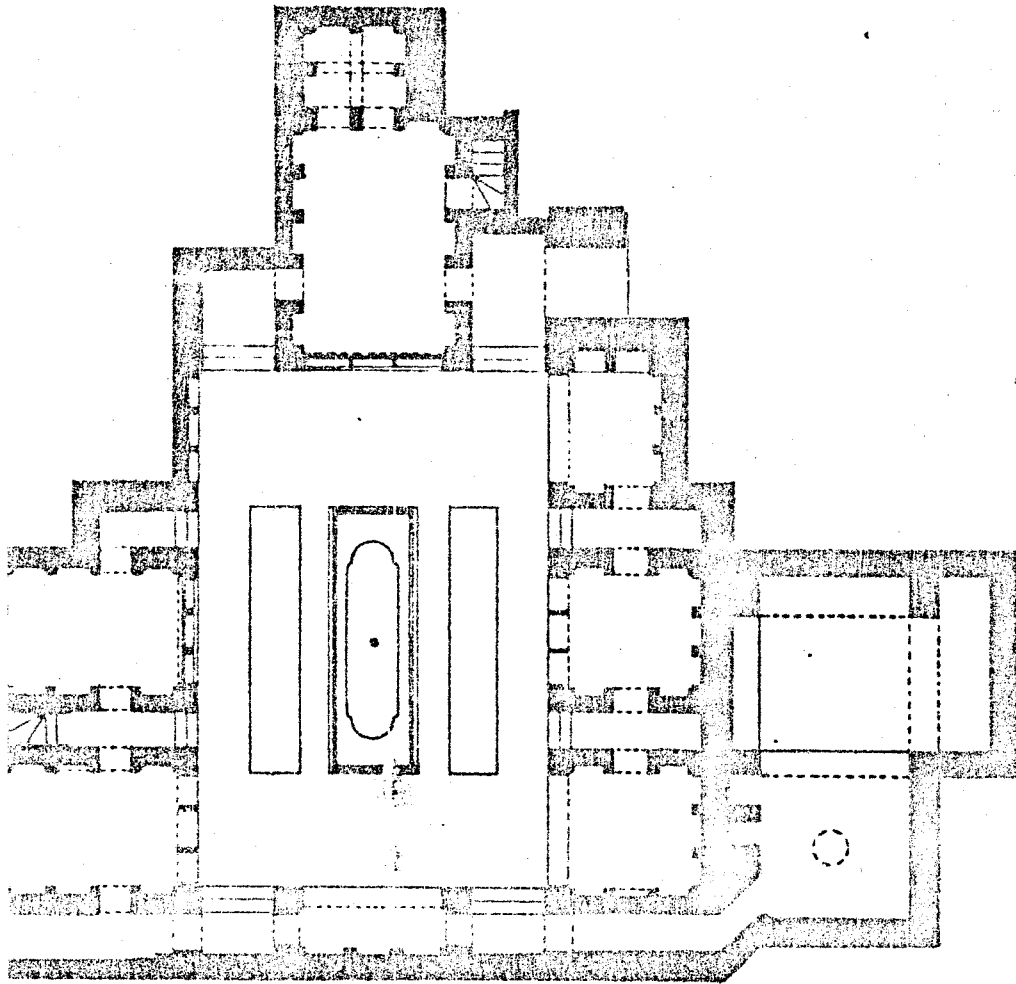

۸۸

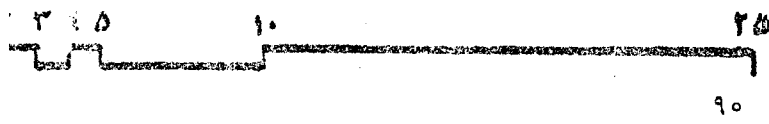
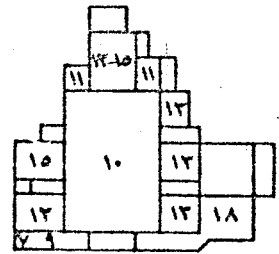

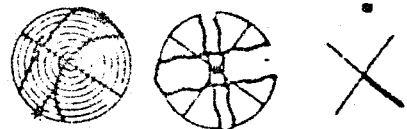
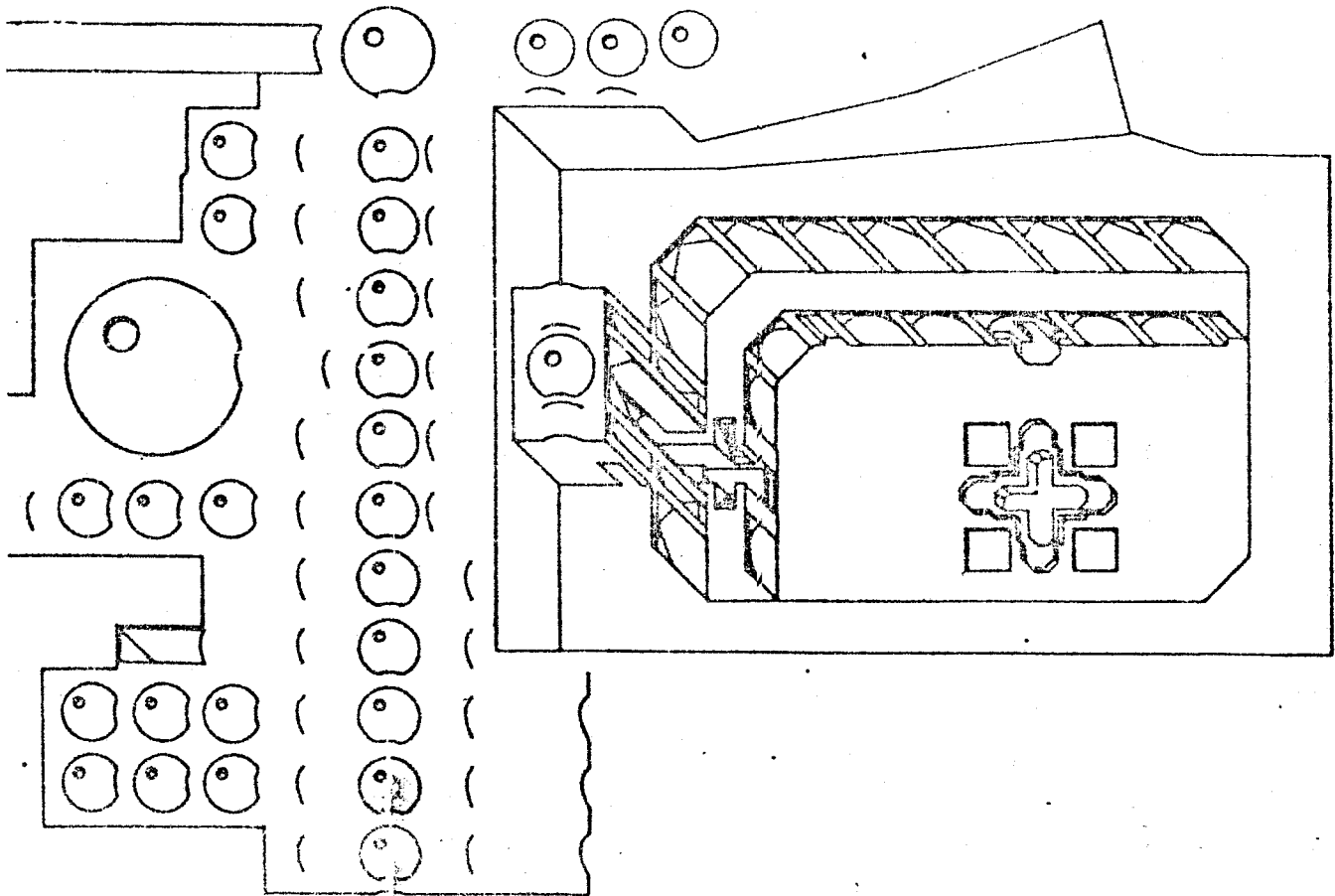
خانه « و »

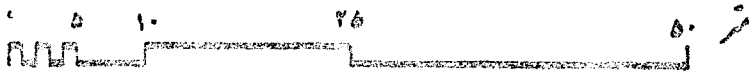
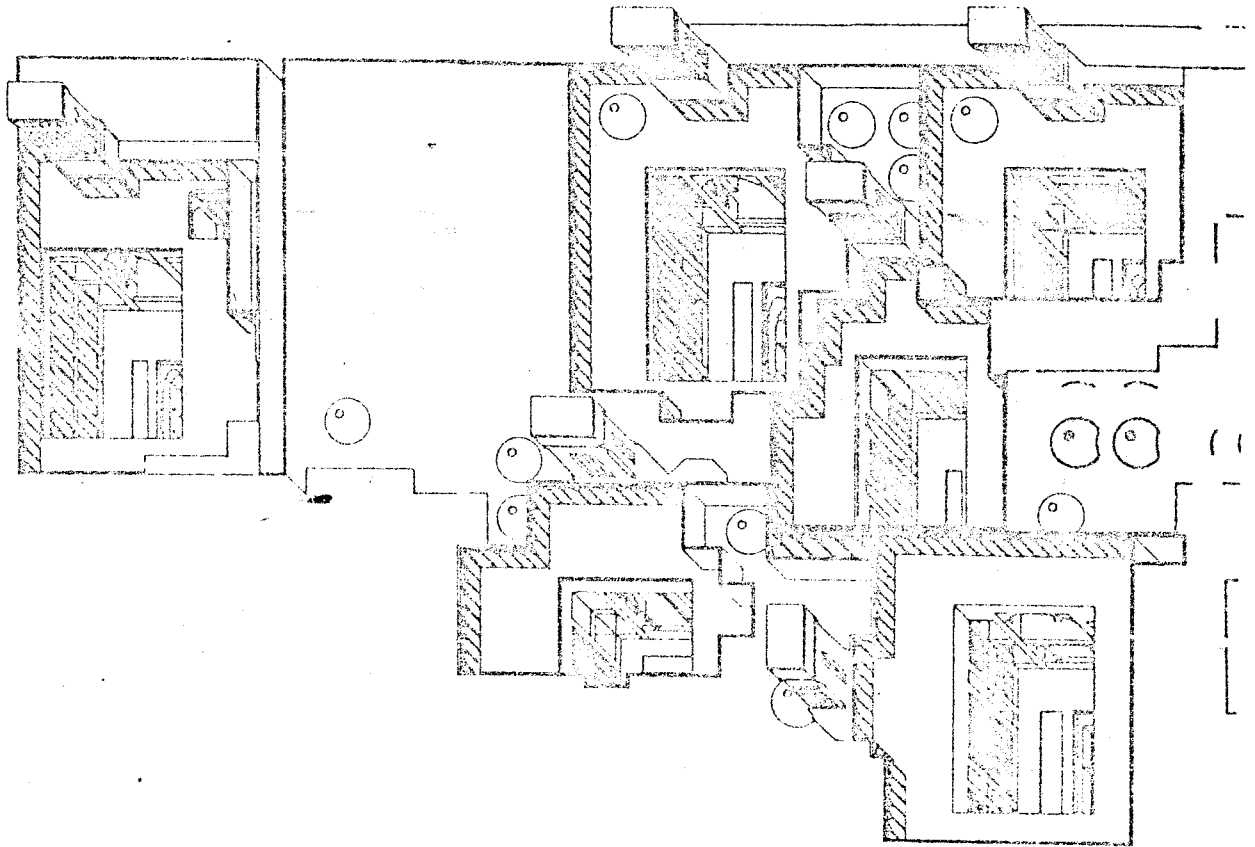

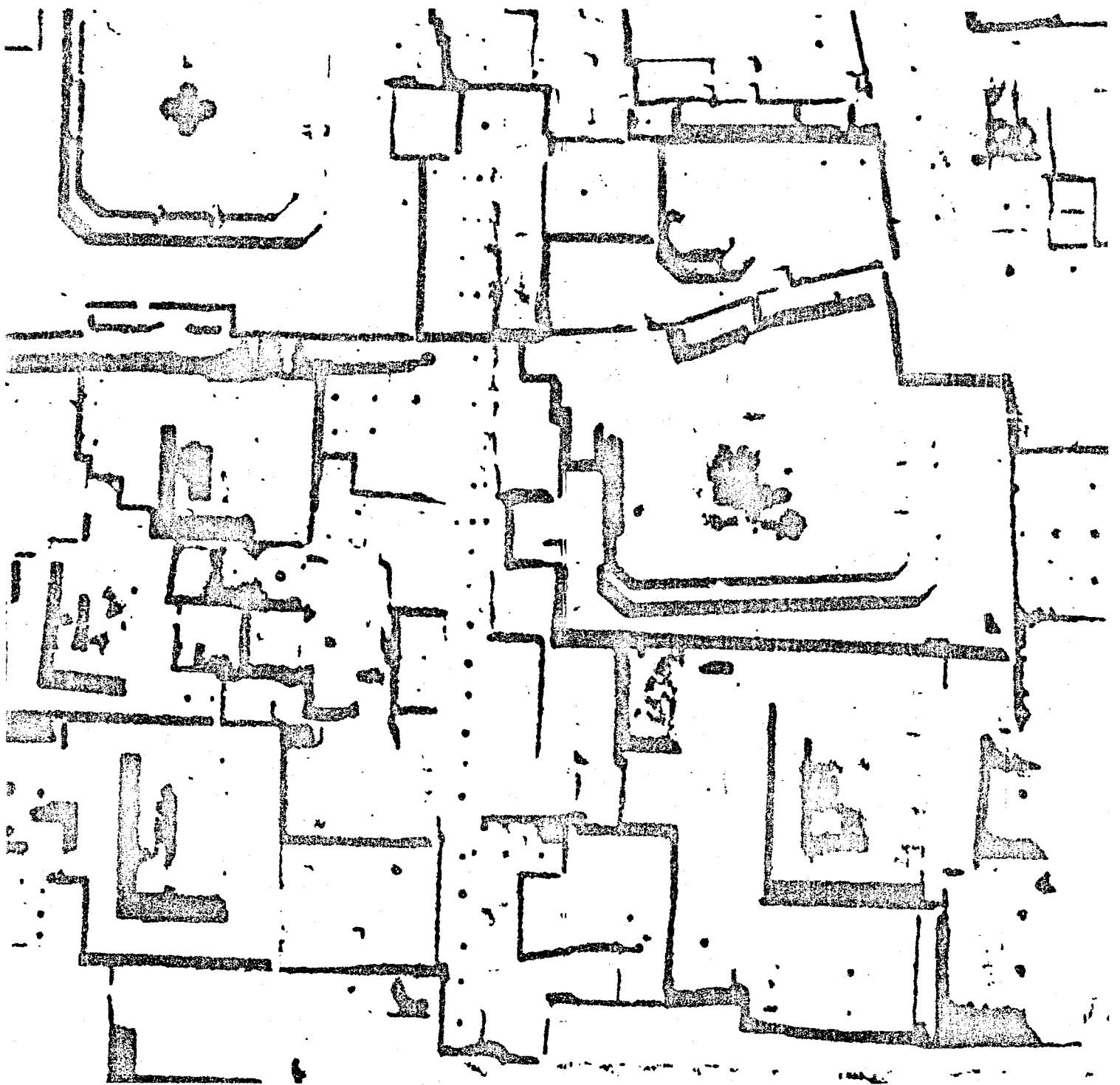
- ۲- سردر زرخور
- ۸- مشنر
- ۱- دالانم رطلابرد
- ۱۰- مسال
- ۱۱- تختگاه
- ۱۲- اتاق و بدجیه
- ۱۳- اتاق سردر
- ۱۴- اتاق پنج کدر
- ۱۵- اتاق کدر
- ۱۶- بلاخانہ سردر (کدر)
- ۱۷- سرگذر و پستو رانبار
- ۱۸- آستینخانه و من آب رانبار

مجموعه مجله مستر، اردو تصویر کشی

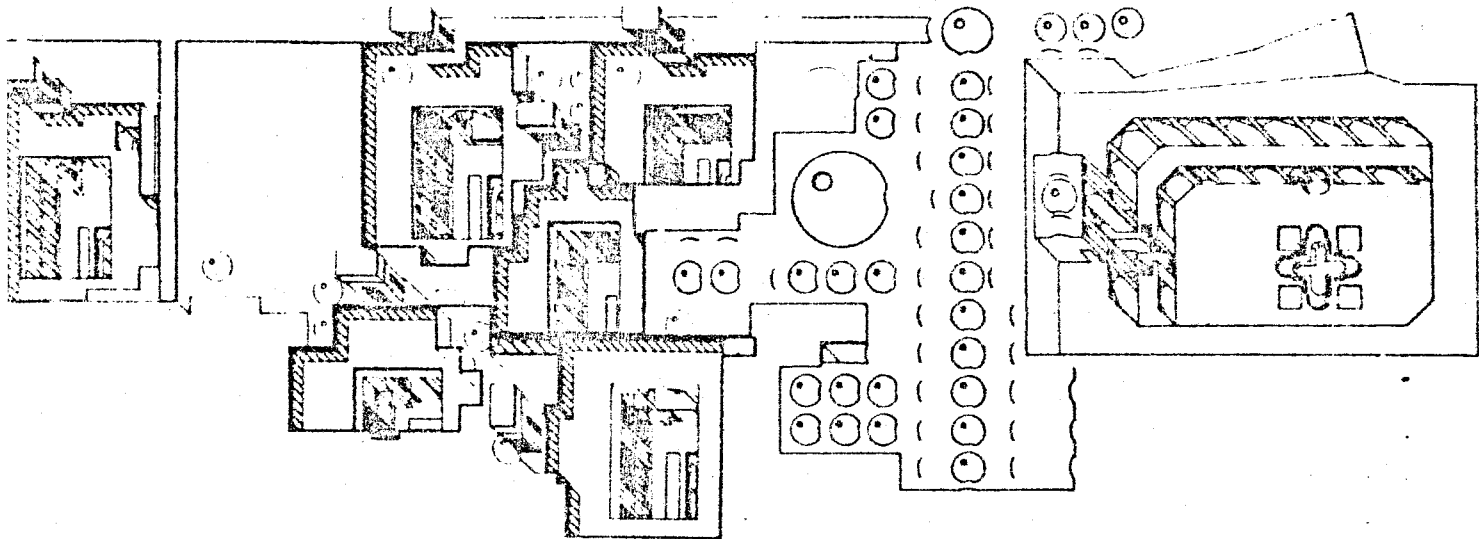

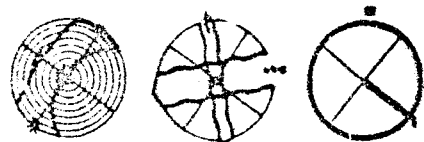
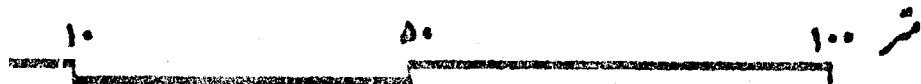
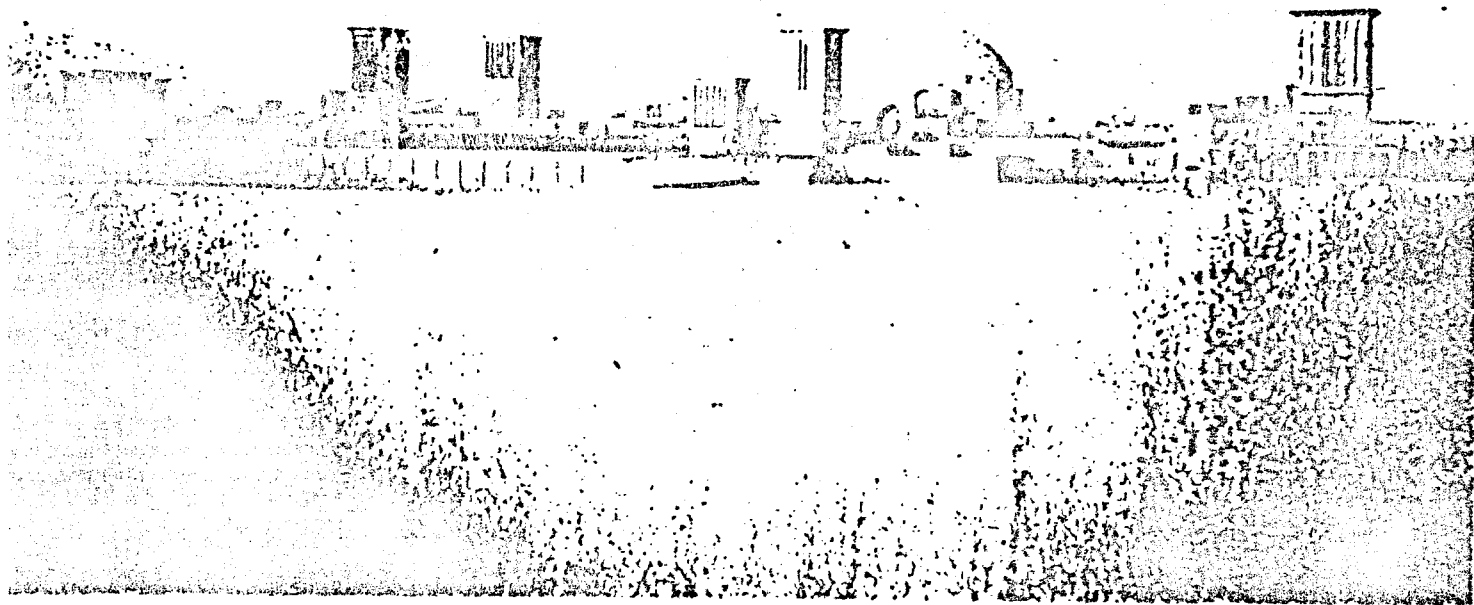
عکس هوایی از بافت محله مطلی

محرک تنبیه

مطره سه بعدی خانه‌های سوره و قسمی از بازار سجد علی . محله منطی

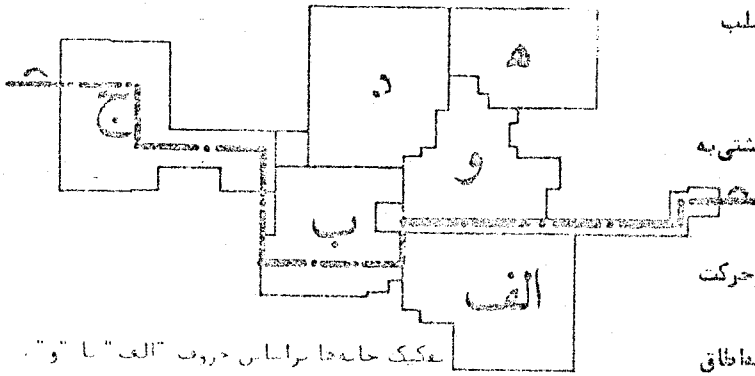

سلسله مزایب در بافت سنتی ، درجات تغییر نما از یک عرصه به عرصه دیگر است ، عرصه خیلی عمومی به عرصه خیلی خصوصی . در مجموعه سونه ، مجاور بازار پنجه علی ، نمایش سلسله مراتب وصول از عرصه حیاتی عمومی " بازار " ، به عرصه خیلی خصوصی " قلب خانه " ، از طریق مقطعی سراسری نمایش داده شده است . در فضای بیرون به درون :

بازار به کوچه - کوچه به دریند - دریند به دشتی - دشتی به دالان - دالان به تخت گاه - تخت گاه به حیاط . در فضای درونی :

در عرصه بسیار خصوصی ، رعایت سلسله مراتب فضائی در حرکت از حیاط به اتاق یا بالعکس است .

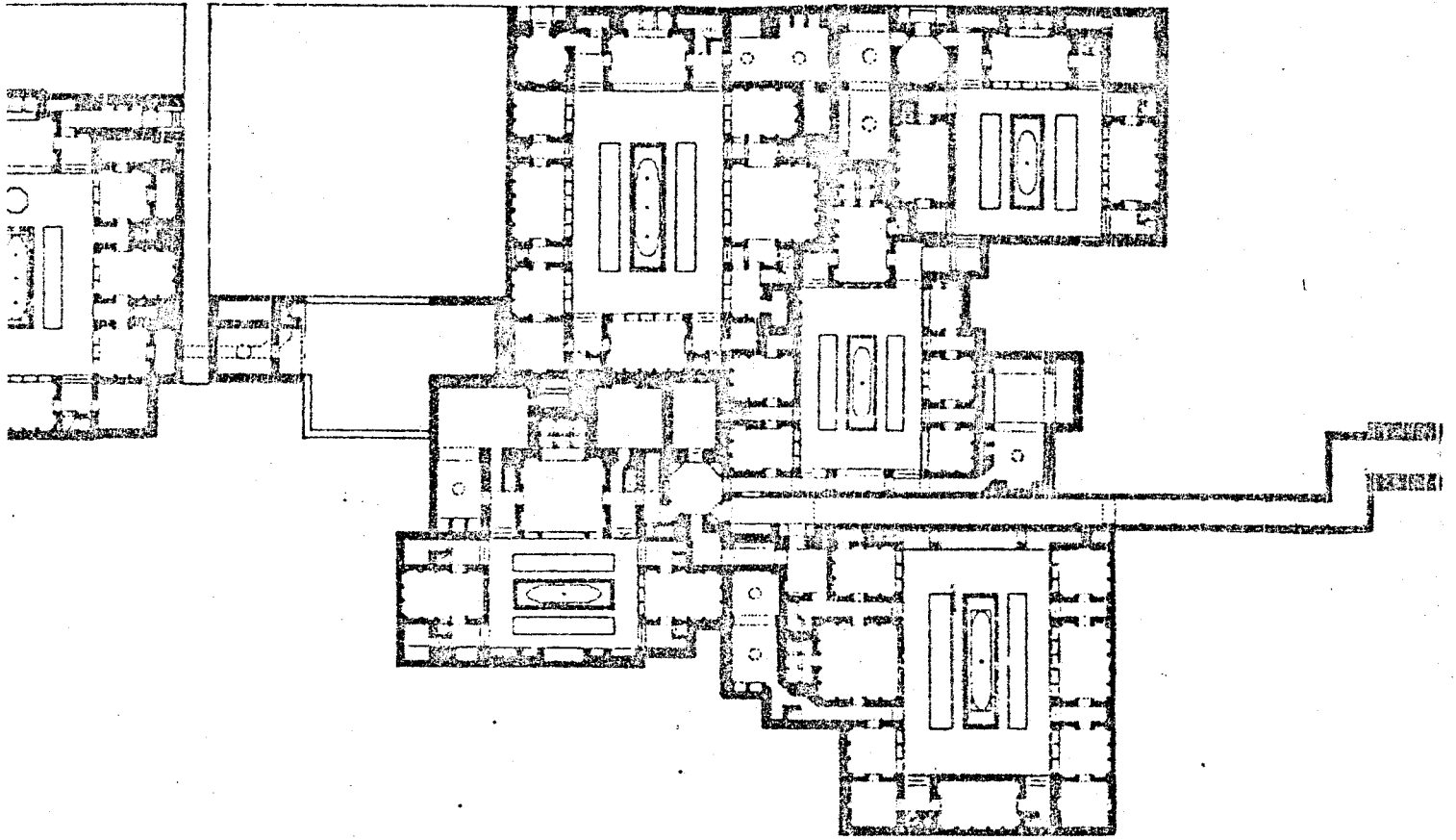
حیاط به تخت گاه - تخت گاه به آستانه در - آستانه در به اتاق حیاط به راهرو - راهرو به آستانه در - آستانه در به اتاق .

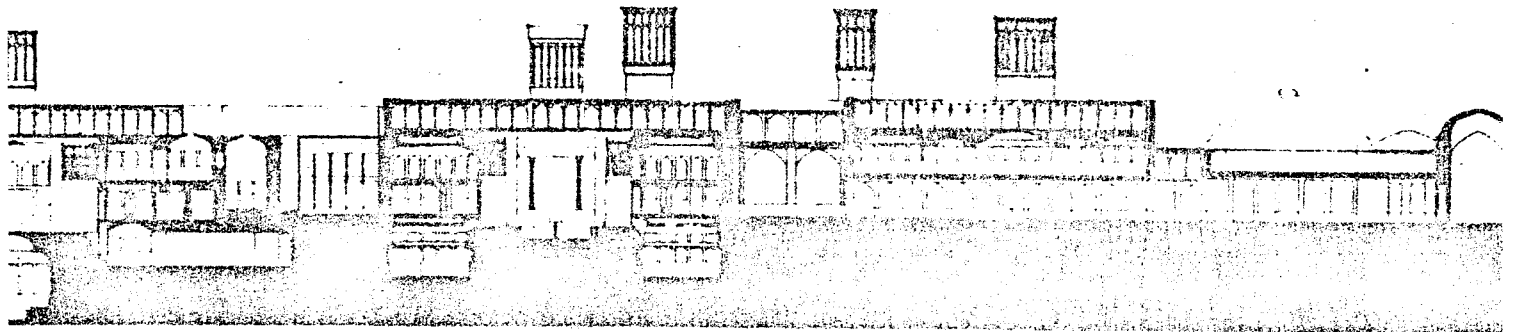
عکسک خانه ها بر اساس حروف الفبا "ا" و "ب"

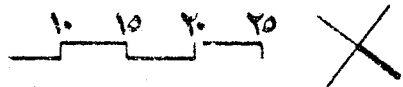
عکس هوایی ، محدوده مورد مطالعه در جوار بازار پنجه علی ، محله منلی .

همسایگی حایبقا در کنار یکدیگر . محله مطلی

مقطع از بازار سبزه علی الی حیاط خانه ردیف "ح" . مجموعه ملک . محله مطلی

الفبا کلاس - حایه - معادل سازی

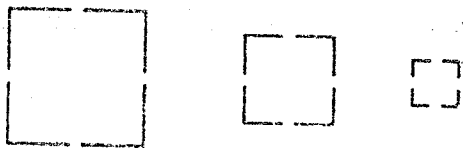
سیار اطلاق ، عناصری لایه دوم فرارمی گیرند ، نظیر هستی و آسرخانه ، این ردیف از فضاها ، هندسی ، مستقل ، درون نگر ، محوری و مرکزی و سرسینه به آسمان ، که تنها از طریق نورگیری در مرکز سقف گنبدی امکان وصول نور و هوا به درون آن میسر است . انواع و اقسام گنبدخانهها در این ردیف قرار می گیرند . بررگی و کوچکی و در مجموع تناسبات متفاوت و مکان فرارگیری آنان در بافت سنی ، عمل کردهای متنوعی بدان محول می نماید .

حالت بلورس و طرح منظم هندسی تک تک فضاها ی حایه سنی ، حجب و محور و ساخت هندسی این واحدهای بلورس برگرد حیاط بر اساس ملاحظات زیست محیطی و رعایت عرضه های خیلی عمومی تا خیلی خصوصی است که کل خانه را می سازد .

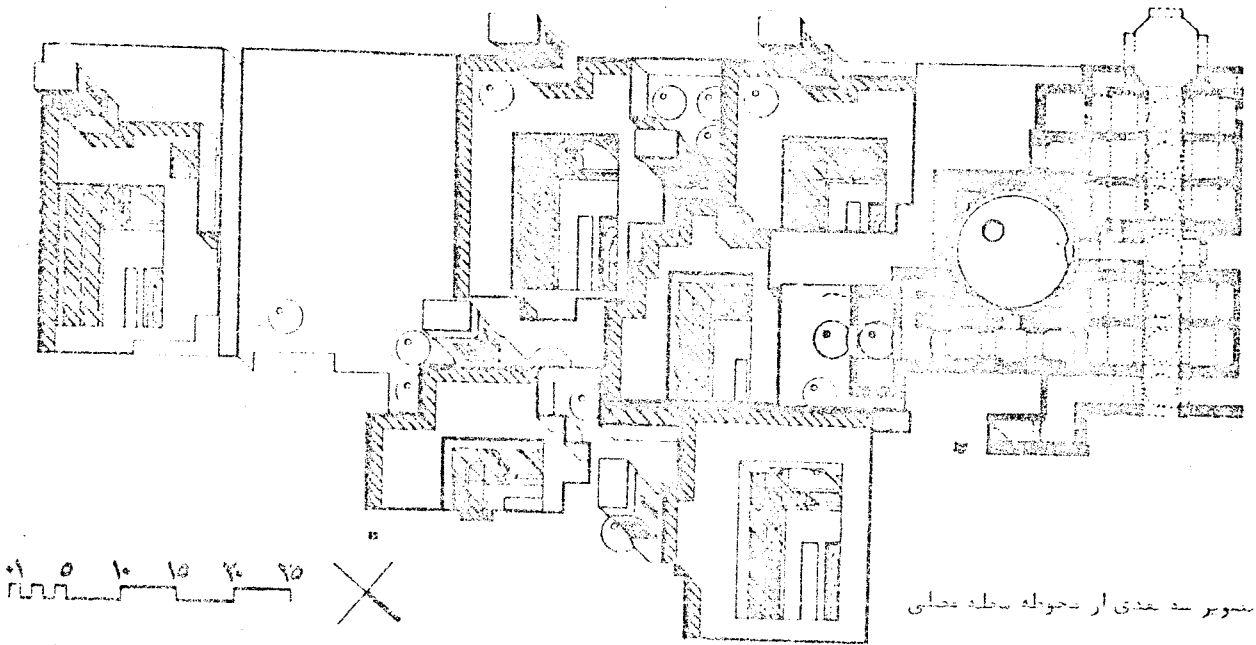
برای طبقه بندی این بلورها ، که در لایه های نور و تاریکی با حیطه سلسله مراتب نسبت به حیاط واقع شده اند ، تعاریف هر یک را بیان می نمائیم .

حیاط : هسته مرکزی ، فضایی با نظم هندسی ، درون نگر ، مستقل ، محوری و مرکزی ، سرگشوده و باز به آسمان است .

اطاق : فضایی با نظم هندسی و متکی به حیاط است ، اطاق کرجه به تنهایی فضای مستقلی است که با نالودهای هندسی توجیه شده است ، اما از یک ضلع به نور ، آب ، هوا و گیاه درون حیاط وابسته و متوجه است . بنا بر این اطاق فضای هندسی متکی تعریف می شود .

برای مثال ، هستی ورودی ، چهارسوق و عساری ، اندازه های مختلف و تناسبات گوناگون این ردیف از عناصر .

در هر یک از ردیف‌های سدگانه بلورها (مستقل سراز، سکی و مستقل سرپسته) ، زیر ردیف‌های متنوعی که صور سبط یا مرکب حاصل از ترکیب آنان با یکدیگر است ، به نامهای سراز ، مسجد ، مدرسه ، عماری ، کاروانسرا و بازار مشاهده می‌شود .
برای ردیف اول ، مصداق حیاط با اندازه و تناسب مختلف از نارنجستان ناصحن مساجد و کاروانسراهای درون و بیرون شهری است .

مصداق ردیف دوم ، "طاق" ، زیر ردیف‌های بسط نخت گاه ، گوسوار ، ارسی ، سهدری ، پنج دری ، تا اشکال مرکب صلیبی یا "شکم دریده" است .

مصداق ردیف سوم ، با تناسب و اندازه‌های مختلف ، زیر ردیف‌هایی با اشکال بسط هشتی ، چهارسوق تا اشکال مرکب بازار و نیمچه‌های بحارتی است .

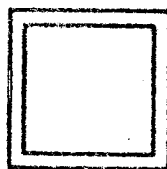
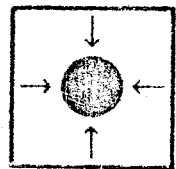
در مجموع ترکیب ، ردیف و با زیر ردیف‌های سه گانه ، با یکدیگر صور مرکب و پیچیده بافت سنتی را می‌سازد .

برای معادل سازی هر یک از سه ردیف از تعاریف آنان بهره می‌گیریم .
حیاط:

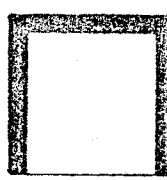
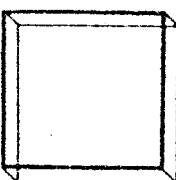
لایه بیرونی حیاط بنا اعتبار نظم هندسی و چهار جهت اصلی با مربع و لایه اتصال بافته آن به اطاق‌ها با مربعی محیط بیرون مربع اول نمایش داده می‌شود و به نشان درون نگری ، مرکز آن با نقطه‌ای مشخص می‌شود .

طاق فضائی هندسی است ، با این نشان با شکل مربع و یک ضلع گشوده به اعتبار نمای انکاء یافتند به حیاط نمایش داده می‌شود

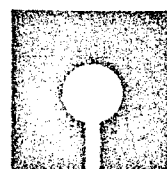
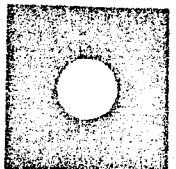
برای معادل سازی ردیف سوم به اعتبار شکل هندسی آن مربع و سقف و آسمانه آن شکل دایره محاط شده درون مربع و برای نمایش درون نگری و بزرگتر سعی آن از دایره‌ای کوچک در مرکز دایره بزرگ استفاده می‌شود .

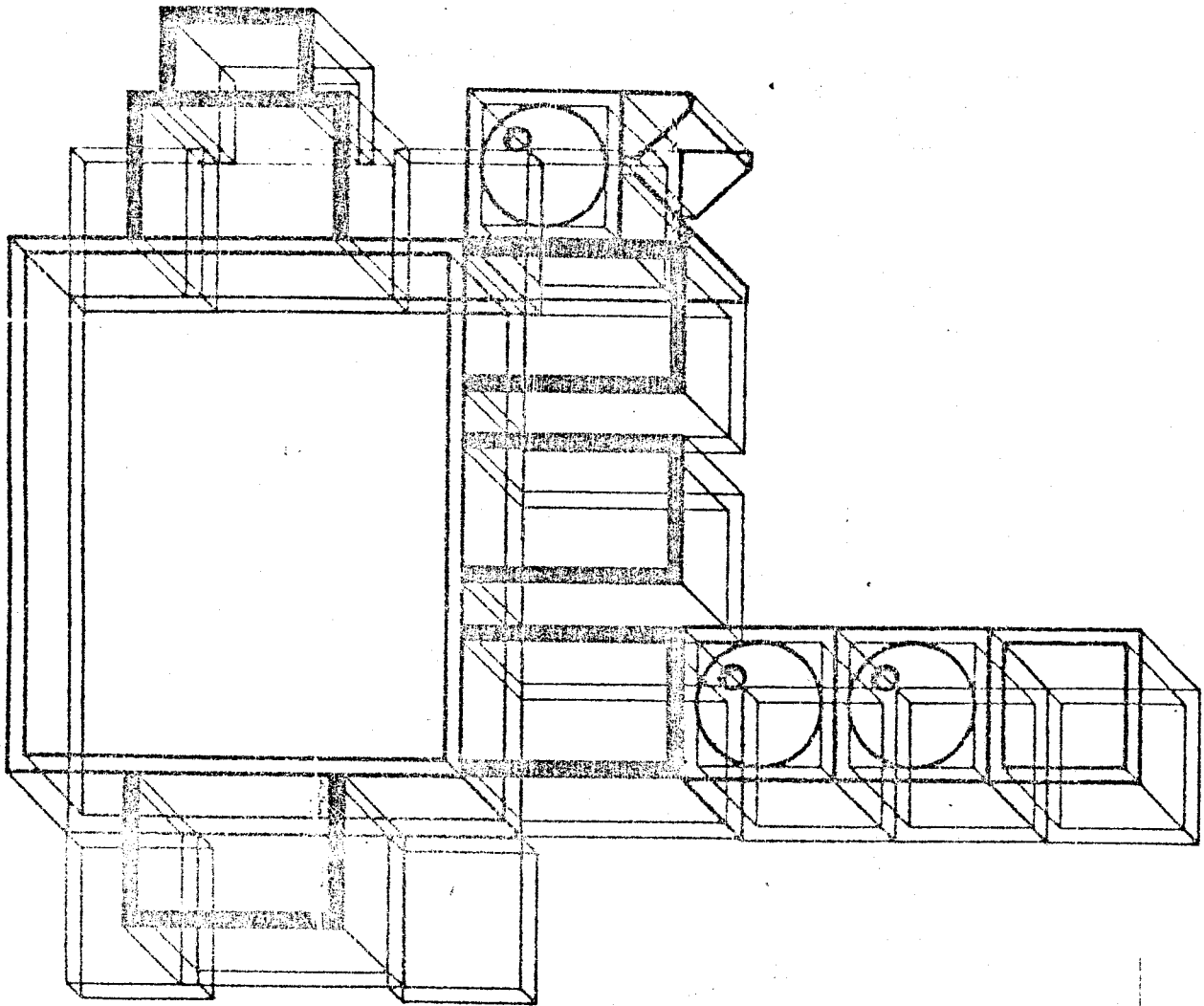
ردیف اول

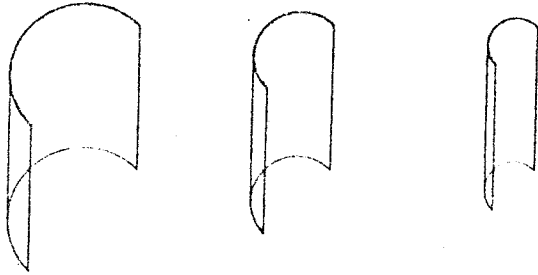
ردیف دوم

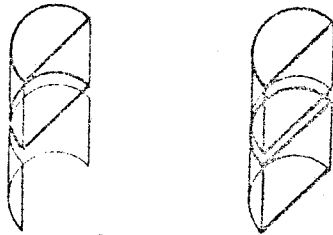
ردیف سوم

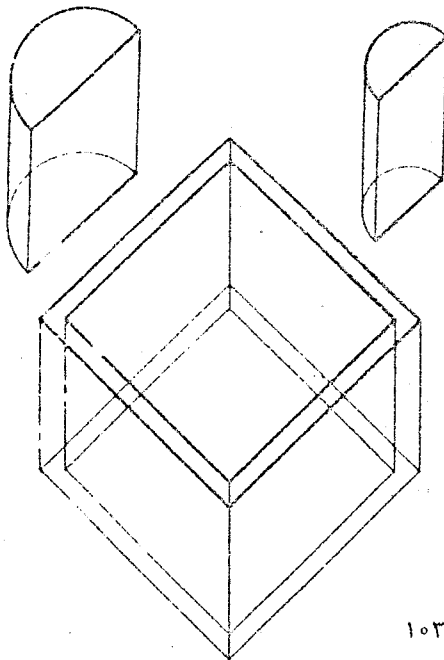
معدلسازی حلقه "ح" - مکانهای بار و سنه

نقطه

بناخته (سایه زدن)

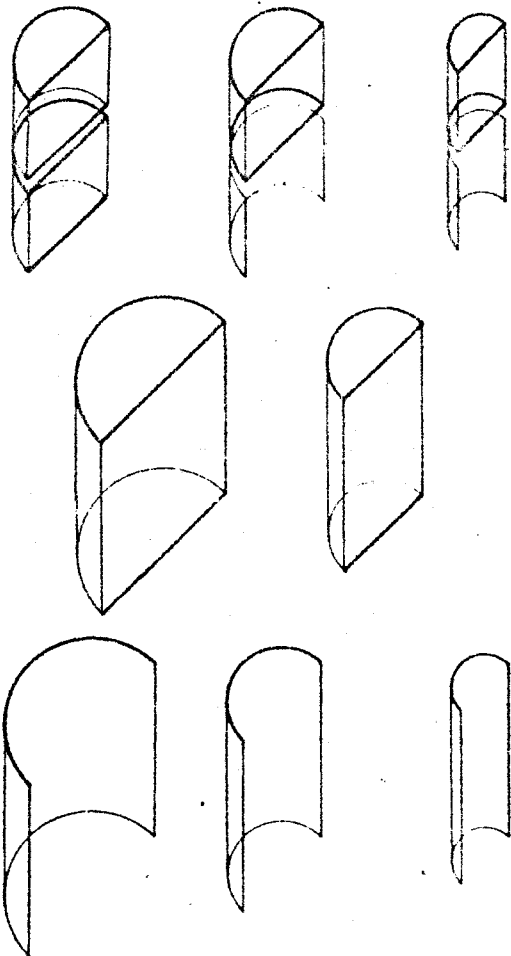
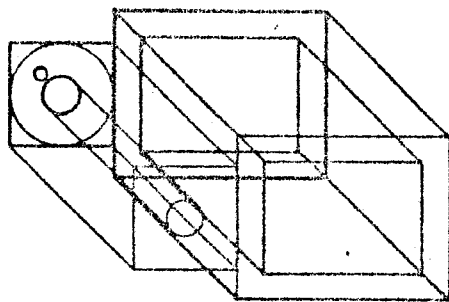
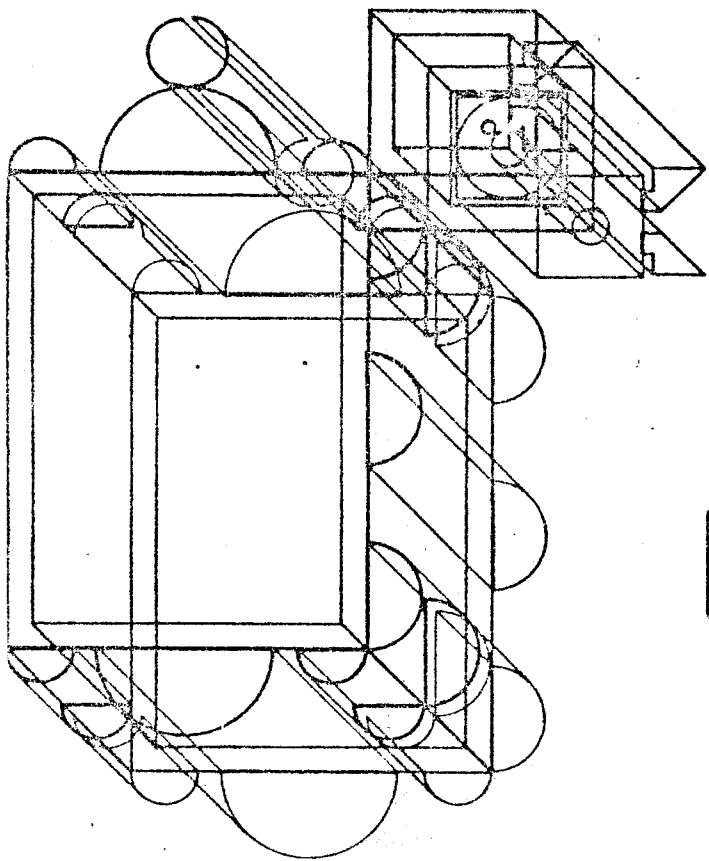

از فرادرس

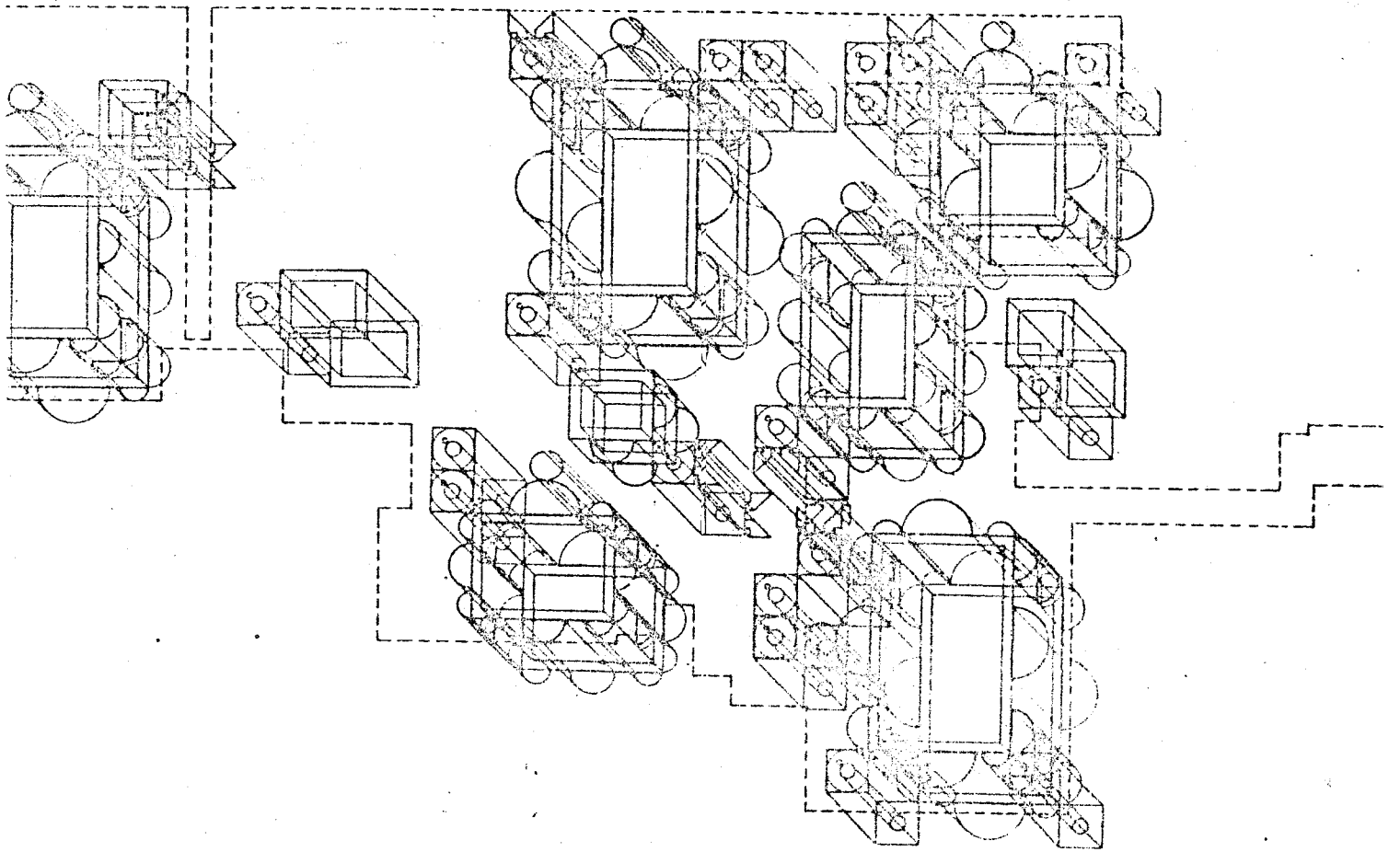
از فرادرس

از فرادرس

میتا

ترکیب معادل های فضا ، خانه های نمونه ، منظره منطقی .

معادل سازی مجموعه خندها . مجلد محلی .

کتابخانه فارسی / بیگانه

BOZZIA, F.F.,
Gloster Arboretum: Development of a Master plan as a teaching Laboratory.
 unpublished thesis, Baton Rouge 1975.

ROMLAN, N. and BAEHRIAR, L.,
The Sense of Unity - The Sufi Tradition in Persian Architecture.
 Chicago Press, Chicago 1971.

AKHFIAR, L.,
Sufi: Expressions of the Mystic Quest.
 Thames and Hudson, London 1976.

RCKHARDT, T.,
Art of Islam: Language and Meaning.
 trans. Gholamreza Avani, The Bulletin of the Iranian Academy of Philosophy, Vol. II No. 2, 1967.

OSTE, P.,
Monuments Modernes de la Perse.
 Paris 1867.

TINGHAUSEN, R.,
Unity and Variety in Muslim Civilization.
 University of Chicago Press, Chicago 1955.

HEZELBASII, M.R.,
Art des Jardins islamiques, periode Moghol.
 unpublished Thesis, Paris 1982.

an. Desert Miracle,
National Geographic, Official Journal of the National Geographic Society. Vol. 147, No.1, Washington, D.C. 1975.

ICHELL, G.,
Architecture of Islamic World.
 London 1978.

AMSEY and SLEEPER,
Architectural Graphic Standard.
 The American Institute of Architects, New-York 1970.

DURDEL, J., *Mosquee et Madrasa.* in *Cahier de Civilisation Medievale.* Paris 1970.

امتار، ایرج، یادگارهای یزد، انتشارات انجمن آثار ملی، تهران، ۱۳۵۴.

پورافکاری، ن. شیوه‌های مسکن تقسیم آب در ایران، هنر و مردم، انتشارات معاونت فرهنگی، تهران، ۱۳۵۸.

تابتی، حبیب‌الله، جنگلهای ایران، موسسه انتشارات فرانکلین، تهران، ۱۳۵۷.

تابتی، حبیب‌الله، جنگلهای ایران، درختان و درختچه‌های ایران انتشارات سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی، تهران، ۱۳۵۵.

پیام، نشریه ماهانه بونسکو، تهران، ۱۳۵۶.

جعفری، جعفر بن محمد بن حسن، تاریخ جعفری یزد، با اهتمام: ایرج امتار، انتشارات نگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۴۴.

کاتب، احمد بن حسین بن علی، تاریخ جدید یزد، با اهتمام: ایرج امتار، موسسه انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۵۷.

مستوفی، م. م. جامع مفیدی، با اهتمام: ایرج امتار، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۴۵.

هروی، ق. ی. ن.، ارشاد الزراعه، با اهتمام: محمد مشیری، موسسه انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۵۶.

واژه نامه

آجر: حشنی که در کوره پخته باشد، خست پخته.
 آجر لعاب دار: آجر لعاب دار دارای یک سطح کاسی مانند است.
 آشکار: ظاهر، هویدا، بارز، مشهود.
 آلت بندی چوبی: کره سازی چوبی، بخش هایی که از ترکیب اسکال
 هندسی ساده بدون اجزاء تشکیل شده است.
 ارسی: به پیجره هایی گفته می شود که بغای اطاق را از کف تا سقف
 ببندد.
 اسپر: دیوار یا نیچه، غیر نارسر جدا کننده قسمت های مختلف
 ساختمان. دیوارهایی که فقط برای جدا کردن اطاق از قسمت،
 محاور یا از حیاط ساخته می شود (اسپر پست و اسپر پیش)
 اندرونی: خانه ای که پشت حاشه دیگر واقع باشد و مخصوص رن و
 فرردان و خدمتگاران بود.
 ایوان: بخش مسقف از ساختمان که جلوی آن نارسر و در و پنجره
 ندارد و مسقف به حیاط است.
 یادگیر: برچی که هوای خنک و باد را از قسمت مربع بنا گرفته
 و به داخل ساختمان می کشاند و در ضمن هوای گرم داخل
 ساختمان را در جهت مخالف وزش باد در اثر مکش تخلیه
 می کند.
 بالاحاشه: اطافی که در طبقه فوقانی ساختمان فرار دارد.
 بهار حواب: معمولا " روی پشت بام و در ارتفاع قسمت رو باری
 هست که برای حواب در ست ها از آن استفاده می شود.
 بیرونی: عمارت و حیاطی که به عمارت اندرونی متصل و مخصوص
 پذیرائی میهمانان بوده است.

پاسویه: آبرو کردا کرد حوص (پاسود خارجی) سکوی داخلی -
 (پاسویه داخلی) .
 پسو: اسار کوچکی است که پشت اطاق یا در کنار اطاق -
 می شود.
 پهبان: سهغه - پیوسته - پهبان .
 نالار: اطاق بزرگ یا سالن، در برد به اطاقها یا ایوانهای بر
 گفته می شود که حلویین بار و به هوای آزاد راه داشته یا
 برار: سطح برار
 برینه: تاریکه هایی که بین حوص و باغچه ساخته می شود .
 سوره: سوراخ فوقانی آسیا که آب از آن روی بره های آسیا رز
 یون: آستان - کلخس .
 حام: قطعه سسته .
 حوی بریده: رشته ای که از راه اصلی فتاب در ریسر رهنس م
 می کشند (مسرند) در جای دیگر جایی روی آن رده
 آتش استفاده می کنند .
 حوص: خانی که برای نگهداری آب سارند .
 حیاط: به قسمت رویار و سرکشاده بنا حیاط گفته می شود. بطور
 کلمه، حیاط به محوطه هایی اطلاق می شود که چهار طرفش د
 یا ساختمان باشد .
 حش: کانی که در قالب چهارگوش ریخته و شکل داده اند .
 حیز: موج، کوهه، آب، ارتفاع .
 درگاه: دروازه - باب .

آجر: حشنی که در کوره پخته باشد، خست پخته.
 آجر لعاب دار: آجر لعاب دار دارای یک سطح کاسی مانند است.
 آشکار: ظاهر، هویدا، بارز، مشهود.
 آلت بندی چوبی: کره سازی چوبی، بخش هایی که از ترکیب اسکال
 هندسی ساده بدون اجزاء تشکیل شده است.
 ارسی: به پیجره هایی گفته می شود که بغای اطاق را از کف تا سقف
 ببندد.
 اسپر: دیوار یا نیچه، غیر نارسر جدا کننده قسمت های مختلف
 ساختمان. دیوارهایی که فقط برای جدا کردن اطاق از قسمت،
 محاور یا از حیاط ساخته می شود (اسپر پست و اسپر پیش)
 اندرونی: خانه ای که پشت حاشه دیگر واقع باشد و مخصوص رن و
 فرردان و خدمتگاران بود.
 ایوان: بخش مسقف از ساختمان که جلوی آن نارسر و در و پنجره
 ندارد و مسقف به حیاط است.
 یادگیر: برچی که هوای خنک و باد را از قسمت مربع بنا گرفته
 و به داخل ساختمان می کشاند و در ضمن هوای گرم داخل
 ساختمان را در جهت مخالف وزش باد در اثر مکش تخلیه
 می کند.
 بالاحاشه: اطافی که در طبقه فوقانی ساختمان فرار دارد.
 بهار حواب: معمولا " روی پشت بام و در ارتفاع قسمت رو باری
 هست که برای حواب در ست ها از آن استفاده می شود.
 بیرونی: عمارت و حیاطی که به عمارت اندرونی متصل و مخصوص
 پذیرائی میهمانان بوده است.

رف: طاقچه‌ای که در دیوار اطاق یا کج، گل، حبه و غیره سارند و بر روی آن چیرها گذارند.

زمان: دور - عهد.

سهدری و پنج دری: اطاق‌هایی هستند که در نمای آنها به ترتیب سه یا پنج عدد در دو لنگه یا سعه‌های بزرگی که فاصل آنها است وجود دارد و معمولاً در بالای دریاچه‌ها رور و وجود دارد که اگر با سینه رنگی و کج ساخته شده باشد "گل‌خام" گفته می‌شود. این اطاقها باید آفتابگیر یا آفتاب‌شکن عمودی و افقی داشته باشد.

سیم گل: به گاه گل ارزه سیم گل می‌گویند که از گل رس خوشترنگ، خاک گاه شسته و ریگ روان ساخته شده است و برای نما سازی خارجی و اندود داخلی به کار می‌رود. در بعضی جاها به گل و ریگ سیم گل گفته می‌شود.

سنگ دریده: اطاقی که سنگی شکل باشد.

طاقچه: قسمتی که در دیوار اطاق، فرود بر از رف که برای نهادن اسباب و لوازم خانه سارند.

طنبی: اطاق سربوئیده کسیده و بررک که پشت تالار فرار گرفته و حالت سرشرا دارد و معمولاً از سقف نور می‌گیرد.

کالبد: قالب هر چیز عموماً "شکل، هیات، صورت".

کرسی خانه: پشت یا کنار اطاق رمسان سسین می‌باشد و معمولاً به حیاط باز نمی‌شود.

کلیل: طاق یا جعدی است کم حیر که هم بصورت جعد (قوس) و هم بصورت طاق استفاده می‌شود. دروا کیلونی در دو طرف

در باکار و در وسط با دونا حسب کمی تالار سسه و تا کلاله پیوسته شده است.

اگر چست نداشته باشد یا نیند گفته می‌شود.

کند: بوسی که بر روی چهار دیوار بصورت یک کاسه وارگون گذاشته شده باشد.

کوسوار: اطاق یا تالارهایی که در گوشه تالار واقع است.

کهوارهای: طاقی که از اسیر معنی یا اسیر حلو بطور یکواحت ادا داشته باشد. ممکن است تیره هم داشته باشد یا شکل کلیل باشد.

محور: خط مستقیم حقیقی یا موهومی که جسمی به دور آن می‌گردد. محوری: مسوب به محور.

معادل: هموزن، هم میزان، مساوی.

مفرس: عبارتیست از فرور سنگی و برحسبکی‌هایی که به طاق آویخته می‌شود و یک سقف گاه است ساعدی بوجود می‌آورد. دروا در یک آدین و برشیمی ساعدی است که شکل‌های ریماشی را بوجود می‌آورد. روکش آن ممکن است از کج یا آجر یا کاشی باشد.

مناسبت: مشابهت، همانندی، یا هم بست و جویبی داشتن.

نارنجستان: حیاط‌های کوچکی است که امکان پیوستن آن توسط پیوس یا جادر در رمسان باشد و معمولاً در حیان مرکبات

(نارنج، لیموشیرین، لیموسبز، نارنگی، نرسج و بالک) در آن می‌نهند.

